

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΗΗΝΟΙ."
ΑΘΗΝΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1945

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Γρ. Τηλικίδης	Ὁ Ἑλληνισμός τοῦ Πόντου καὶ ἡ θέση του στὴν παλαιὰ καὶ τὴ νέα ἱστορία τοῦ Ἑθνους	σελ. 289
---------------	--	----------

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Λεων. Ἰασονίδης	Τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν Πόντῳ μετὰ τὴν ἄλωσιν	» 292
Ι. Σ.	Χρονικὰ Κοτυώρων	» 294

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

Ι. Τ. Παμπούκης	Δημοτικὰ τραγούδια Οἰνός (Τσ' Ἀρετῆς)	» 298
(Δ. Κ. Π.) Σταυριώτης	Δίστιχα περιοχῆς Σταυρί	» 299
Τσιτενός	Πῶς ἄλωνίζαμ' σὴν Τσίτεν	» 303
Δάξ. Παναγιωτίδης	Ἀνέκδοτα Καυκάσου	» 309
Γ. Κανδηλάπτης (Κάνις)	» Χαλδίας	» 309
Μιλτ. Νυμφόπουλος	» Σάντας	» 309
Γ. Ζερζελίδης	» Ματσούκας	» 310
Εὐκλ. Θρουμβουλόπουλος	» Κοτυώρων	» 311
Φ. Λεμονόπουλος	»	» 311

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἠλ. Α. Τσιρκινίδης	Ὁ Μάραντον	» 312
» » »	Ἡ Καρτερή	» 312
Ξ. Ξενίτας	Ποντιακὴ Μουσικὴ	» 314

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

Διεύθυνση	Ἕνας σταθμός	» 315
Ξ. Ξενίτας	Θεόδ. Ἀποστολίδης	» 315
Π. Μελανοφρύδης	Ν. Κ. Κωτίδης — Π. Ν. Κωτίδης	» 318
Ξ. Ξενίτας	Εὐψυχία καὶ εὐθυμο πνεῦμα τοῦ Χρήστου Λεμονόπουλου	» 319
Ι. Σ.	Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνησις Θεσπιάκης	» 319
Διεύθυνση	Τυπογραφικὴς ἀβλεψίς στὸ 11—12 τεύχος	» 320

ΕΙΚΟΝΕΣ

- Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐξωφύλλου φιλοτεχνήθηκε ἀπὸ τὸν Πόντιο ζωγράφο· χαράκτη **Γιώργο Ηελισαρίδη**.
- Τὸ Κετσήκιοϊ, προάστειο Κοτυώρων σελ. 295
- Θεόδωρος Εὐστ. Ἀποστολίδης » 316

Προφορὰ τῶν συμβατικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου.

α = (πολὺ ἀνοιχτὸ ε) φθόγγος ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα ε καὶ α. ρ = ὅπως τὸ γαλλικὸ eu. ξ = ὅπως τὸ γαλλικὸ j. κ̄ = ὅταν εἶναι μπροστὰ σὲ α, ε καὶ i, ὅπως τὸ γαλλικὸ q στίς λέξεις quelle ἢ qui, δηλαδὴ μὲ δασιὰ προφορὰ. Ὅταν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ α, ο καὶ ου, ὅπως τὸ γαλλικὸ c στίς λέξεις carte, contre, coudre. ξ̄ = ὅπως στὸ γαλλικὸ kch. π̄ = τὸ δασὺ π, ὅπως τὸ γερμανικὸ p. δ̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. τ̄ = τὸ δασὺ τ, ὅπως τὸ γερμανικὸ t. χ̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. ψ̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ pch. γ̄ = ὅπως στὴ συλλαβὴ γα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. κ̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ g στὴ λέξη guerre. π̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ b. τ̄ = ὅπως τὸ γαλλικὸ d. χ̄ = τραχιά προφορὰ ὅπως στὸ ἄχ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. Ἡ ρηματικὴ κατάληξις -αύ', -εὐ' προφέρεται ἀβ, ἐβ καὶ ὅχι ἀφ, ἐφ. Τὸ ἄτονο i σὲ νεοελληνικὸ δίφθογγο προφέρεται σάν ἡμίφωνο· λ.χ. ξάι, ναῖλοϊ, ἐφτάει, κρούει. Τὸ i σὲ τούρκικες λέξεις προφέρεται βαθύ, ἀνάμεσα στὸ φθόγγο i καὶ ου.

Σημείωσις. Τὰ παραπάνω συμβατικὰ γράμματα γιὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς, γιὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν μπόρεσα νὰ παρουσιάσω ὁμοιομορφία. Ἡ ἑλλειψὶς αὐτὴ θὰ συμπτοκιοιθεῖ μόνις τὸ ἐπιτέφουσιν εἰ περιστάσεις. Γιὰ τὸν ἴδιον λόγον τὰ συμβατικὰ γράμματα ἀποδίδονται μόνον μὲ στοιχεῖα τῶν 10.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΗΗΝΟΙ,"

ΧΡΟΝΟΣ Β' ΤΕΥΧΟΣ 13 ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 1945
ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛ. 29.193

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΕΝΘΟΣ ΕΝΙΤΑΣ
ΤΑΜΙΑΣ
ΑΛΚ. ΚΟΓΚΑΛΙΔΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΧ. 100

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Τοῦ ΓΡ. ΘΛΙΚΙΔΗ

ΑΙΩΝΙΑ ΕΜΠΟΔΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ...

Στις ἐκδηλώσεις τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς, ὅπως καὶ τῆς ἀτομικῆς, ἡ ἀγνοία καὶ ἀμάθεια, ἡ πνευματικὴ σύγχυση καὶ ἡμιμάθεια (ποὺ σ' αὐτὴν ὀφείλονται οἱ δογματισμοὶ καὶ φανατισμοὶ καὶ ὅλα τὰ ἀντικοινωνικὰ συναισθήματα) βαρύνουν καὶ στὴν πολιτισμένη ἐποχὴ μας τόσο πολὺ, ὥστε ν' ἀποτελοῦν τοὺς πιὸ ἀποφασιστικοὺς ἀρνητικοὺς παράγοντες στὴν ἀντιμετώπιση τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς. Συμβαίνει συχνά, (ἀφθονοῦν εἰδικὰ στὸν τόπο μας τὰ σχετικὰ παραδείγματα) μιὰ ἡγεσία μεγάλῃ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη, γιὰ νὰ προλάβει ἄμεσες καταστροφές ἢ γιὰ νὰ δώσει διέξοδο στὶς ὁμαδικές παρακρούσεις, ν' ἀκολουθεῖ γραμμὲς καὶ λύσεις ποὺ τελικὰ δὲν ἐξουδετερώνουν τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ τὶς ἀναβάλλουν καὶ ποὺ ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὴ θέληση τῶν ἀμαθῶν, ἡμιμαθῶν κλπ., στὴν ὁποία δὲν μπορεῖ ν' ἀντιτάξει καμμιά ἀνάλογη δύναμη.

Αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀντινομίες τοῦ Πολιτισμοῦ, κάθε Πολιτισμοῦ: ἡ τεράστια ἀπόσταση ποὺ χωρίζει τὴν ἡγεσία, τὴν μειοψηφία, ἀπὸ τὴν πλειοψηφία. Σπάνια (μὲ θρησκευτικὲς ἐκδηλώσεις ἢ ἐπαναστατικὲς ἐξεγέρσεις) ἡ ποιότητα διαποτίζει τὴν ποσότητα, τὴν ἀνεβάζει μὲ δύναμη καὶ ἀπότομες προωθήσεις καὶ προσπαθεῖ μὲ μαρτυρικὲς αὐτοθυσίες καὶ ἡρωϊσμοὺς νὰ τὴν συγκρατήσει σὲ κάποιο σκαλοπάτι ὅπου ἀπότομα τὴν ἀνέβασε (Χριστιανικὴ θρησκευτικὴ ἀνοδο, Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, Ρωσικὴ Ἐπανάσταση).

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ

Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ ἐπάνω σ' αὐτὸ βαρύνουν ἡ ἀμάθεια, ἡμιμάθεια καὶ ἡ πνευματικὴ σύγχυση, εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως Ἐθνους καὶ Ἀνθρωπότητας, ἔθνους πρὸς ἔθνη καὶ τοῦ ἔθνους πρὸς ἑαυτὸ στὶς διάφορες ἐκδη-

λώσεις τῆς ἰδιομορφίας, τῶν παραλλαγῶν καὶ ἀποκλίσεων ποὺ φαινομενικὰ φέρουν τὰ γνωρίσματα κάποιας μικρῆς ἢ μεγάλης αὐτοτέλειας.

Εἶναι γνωστὸ πῶς μέσα στοὺς κόλπους μιᾶς ἐθνικῆς ὁμοιογένειας, ὅπως μέσα στοὺς κόλπους μιᾶς οἰκογένειας, ὁργανικὰ διαρθρωμένης ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικῶν νόμων, ἀναπτύσσονται ἰδιομορφίες καὶ παραλλαγές ποὺ στὴ διαδρομὴ τῶν αἰώνων, χωρὶς ν' ἀπομακρύνουν τοὺς φορεῖς τῶν ἀπὸ τὸ βασικὸ ἐθνικὸ πυρῆνα, παίρνουν τὴν ἐξωτερικὴ μορφή καὶ τὸν χαρακτήρα ἰδιοτήτων. Ὅσο δὲ μεγαλειότερη εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἡλικία τοῦ ἔθνους, τόσο περισσότερες ἰδιομορφίες ἀναπτύσσονται μέσα στοὺς κόλπους του.

Πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύωνται αὐτὲς οἱ ἰδιομορφίες καὶ ἀποκλίσεις;

Τὸ θέμα εἶναι ἀπέραντο καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαντληθεῖ μ' ἓνα ἢ δύο ἄρθρα στὸν τύπο. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔχει γιὰ σκοπὸ του νὰ διαλύσει μερικὲς πλάνες πολλῶν κτυπητῶν, χονδροκομμένες, ποὺ ἐπικρατοῦν στὸν πολὺ κόσμο καὶ συμπερασματικὰ νὰ ἐξετάσει τὴ θέση καὶ τὴ συμβολὴ τῶν Ποντίων στὴ γενικὴ ἐθνικὴ ὑπόθεση, στὸ ἀπώτερο καὶ πρόσφατο παρελθόν.

Πῶς, λοιπόν, πρέπει νὰ ἐρμηνευθοῦν αὐτὲς οἱ ἰδιομορφίες καὶ εἰδικὰ ἡ Ποντιακή;

Τί λέγει ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πείρα.

Ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις καὶ τὴν πείρα προκύπτει, πῶς μέσα ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς ὁμιλεῖ τὸ βαθὺ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῆς φυλῆς. Μὲ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς, κατὰ τὴν ἔννοια τῆς ἀντινομίας ποὺ ἐτονίσαμε, γεφυρώνονται τὰ χάσματα ἀνάμεσα στὰ ἔθνη καὶ τὸ ἔθνος μὲ αὐτὲς δημιουργοῦνται οἱ προϋποθέσεις τῆς Πανανθρώπινης Ἐνότητος, ποὺ χωρὶς νὰ καταργεῖ τὶς ἰδι-

ομορφίες του έθνους οδηγεί στον τελικό σκοπό.

(Έτσι εξηγείται π. χ. το γνωστό φαινόμενο, σύμφωνα με το όποιον οι μεγάλοι πνευματικοί ηγέτες της ανθρωπότητας φέρουν έντονα τα έθνικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και το μεγαλείο τους όφειλεται στην έθνική τους προέλευση και ύπόσταση. Ο Όμηρος, ο Σαίκσπηρ, ο Δάντε, ο Γκαίτε, ο Τολστόι κλπ. είναι τύποι πανανθρώπινοι, γιατί είναι βαθύτατα έθνικοί).

Για τους λόγους αυτούς είναι μωρή, έγκληματική ή αντίληψη, άκομη δέ περισσότερο οι αντίστοιχες με αυτή την αντίληψη ενέργειες, που αποβλέπουν στην ισοπέδωση και έξουδετέρωση αυτών των ένοχλητικών για τη ριχή σκέψη «προεξοχών» ιδιομορφιών που με αυτήν εκφράζει το βαθύτερο «είναι» της ή Ανθρωπότητας—Έθνος. Η ενέργεια αυτή ή αντίληψη μοιάζει με εκείνη που θέλει ν' αντικαταστήσει την ποικιλία και τον πλούτο των καλλιιεργειών με τη φτωχή μονοκαλλιέργεια ή με εκείνη που θέλει νά πετύχει άρμονίαν ήχου με την έναρμόνιση των μουσικών οργάνων επάνω σ' ένα τόνο ή με εκείνη που θέλει με την άποκοπή τμημάτων πολύ ζωντανών από ένα ζωντανό οργανισμό νά τον εύνουχίσει.

Τί γίνεται στη Ρωσία.

Και σ' αυτή τη Σοβιετική Ένωση, που το κοινωνικό σύστημα εύνοει την τάση της γενικής ισοπεδώσεως, βλέπουμε πόσο διαφορετικές, σωστές αντιλήψεις, ακολουθούνται σε σχέση με το πρόβλημα αυτό. Όχι μονάχα δέν πνίγονται αυτές οι έκδηλώσεις της ζωτικότητας, όχι απλώς διατηρούνται, αλλά και καλλιεργούνται. Με μάθημα στα σχολεία, με συλλογές λαογραφικού ύλικού, με χορούς και έορτές που οργανώνει το Κράτος και τα τοπικά Σοβιέτ, καλλιεργούνται στην άχανή χώρα όλες αυτές οι παραλλαγές και ιδιομορφίες σαν έκφραση της ξεχωριστής ζωτικότητας και ομορφιάς των λαών. Από τις ίδιες αυτές μελέτες και παρατηρήσεις βγαίνει πώς οι ιδιομορφίες αυτές ακολουθούν μια κλίμακα διαβαθμιστική: άλλες εκφράζουν καλύτερα τις ιδιομορφίες και τις άρετες ή και τα έλαττώματα του έθνους σε ώρισμένες σχέσεις και με το δικό τους τρόπο.

Ο ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Μέσα στη μικρομεγάλη έθνική έλληνική ένότητα που έχει μιάν από τις μεγαλύτερες ιστορικές ήλικίες σαν απόδειξη έξαιρετικής ζωτικότητας, αναπτύχθηκαν πολλές ιδιομορφίες. Από τις ιδιομορφίες αυτές ή Ποντιακή, κατά γενική διαπίστωση ξένων και δικών μας παρατηρητών, έμφανίζουν μια σπάνια περίπτωση ιδιομορφίας, δηλ. ζωτικότητας.

Ποιές είναι αυτές οι έθνικές άρετες που διατήρησαν και διατηρούν άκομη οι Πόντιοι σε επίπεδα ανώτερα έν συγκρίσει με κάθε άλλο τμήμα της έθνικής ομοιογένειας και που τόση έντύπωση έκαμαν ιδίως στους ξένους μελετητές, που τα έρεύνησαν καλύτερα από μās τους ίδιους;

Οι Άκρίτες.

Πρώτα—πρώτα ή άνεπιφύλακτη, άπεραντη άφοσίωση στις μεγάλες, δημιουργικές παραδόσεις του έλληνο—χριστιανικού πολιτισμού, στην οργανική του σύνθεση. Η άφοσίωση αυτή και ή πίστη ή ζωντανή στα ιδανικά μιας τέλει, θείας αλήθειας διαμόρφωσε τον έπικό κλασικό τύπο του πολίτη—ήρωα Άκρίτα, που δμοιό του δέν συναντούμε σε καμιά άλλη φυλετική οικογένεια, ούτε στη δική μας. Στρατιώτης του Χριστού και της Πατρίδας, που σ' αυτόν έμπιστεύθηκε το δύσκολο, αλλά τιμητικό τίτλο και το ρόλο του φρουρού της τιμής και της περιουσίας της Θεοφόρου Αυτοκρατορίας. Μπορεί δέ βάσιμα νά ύποστηριχθεί (και ύποστηρίχθηκε) πώς ένας από τους σοβαρώτερους λόγους της ήθικής έξαχρειώσεως και τελικής πτώσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ύπηρε ή διακοπή της επαφής του έξασθενήμένου, από τις έξωτερικές ύλικές ραδιουργίες, έγκλήματα και βυζαντινισμούς, Κέντρου με τους έξησκημένους στη συνειδητή έκπλήρωση του καθήκοντος άκρίτες των συνόρων.

«Όταν διαβάσει κανείς τα κείμενα των διαφόρων κωδίκων των μονών του Πόντου κυριεύεται από αίσθήματα βαθύτατης συγκινήσεως και θαυμασμού προς ένα ήρωικό λαό που με καρτερία και άπίστευτους ήρωϊσμούς έξεπλήρωσε το καθήκον του προς τον χριστιανικό πολιτισμό και την Πατρίδα του», έγραφε ο γνωστός Θ. Ούσπένσκι σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στο «Περιοδικό του Ύπουργείου της Παιδείας» μετά την έπιστροφήν του από την Τραπεζούνα. Μās συνεκίνησε τότε (φοιτητές ρωσικού Πανεπιστημίου) αυτός ο ύμνος προς τους προγόνους μας. Μεταγενέστερα, στη μοναδική στο είδος της: «Μελέτη και σχόλια των κωδίκων της μονής Βαζελώνος», που εξέδωσε, επαναλαμβάνει περίπου τα ίδια.

Οι νέοι Άκρίτες.

Δεύτερο. Επάνω στη γενική αυτή βάση έρίζωσαν, έκαλλιεργήθηκαν και αναπτύχθηκαν τα δύο προτερήματα των Ποντίων, που μ' αυτά, διατηρηθέντα, παρά την άθλια, άντεθνική συμπεριφορά του Κράτους προς τους Ποντίους άκρίτες των συνόρων, ο Πόντιος έθαυματούργησε κυριολεκτικά κατά τον έλληνο-ιταλικό πόλεμο. Άξιωματικοί Πόντιοι που επέζησαν και που αποφεύγουμε ν' αναφέρουμε τα

δνόματά τους γιά νά μὴ θίξουμε τὴ μετριοφροσύνη τῆς ἡρωϊκῆς των ψυχῆς, χιλιάδες παιδιά τοῦ λαοῦ Ποντίων καὶ Καυκασίων ποὺ «τὰ θηρία» (ὅπως τοὺς ἀπεκάλεσαν ἀνταποκριτὰ ἐφημερίδων καὶ διάφοροι ἀρμόδιοι) ἔτρωγαν κυριολεκτικὰ τοὺς Ἰταλούς. ἀνανέωσαν τὴν παράδοση τὴν ἀκριτική. Αὕτῃ, ἡ στρατιωτικὴ ἱκανότητα καὶ συνειδητὴ ἐκπλήρωση τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸ κοινωνικὸ σύνολο εἶναι ἡ πρώτη ἀρετὴ, καλλιέργεια γεναιότητος καὶ ἀνδρείας, ἐπάνω στὰ ὕψιστα ἰδανικά, ποὺ συγκινοῦν τὸν ἄνθρωπο, ὅταν εἶναι ἄνθρωπος⁽¹⁾. Δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὴν ἀγρία, βάρβαρη παράδοση τοῦ Πρωσισμού. Ἀπόδειξη, ὅτι μὲ ἴση ἀφοσίωση τίθεται στὴν ὑπηρεσία κάθε ἀνθρωπιστικῆς ἢ κοινωνικῆς ἰδέας, ποὺ γιά σκοπὸ τῆς ἔχει τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀφηρημένης Ἀλήθειας καὶ τὴν περιφρούρηση τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἔτσι ὁ Πόντιος παρουσιάζεται μὲ ἔντονα ἐκφρασμένη τὴν ἀλτρουϊστικὴ του ψυχροσύνη καὶ νοοτροπία.

Ἡ Ποντιακὴ φιλοξενία⁽²⁾.

Μία ἀπὸ τὶς δευτερεύουσες, ἀλλὰ χαρακτηριστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς ἀρετῆς αὐτῆς εἶναι ἡ φιλοξενία τῶν ποντιοκαυκασίων, ἀληθινὰ παροιμιώδης, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει γι' αὐτὴν ἰδέα ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὴν ἐδοκίμασε. Στὸν τελευταῖο πόλεμο μεγάλοι σχηματισμοὶ στρατιωτικοὶ ἐφιλοξενοῦντο στὰ χωριά τῶν Ποντίων, ὅπου βρῆκαν τέλειαν περιποίησιν, ποὺ ἀποροῦσαν πῶς εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ τέτοια αἰσθήματα, ποὺ «διηγώντας τα» ἔπρεπε «νὰ κλαῖς» κατὰ τὸν ποιητὴ.

Ὁ Πόντος καὶ ἡ Μητέρα—Γῆ.

Συνδιασμένο καὶ πλαισιωμένο, τρόπον

(1) Βλέπε καὶ *Σ. Σενίτα*, Θεόδ. Ἀποστολίδης, σὲ τοῦτο τὸ τεῦχος, σ. 315.

(2) Βλέπε καὶ *Δ. Δουκάτου*, Ἀγραπιδιές, «Χρονικά τοῦ Πόντου» τεῦχος 11|12, σ. 279.

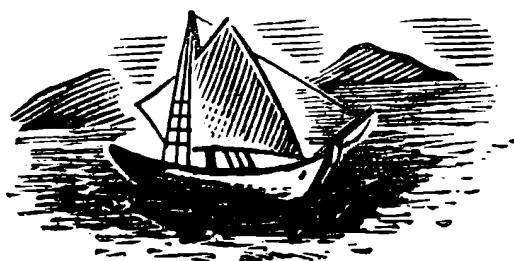
τινά, μὲ τὸ προτέρημα αὐτὸ τὸ στρατιωτικὸ, εἶναι ἡ ἀπέραντη στεργικὴ ἀγάπη πρὸς τὴ Μητέρα-Γῆ. Ὁ Πόντιος ἦταν καὶ παραμένει ἀφοσιωμένος πρὸς τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς δι' ἧς «τὰ πάντα ἐγένοντο». Εἶναι αὐτὴ ἡ ἀγάπη στὴ Μητέρα-Γῆ τὸ «αἰτιολογικὸ» καὶ «δικαιολογητικὸ» τῆς ἀφοσιώσεως στὸ καθῆκον γιά τὴν κοινὴ Πατρίδα.

(Αὐτοὶ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας οἱ λόγοι, γιά τοὺς ὁποίους ἀνάμεσα στοὺς Πόντιους, παρὰ τὶς εὐνοϊκὲς συνθήκες—θάλασσα, διασταύρωση παγκόσμιων ἐμπορικῶν ὁδῶν—δὲν ἀναδείχθηκαν πολλοὶ μεγαλέμποροι. Οἱ Πόντιοι καὶ Καυκάσιοι κατὰ βάθος ἀποστρέφονται τὸ ἐμπόριον σὰν κάτι τὸ ἄνομο, ὄχι πολὺ τίμιον. Εἶναι δὲ παρατηρημένο πῶς οἱ Πόντιοι ἔμποροι δὲν κατῴρθωναν, λόγῳ τῆς τιμιότητός των νὰ συναγωνισθοῦν στὴ Ρωσία τοὺς Ἀρμενίους καὶ Ἰσραηλίτες).

Ἡ Ποντιακὴ γλῶσσα.

Τέλος, ἡ γλῶσσα, ποὺ κατὰ τὸν Κοραῆ «εἶναι τὸ ἔθνος», ὅπου διατηρήθηκε, (ὅπως διατηροῦνται τὰ γεωλογικὰ στρώματα κάποιος πολὺ παλαιᾶς ἐποχῆς) ζωντανή, παρὰ τὴν ἀρχαῖζουσα σύστασή της. Ἐπίσης τὰ ἀγνά ἦθη καὶ ἔθιμα, τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι, ὁ λαογραφικὸς ἐν γένει πλοῦτος—ποὺ ἔδωσαν ἀφορμὴ σὲ μερικοὺς ξένους μελετητὲς νὰ διατυπώσουν θεωρίες ὑπερβολικὰ τολμηρές, ὡς ἐκείνη ποὺ χαρακτηρίζει τοὺς Ποντίους σὰν τοὺς μόνους γνήσιους ἐκπρόσωπους τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ καὶ πνευματικοῦ τύπου τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὶς πολύτιμες αὐτὲς ἀρετὲς, ποὺ ἡ Πολιτεία ὄχι μονάχα δὲν τὶς πρόσεξε, ἀλλὰ τὶς ἄφηνε νὰ μαραθοῦν, ὁ Πόντιος συνέβαλε, ὅσον ὀλίγοι, στὴν ἀναγέννηση τῆς Πατρίδος. Ἡ τελευταία καταστροφή ποὺ ἔδωκε νέο τρομερὸ κτύπημα στοὺς φρουροὺς τῶν συνόρων Ποντιοκαυκασίους, ἐχαλύβδωσε τὴν ἀδάμαστη ψυχὴ τους γιά νέες θυσίες.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝ ΠΟΝΤΩ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ *

“Η ΡΩΜΑΝΙ΄ ** ΑΝ ΠΕΘΑΝΕ—ΑΝΘΕΙ ΚΑΙ ΦΕΡΕΙ ΚΙ΄ ΑΛΛΟ,,

ΤΟΥ ΛΕΩΝ. ΙΑΣΟΝΙΔΗ

“Ότε, τῷ 1204 οἱ «εὐσεβεῖς πειραταὶ» τῆς 4ης Σταυροφορίας κατέλυσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μὲν Θεόδωρος Λάσκαρης ἱδρυσεν τὸ Βασίλειον τῆς Νικαίας, οἱ δὲ ἀδελφοὶ Ἀλέξιος καὶ Δαυτὶδ οἱ Κομνηνοὶ ἱδρυσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ ὁποία ἐπέζησε τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑκατὰ 8 ἔτη, καὶ ἐάλω κατὰ τὸ 1461. Εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν Τραπεζοῦντος τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἐκαλλιεργοῦντο ἐφαμίλλως πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐξέπεμπον τὴν ἀκτινοβολίαν αὐτῶν εἰς τὰς ἐσχατίας ἐκείνας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τραπεζοῦντος τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα κατέφυγαν εἰς τὰς ὑπερθεῖν τῆς Τραπεζοῦντος Πατριαρχικῆς Σταυροπηγιακᾶς Μονᾶς τῆς Παναγίας Σουμελά, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου Βαζελῶνος καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Περιστερώτα, χάρις δὲ εἰς αὐτάς, καθ’ ὅλους τοὺς μακροὺς αἰῶνας τῆς δουλείας, διτηρήθη ἀκμαῖον τὸ Ἑλληνο—Χριστιανικὸν φρόνημα τοῦ λαοῦ τῆς Ποντιακῆς Χώρας. Εἰς τὰς Μονὰς ταύτας ὀφείλεται καὶ ὁ θρύλος τῶν Κρυπτοχριστιανῶν ἢ Σταυριωτῶν, οἱ ὅποιοι καίτοι ἐπὶ 300 ἔτη ἦσαν ἐν τῷ φανερῷ Μουσουλμάνοι, ἐν τούτοις κατῴρθωσαν ἐν τῷ κρυπτῷ καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν Μονῶν τούτων νὰ καλλιεργήσουν καὶ νὰ διαφυλάξουν ἀκέραιον καὶ ἀκμαῖον τὸ φρόνημα καὶ τὸ θρησκευμα τὸ Ἑλληνοχριστιανικόν.

Τὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος.

Καὶ ἐνῶ διὰ τῶν Μονῶν τούτων τοιαύτη συνετελεῖτο ἐθνικὴ ἐργασία, ἡ Τραπεζοῦς, συνεπῆς πρὸς τὰς παραδόσεις καὶ τὸ προηγούμενον κλέος αὐτῆς, συνέπηξε καὶ αὐτὴ ἀμέσως μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς, μίαν νέαν καλιὰν Μουσῶν, μικρὰν ἀλλὰ βιώσιμον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ ἔτος 1682 προῆλθε τὸ περιώνυμον «Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος» ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου τοῦ Γένους Σεβαστοῦ τοῦ Κυμινῆτου. Οὗτος ἐγενήθη εἰς τὸ παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα χωρίον Κύμινα, ἐξ οὗ καὶ εἶλκε τὸ οἰκογενειακὸν του ἐπίθετον.

* Δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα «ΕΛΛΑΣ» τοῦ Λονδίνου, ἀριθ. φύλλου 96 τῆς 14—1—44.

** Ρωμανία ὀνομάζετο πᾶσα ἐλευθέρα Ἑλληνικὴ γωνία.

Σεβαστὸς ὁ Κυμινῆτης, μετὰ τὰς ἐν Τραπεζοῦντι προκαταρκτικὰς σπουδὰς του, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐσυνέχισε τὴν ἐκπαίδευσίν του εἰς τὴν ἐκεῖ Πατριαρχικὴν Σχολὴν ἢ Ἀκαδημίαν, καθ’ ἣν ἐποχὴν ἐσχολάρχουν ἐν αὐτῇ ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης καὶ Ἀλέξανδρος Μουροκορδάτος ὁ ἐξ Ἀπορρήτων, ἀναδειχθεὶς ὑπ’ αὐτοὺς ἀνὴρ πεπαιδευμένος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐμπειρὸς τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ’ ἡμᾶς παιδείας. Ἀποφοιτήσας ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς ταύτης Σχολῆς ὁ Σεβαστὸς Κυμινῆτης ἐσχολάρχησε ταύτης, διαδεχθεὶς τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτον, τὸν ἐξ Ἀπορρήτων. Ἡ Σχολὴ αὕτη ἐλέγετο «Νέα» ὡς καὶ «Φροντιστήριον».

Ἡ σχολαρχία τοῦ Κυμινῆτου διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1676 μέχρι τοῦ 1682, ὅτε κληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του Τραπεζοῦντιῶν ἐπανῆλθεν εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς τῆς γενετέρας του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐβάπτισε μὲ τὸ ὄνομα «Φροντιστήριον» κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως παρ’ αὐτοῦ σχολαρχηθείσης Πατριαρχικῆς Σχολῆς.

Ἡ σχολαρχία τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτου εἰς τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος ἀποτελεῖ ἱστορικὸν σταθμόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξεκίνησε κατὰ τὸ 1682 τὸ «Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος» καὶ ἐλειτούργησε ἐπὶ 240 συναπτὰ ἔτη, μέχρι τοῦ 1922, ὅτε καί, μετὰ τὴν Ἀνταλλαγὴν τῶν Πληθυσμῶν, ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν πολύκαρπον καὶ εὐεργετικὴν σταδιοδρομίαν του.

Ἡ ἀναγέννησις τοῦ ρωμανικῷ λαοῦ.

Ἐπὶ ἐξ ὀκτὼ ἔτη ἀγωνισθεὶς ἐν Τραπεζοῦντι ὁ Σεβαστὸς Κυμινῆτης ὑπὲρ τῆς Παιδείας καὶ τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Θρησκείας, ἀπεχώρησε τοῦ Φροντιστηρίου κατὰ τὸ ἔτος 1689 καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ, εἰς τὴν Πρωτεύουσιν ταύτην τῆς Βλαχίας, καὶ ἔδραν τῶν εἰς τὸν Σουλτάνον ὑπαγομένων Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ἐλειτούργει εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, τὸ «Αὐθεντικὸν Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκαν καθηγηταὶ μετακαλούμενοι ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴν Ἀκαδημίαν Κωνσταντινου-

πόλεως. Ἀπὸ τοῦ 1690 καὶ ἐντεῦθεν, τὴν Αὐθεντικὴν ταύτην Σχολὴν ἤρχισε νὰ τροφοδοτῇ καὶ τὸ Φροντιστήριον τῆς Τραπεζοῦντος διὰ πλειάδος ὀλοκλήρου λογίων ἀποφοίτων αὐτοῦ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ πρῶτον τὸν Σεβαστὸν Κυμινῆτην, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1690 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Αὐθεντικοῦ τούτου Φροντιστηρίου τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐδίδαξεν ἐν αὐτῷ ἐπὶ 12 ἔτη, προαγαγὼν τοῦτο εἰς Ἀκαδημίαν.

Μνημειώδεις παρέμειναν οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Σχολαρχίας του εἰς ἐπισήμους ἑορτάς, καὶ ἐνώπιον τῶν ἡγεμόνων Σερβάνου Καντακουζινοῦ καὶ Κωνσταντίνου Βασαράβα, ἐξεφώνησεν ὁ μέγας ἐκεῖνος διδάσκαλος Σεβαστὸς ὁ Κυμινῆτης. Κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν καλλιτέρων Ρουμάνων συγγραφέων, καὶ δὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Ἰόργκα, ἡ ἀπὸ τοῦ 1644 μέχρι τοῦ 1821 συντελεσθεῖσα ἐθνικὴ, θρησκευτικὴ, γλωσσικὴ καὶ πολιτικὴ ἀναγέννησις τοῦ Ρουμανικοῦ Λαοῦ ὀφείλεται εἰς τὸ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ εἰς τὰ καὶ ἐν Ἰασίῳ Αὐθεντικῶν Φροντιστηρίων ἢ Ἀκαδημιῶν ἐκπορευθὲν φῶς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, τὸ δὲ φῶς τοῦτο μετελαμπάδευον εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν διδάσκαλοι προερχόμενοι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκ Τραπεζοῦντος.

Ὁ Σεβαστὸς ὁ Κυμινῆτης ἐγένετο καὶ εἰς Ρουμανίαν «τὸ Καύχημα τοῦ Γένους τῶν Χριστιανῶν, ὁ σοφώτατος διδάσκαλος καὶ καθηγεμὼν.»

Ὁλόκληρος Γαλαξίας.

Διάδοχοι τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτου εἰς τὴν σχολαρχίαν τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος, ἀπόφοιτοι ἐκ τοῦ Φροντιστηρίου τούτου ἢ καθηγηταὶ ἐν αὐτῷ, ὑπῆρξαν Θεόδωρος ὁ Συμεῶνος, ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Παῖσιος, ὁ Ιατροφιλόσοφος Γεώργιος ὁ Ὑπομενᾶς, ὁ Γεώργιος Θεόδωρος, Ἱερομόναχος Ἀνθιμος ὁ Τραπεζοῦντιος, ὁ Λάζαρος Σκριβας, Νικόδημος ὁ Περιστερέωτης, ὁ Θεόδωρος Χατζηπέτρος, ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμος, Ἐλευθέριος ὁ Ποιητῆς ὁ Τραπεζοῦντιος, ὁ Παρθένιος ὁ Μεταξόπουλος, Χατζηζωάννης Δομνηνός, ὁ Ἥλιος Κανδήλης, ὁ Γεράσιμος Δομνηνός, ὁ Σάββας Τριανταφυλλίδης, ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης, Σάββας Ἰωαννίδης, ὁ πρῶτος ἀνευρῶν τὸ χειρόγραφον τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα.

Ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτου, ἤτοι ἀπὸ τὸ 1682, τὸ Ἑλληνικὸν Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος ἐξηκολούθει ἀπροσκόπτως νὰ λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ὁκέπην τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ 70ετίαν ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς καὶ ἀνθήσεως του. Ἔσχε διαπρεπεῖς Γυμνασιάρχας, ὡς τὸν Κωνσταντῖνον Ξανθόπουλον, τὸν Βεργάδην, τὸν Ἰωάννην Παρχαρίδην, τὸν Ματθαῖον Παρανίκαν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ

ὁποίου ἀπεφοίτησε καὶ ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ χαράττη τὸ σύντομον τοῦτο σχεδιάσμα, τὸν Νικόλαον Λιθοξόον καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ψυχorraγίας του, 1918 ἕως 1922 τὸν Ἰσραὴλ Βασιλειάδην καὶ τὸν Δημ. Χρυσουλίδην. (1)

Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀπανταχοῦ τοῦ Πόντου.

Εἰς τὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος συνέρρεον μαθηταὶ ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Πόντου:

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ροδοπόλεως, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ὁποίας—τῇ Λειβεργᾷ—ἐλειτούργει πλήρης Ἀστικὴ Σχολὴ 7τάξιος.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ὁποίας, τῇ Ἀργυρουπόλει, τῇ «τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης ὁθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη», ἐλειτούργει ἕτερον παλαιότατον Φροντιστήριον, ἐξ οὗ μίᾳ μόνον ἔλλειπε τάξις γυμνασιακὴ διὰ νὰ ἀπετέλει πλήρεις Γυμνάσιον.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Νεοκαισαρείας, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ὁποίας, τοῖς Κοτυώροις, ἤμαζαν τὰ Ψωμιάδεια Ἐκπαιδευτήρια καὶ τὸ Πολυκάρπειον Παρθεναγωγεῖον.

Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κολωνίας, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ὁποίας, τῇ Νικοπόλει, ἐλειτούργει Σχολὴ μὲ 1ην τάξιν Γυμνασιακὴν καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀμασειας, ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ὁποίας, τῇ Ἀμιμῷ, ἐλειτούργει ἐσχάτως τὸ «Τσινέκειον Γυμνάσιον».

Λαμπρὸν Φροντιστήριον συνετῆρει καὶ ἡ Κερασσοῦς. Καὶ ἡ πτωχοτέρα Κοινότης ἐν Πόντῳ εἶχε τὴν αὐτοσυντήρητον δημοτικὴ τῆς Σχολῆς. Ἡ μικρὰ μου πατρίς Πουланτσάκη ἐδαπάνᾳ ἐτησίως ὑπὲρ τῶν Σχολῶν τῆς 350 χρυσᾶς λίρας Τουρκίας.

Εἰς τὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος ἐφοίτων Ἑλληνόπαιδες ἐκ τῶν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ Καυκάσῳ πολυπληθῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων καὶ Παροικιῶν. Ἐκ τοῦ Φροντιστηρίου τούτου ἐξήρχοντο διδάσκαλοι καὶ ἐξαπεστέλλοντο εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τοῦ Πόντου, τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν τῆς Μολδοβλαχίας.

Ὁλόκληρος Γαλαξίας κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐφώτισε τὸ Ἑλληνικὸν στερῶμα καὶ ἀνήγαγε καὶ πάλιν τὸν Πόντον εἰς τὴν περισπῆν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασεν οὗτος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας τῶν Κομνηνῶν 1204—1461.

Ἐνθεῖ καὶ φέρει καὶ ἄλλο»

Τοιοῦτον, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ὑπῆρξε τὸ Φροντιστήριον Τραπεζοῦντος ἀπὸ τοῦ 1682 μέχρι τοῦ 1922, ὅτε, λόγῳ τῆς περὶ Ἀνταλλαγῆς τῶν Ἑλληνο-Τουρκικῶν πλη-

(1) Σ.Τ.Δ. Βλέπε καὶ Δ. Μ. Οἰκονομίδην, Συνοπτικὴ ἱστορία τοῦ περιωνύμου Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος, «Ποντιακὰ Φύλλα» τεύχος 30 (Μαῖου 1936) μέχρι καὶ τοῦ τεύχους 12 (Φεβρουαρίου 1937).

ΧΡΟΝΙΚΑ ΚΟΤΥΩΡΩΝ *

ΑΠΟ ΤΟ 1914 ΕΩΣ ΤΟ 1922

Του Ι. Σ.

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΩ

Τὰ «Χρονικά Κοτυώρων», που ἐπιχειρῶ, ἀφορροῦν τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα τοῦ τόπου, ἰδίως κατὰ τὴν περίοδο ἀπὸ τὸ 1914 ἕως τὸ 1922.

Οἱ ἐπίγονοι τῶν σημερινῶν προσφύγων θὰ ἔχουν πολλὰς πνευματικὰς περιέργειαι, πολλὰ ἐρωτήματα εὐγενικὰ γιὰ τὶς ἐστίαι τῶν πατέρων τους, γιὰ τὴ ζωὴ τους τὴν ἴδια, τὴ συνδεμένη ἰδίως μὲ τὰ τραγικά, τὰ ἀμέσως πρὶν ἀπ' τὴν Ἀνταλλαγή, γεγονότα. Ὅπως εἶχαμε κ' ἑμεῖς τὰ γεμάτα λαχτὰρα ἐρωτηματικά μας, γιὰ ὅσα μεσολάβησαν μετὰ τὴν ὑποδούλωση, τῆς ἑξέχωρης Ποντιακῆς πατρίδας τοῦ ὁ καθένας, στὸν Τούρκο Κατακτητὴ ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα...

Πόσες τέτοιαι πνευματικὲς ἀνησυχίαι μας δὲν ἔμειναν ἀναπάντητες...

Νὰ τοὺς τὴν ἐτοιμάσουμε ἀπὸ τὰ τόξα—πρὶν πέσει τῆς Λήθης τὸ Χάος—, φροντισμένη ὅσο γίνεται, καὶ τούτῃ τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ τοὺς ἀπαίτηση, εἶνε χρέος μας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ

Ἀρχαῖοι Χρόνοι.

Τὰ Κοτύωρα μνημονεύονται στὴν Ἱστορίαν γιὰ πρώτη φορὰ στὰ 400 π.Χ. ἀπὸ τὸ φιλόσοφο καὶ στρατηγὸ Ξενοφῶντα, κατὰ τὴν Κατάβαση τῶν Μυρίων, ὡς ἀποικία καὶ διοικητικὸ ἐξόρτημα τῆς Σινώπης, πού τῆς πλήρωναν καὶ φόρο.

Ἐκεῖ ὁ Στρατηγὸς καὶ οἱ Μύριοί του ἔμειναν 45 μέρες. Καὶ μετὰ, μὲ πλοῖα τῆς Σινώ-

θυσμῶν συμβάσεως, τὸ περιώνυμον καὶ ἱστορικὸν τοῦτο Φροντιστήριον ἑτερμάτισε μοιραίως τὴν ἔνδοξον σταδιοδρομίαν του.

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἀκριβῶς τῆς διακοσιοστῆς τεσσαρακοστῆς ἐπετείου του, τὸ Γυμνάσιον Τραπεζοῦντος ἐξέπνευσε μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ ἀρχαίου Μαντείου τῶν Δελφῶν εἰς τὰ χεῖλη:

«...χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά,
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει κυλύβαν,
οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσιν
ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ».

Ἄλλ' ἔαν ἔσβετο ἐκεῖ, εἰς τὰς ἐσχατίας τοῦ Πόντου, τὸ λάλον ὕδωρ τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἄλλαι πνευματικαὶ πηγαὶ ἀνέβλυσαν ἐν Ἑλλάδι καὶ οὕτω, ἅπαξ ἔτι, πραγματοποιεῖται ὁ ἕτερος χρησμὸς, ὁ διὰ τῆς Ποντιακῆς δημῶδους Μούσης ἐξενεχθεὶς:

«Ἡ Ρωμανί' ἂν πέθανε, ἀνθεὶ καὶ φέρει
καὶ ἄλλο!»

πης, ἔφυγαν γιὰ τὴν Ποντοκράκεια...

Εἶναι χαρακτηριστικόν, κ' αἰσθησιὴ κάνει, ὅτι οἱ τότε Κοτυωρίτες δὲν ἔδειξαν στοὺς ὁμόφυλους Μυρίους αἰσθήματα συμπάθειας κ' ἀλληλεγγύης, ἀντίθετ' ἀπ' ὅ,τι ἔγινε στὴν Τραπεζοῦντα καὶ τὴν Κερασοῦντα. Οὐτε τοὺς ἄφρωστους μέσα στὰ τείχη τους, οὔτε καὶ τρόφιμα δέχτηκαν νὰ τοὺς πουλήσουν! Γιατί; Πολιτεία μικρὴ κ' ἀδύνατη. τοὺς ἔβλεπε μὲ μάτι καχύποπτο, γιὰ τὶς λεηλασίαι καὶ τὶς ζημιὰς πού προξενούσαν—ἀναγκαστικά—στὸ πέρασμά τους, πού τὲς πληροφορήθηκαν φυσικά....

Ἡ παλιὰ τοπογραφία.

Τοπογραφικῶς τὰ Κοτύωρα τοῦ καιροῦ αὐτοῦ ἀρχινοῦσαν ἀπὸ τὸ σημερινὸ Ποζούκ—Καλὲ (ἐρειπωμένο Κάστρο), 2 περίπου χλμ. δυτικότερα, καὶ ἔφταναν ἕως τὸ μέσο τῶν σημερινῶν καὶ λίγο ἀνατολικότερα, ὅπου τῶρα τὸ Πουτζάκ—μαχαλεσὴ (συνοικία τοῦ Κόλπου), μὲ τὸ διοικητήριον, τοὺς στρατῶνες καὶ τὸ λιμένα του.

Ἡ πολιτεία ἀπλωιόταν ἀπὸ κεῖ πού κατεβαίνουν ἤρεμα οἱ πλαγιὲς λόφων ζωγραφιστῶν καὶ τελεείωνε στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ Πόζτεπε, πλαισιωμένη ἀπὸ παραλία πλούσια σὲ ποικιλία φυσικῆς ὁμορφιάς ἕως τὰ σήμερα.

Λεῖψανα Ἑλληνικότητας.

Ἀπομεινάρια τῆς τότε πλέριας Ἑλληνικῆς.

(*) Σ. τ. Δ. Ἀπὸ τὸ σημερινὸ μας φύλλο ἀρχίτομε τὴ δημοσίευση τῶν «Χρονικῶν Κοτυώρων» τοῦ συνεργάτη μας Ι. Σ. Τὸ συνιστοῦμε στὴν ἀγάπην καὶ τὴν προσοχὴ τῶν ἀναγνωστῶν μας κ' εὐχόμεσθε καθεστὴ πόλιν τοῦ Πόντου νὰ σταθεῖ τυχερὴ καὶ ν' ἀποκτήσῃ, ὅσο γίνεται πρὶν γρηγόρα, τὴν ἱστορικὴν τὴν μονογραφίαν.

Παρόμοιαι ἐργασίαι διαφωτίζουν πολλὰ σημεῖα τῆς παλιᾶς καὶ πρὸ ποντὸς τῆς πρόσφατης ἱστορίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου πού τόσες ἀναγκαιότητες ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ: Ψυχολογικὲς πρῶτον, γιὰ μᾶς τοὺς νοσταλγοὺς καὶ τοὺς ἀπογόνους μας' ἐθνικὲς ἔπειτα μὲ τὴ διασφάτιση καὶ τὴ σύνδεση τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Πόντου μὲ τὴν ἄλλαν τῆς Φυλῆς καὶ γενικότερα ἐπιστημονικῶς, μὲ τὰ πολιτικά, οἰκονομικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά καὶ λοιπὰ φαινόμενα, ὅπως ὁ καθένας μας τὰ εἶδε, τὰ εἰρησε μὲ τίστη ἐνταση καὶ τὰ ἔκρινε στὰ τελευταῖα αὐτὰ πολυτάραχα τριάντα χρόνια.

Ἐπιθυμοῦμε νὰ μὴ παραλείψουμε τὴ γνώμην μας τὴν ταπεινὴν πῶς ἡ μελέτη αὕτη, ὅπως εἶναι διαρθρωμένη στὸ ὅλο τῆς διάγραμμα, θὰ μπορούσε νὰ χρησιμοποιηθῇ σὰν ἕνα εἶδος ὑπόδειγμα, γιὰ νὰ βοηθηθοῦν οἱ ἀναγνώστες μας, πού θέλουν μὲ νουμίζουν πῶς δὲν ἔχουν τὰ κατάλληλα ἐφόδια, γιὰ νὰ συγγράψῃ ὁ καθένας, εἴτε ἀπὸ δική του ἀμνηστική ἢ εἴτε ἀπὸ πληροφορίας τῶν γέρον, τὰ χρονικά τῆς πατρίδας του.

Τὰ χρόνια περνοῦν. Τὰ γεγονότα λησμονοῦνται. Τὰ πρόσωπα πού ἀποτελοῦν τὴ ζωντανὴ ἱστορίαν ἐκλείπουν ὁλοένα μὲ τὴ μοῖραν τὴ σκληρὴν στὴν ὁποία καταδίκασαν τὸν καθὲς θνητὸ ἢ Φύσιν. Σὲ πολὺ λίγα χρόνια θὰ εἶναι πιά πολὺ ἀργά γιὰ νὰ καταπιασθῇ κανεὶς παρόμοιαις τόσο πολύτιμας ἐργασίαις. Ἀνάλογη θὰ εἶναι καὶ ἡ ἱστορικὴ εὐθύνη πού θὰ βαρύνει ὁ καίνους πού ἦσαν οἱ ἀρμόδιοι, πού μπορούσαν ἢ εἶχαν τὰ μέσα νὰ ἐνισχύσουν τὴν πραγματοποίησίν τους καὶ δὲν τόκαμαν.

τητας τοῦ τόπου— τὰ περίχωρα τὰ κατοικοῦσαν ντόπιες κηθυστερημένες φυλές—εἶνε ἐργαστάσιο κεραμοποιίας, ποὺ ἀνακαλύφτηκε τὸ 1880 περίπου, κατὰ τὸ ἀνοιγμα θεμελίων γιὰ στρατιῶνες. Τὰ κεραμίδια, ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ, εἶχανε στὴν ἀριστερὴ γωνία τὸ σῆμα τοῦ ἐργαστασίου, δηλ. ἀποτυπώματα πουλιῶν, καὶ τὴν ἐπιγραφὴ «Πυθοκλέους Ἀστυνόμου. Ἀριστέας κεραμεύς».

Στὴν ἴδια περιοχὴ βρέθηκε ἐπίσης ἀγαλ-

ῖος τὸ χωριὸ αὐτὸ συστάθηκε, κατὰ τὸ περισσότερο μέρος, ἀπὸ Κοτυωρίτες, ποὺ τούρκεψαν. Ἔως τὲς μέρες μας 2 ἢ 3 Γοῦρκοι ἔχουν τὸν τύπο τῆς φυλῆς τους. Ὅλες οἱ ἄλλες φυσιογνωμίες εἶνε καθαρὰ ἑλληνικές.

Τοῦτον τὸ καιρὸ τὰ Κοτύωρα ἀλλάζουν τ' ὄνομά τους μὲ τὸ τουρκικὸ «Ὀρτου». Ἡ λέξη σημαίνει «στρατόπεδο», «Ἔδρα Στρατιᾶς». Καὶ ἀκριβῶς οἱ Τούρκοι τὴν χρησιμοποίησαν ὡς βάση γιὰ τὴν κατάληψη τῆς Τραπεζούντας.

Τὸ Κετσήκιοϊ, προάστειο Κοτύωρων.

μάκι χρυσό, ἴσως τοῦ Ἑρμῆ. Ὅμοίως ἐπιγραμμά σὲ πλάκα, ἀπὸ τοὺς καλοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους. Ἐπιγραφὲς παραπλήσιες βρέθηκαν καὶ στὸ Ποζούκ—Καλέ.

Μέσοι χρόνοι.

Πολὺ νωρίτερα ἀπ' τὴν κατάληψη τῆς Τραπεζούντας, στὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ 15ου αἰῶνα, οἱ Τουρκομάνοι κυριεύουν τὰ Κοτύωρα, μὲ τὰ χριστιανικὰ καὶ ἐξελληνισμένα πιά, λίγο—πολύ, περίχωρά τους, μεταβάλλουν τὰ χωριά σὲ βοσκοτόπια, ρημάζουν τὴν πόλιν.

Σὲ λίγο ἡ ἐξουσία περνᾷ στοὺς Τούρκους. Ἡ καταστροφὴ εἶνε πιά συμπληρωμένη. Τίποτε τὸ Ἑλληνικὸ δὲν ἀπομένει στὸν τόπο. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι σφάζονται, τουρκεύουν, καταφεύγουν— ὅσοι προφταίνουν— στὸ Ἑσπερικόν.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μετατοπίζονται τὰ Κοτύωρα. Ξεκατώνεται ὅλη ἡ πόλις καὶ περιορίζεται πολὺ ἀνατολικότερα ἀπ' τὰ παλιά της ὄρια τοῦ Ποζούκ—Καλέ, στὸ Πουτζάκ—μαχαλεσῆ.

Στὴν περιοχὴ ἀπὸ τὸ Ποζούκ—Καλέ ἕως τὴν δυτικὴ ἄκρην τῆς σημερινῆς πόλης ἐποικίζεται τὸ Κετσήκιοϊ (Γιδοχωρι), μὲ οἰκισμοὺς πρὸς τὰ δυτικὰ ὁλοένα καὶ ἀραιότερους.

Στὴ δυτικὴ παραλιακὴ ἄκρην τῆς σημερινῆς πόλης βρίσκεται τοποθεσία, ποὺ ὀνομάζεται «Γάπια». Ἡ λέξη σημαίνει ὀχυρό. Παρουσίαζε, ὡς τὰ τελευταῖα, ἴχνη ὀχυρωμένης τοποθεσίας μὲ μέτωπο πρὸς τὴ θάλασσα καὶ ὑπόγεια καταφύγια. Συχνὰ ξεθαβόντουσαν ἐκεῖ σφαῖρες σιδερένιες, ἀπὸ κεῖνες ἀσφαλῶς ποὺ χρησιμοποιοῦσαν στὰ τηλεβόλα τῆς ἐποχῆς.

Νεώτεροι χρόνοι.

Ἔως τὸν 18ον αἰῶνα ἱχνος ἑλληνικὸ δὲν ἐμφανίζεται στὰ Κοτύωρα. Στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα συμβαίνει μιὰ μεγάλη ἀναστάτωση στὴ μεταλλοφόρο περιοχὴ τῆς Ἀργυρούπολης: Τὸ ἄπλωμα τῆς Εὐρωπαϊκῆς βιομηχανίας, τῆς μεταλλουργίας εἰδικότερα, συναγωνίζεται καὶ χτυπᾷ τὴ μεταλλοπαραγωγὴ τῆς περιφέρειας. Τὸ Κράτος παύει πιά νὰ χορηγεῖ τ' ἀνάλογα κεφάλαια στοὺς ἀρχιμεταλλουργοὺς—οὐστάπα—σῆδες— γιὰ τὴν παραγωγὴ χαλκοῦ καὶ ἀργύρου. Ἡ παραγωγὴ γίνεται νὰ ποῦμε, ἰδιωτικὴ ἐπιχείρηση. Καὶ ἡ δουλειά, φυσικὰ περιορίζεται. Ἀρχίζει ἡ οἰκονομικὴ στενοχώρια στὴν περιοχὴ. Ὁ λαὸς μὲ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, ποὺ μαζεύτηκε αὐτοῦ πρὶν, ἀπὸ διάφορους ἄλλους τόπους, καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀκμὴ

του τόπου και για τη σχετική ανεξαρτησία, δημιουργεί τώρα αντίθετο ρεύμα. Σκορπάει, όπως ιστορίζει κ' ερμηνεύει ο σοφός Τραπεζούντιος Περικλής Τριανταφυλλίδης στα προλεγόμενά του στους «Φυγάδες», σε διάφορους τόπους. Και πολλοί, ασφαλώς, πρὸς τοὺς τόπους, ἀπ' ὅπου ἤξεραν, κατὰ παράδοση οἰκογενειακή, πῶς κατὰγονται. Γιατί ὄχι; Μεταξύ τους και πολλοὶ μεταλλεργάτες, ξεφεύγοντας τὴν ἀγρία ἐκμετάλλευση καὶ τυραννία τῶν ὁμόφυλων ἀρχιμεταλλουργῶν. Ἄλλως τε ἀρκετὰ πιά προνόμια τῆς περιοχῆς καταργόντουσαν. Ἀντίθετα τὸ Τουρκικὸ Κράτος κατόρθωνε ἤδη νὰ ἐπιβάλλει τὴ δύναμη τοῦ νόμου, λίγο πολὺ. Καὶ τὸ χάος τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ Τούρκου τοῦ 15ου, 16ου καὶ 17ου αἰῶνα μετριαζόταν ἀρκετὰ.

Τὴν ἐποχὴ αὐτή, τὸ 1700 περίπου, καὶ κάτω ἀπὸ τὲς συνθήκες αὐτές, μιὰ ὁμάδα μεγάλῃ ἢ μικρῇ κατεβαίνει στὴν περιοχὴ Κοτυώρων—Ὁρτοῦ τότε—καὶ ἐγκαταστήνεται στὸ χωριὸ Παῖραμλή, 6 χλμ. περίπου Ν. τῆς πόλης. Ὡς γεωργοί, φυσικά, κολλῆγοι σὲ ἀγροκτήματα Τούρκων. Καὶ ὡς μικροεπαγγελματίες: ράφτες (τερζήδες) γανωτῆς (καλαϊτζήδες), χαλκουργοί, σιδεράδες, χτίστες, μαραγκοὶ κλπ. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν ὁμάδα βρισκόντουσαν καὶ ἀλόγοι ἀπὸ Κοτυωρίτες παλιούς, πού διασκορπίστηκαν μετὰ τὴν κατάρκτηση τῶν Κοτυώρων. Λίγο ἀργότερα θὰ δόσουνε στὴν πόλιν τὸ παλιὸ της τ' ὄνομα. Ἴσως ἢ προτίμηση αὐτὴ νὰ λέει κάτι...

Νέος ἐποικισμὸς Κοτυώρων ἢ παλινέσθιση.

Στὸ Παῖραμλή παραμένουν ἕως τὸ 1765 περίπου. Μιὰ μεγάλη πλῆμμυρα τοῦ παρὰ-πλευρου ποταμίσκου Τζιβίλ, πού παρᾶσσε τὰ σπίτια τοῦ Συνοικισμοῦ, τοὺς ἀνάγκασε νὰ κάμουν τὴ μετοικεσία στὴν Ὁρτοῦ.

Ὅμως ἡ πλῆμμυρα δὲν εἶναι τὸ καθ'αυτὸ αἶτιο. Εἶναι ἡ γενναία ἀφορμή. Ὅπως ἐξηγεῖ ὁ Π. Τριανταφυλλίδης, πού μνημονεύτηκε πιοπάνω, τὸ κατέβασμα στὰ παράλια—τὸν καὶ μὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ—γινόταν κατὰ σταθμούς: Πρῶτα χωριὸ, ἐπιζήτηση τῆς προσοικειώσεως τοῦ Τούρκου. στηθοσκοπῆμα τῶν περιστάσεων καὶ μετὰ... ἀκρογιάλι καὶ ἀνοιγμα τῶν φτερῶν γιὰ πλατύτερους ὀρίζοντες ζωῆς... Αὐτὸ ἐγίνε.

Ἔτσι, ὕστερ' ἀπὸ 300 περίπου χρόνια, ἡ Ἑλληνικὴ ζωὴ ξαναστηνότανε στὸν τόπο. Καὶ ἡ Τουρκικὴ Ὁρτοῦ ξανάκουε, δειλά, τὸ παλιὸ της τ' ὄνομα: Κοτύωρα!

Νέα τοπογραφία—Σύνθεση κατοίκων.

Ἡ πρώτη συνοικία που συστήθηκε εἶναι τῆς «Ὑπαπαντῆς», τῇ «Παναγίας», ὅπως, ἀπὸ παρετυμολογία, τὴν ὀνομάζει ὁ λαός, «Τὸ Πέραν ἢ μαχαλά» ἢ ἀπλᾶ «Τὸ Πέραν»—ἡ δυτικότερη. (Τουρκικά: Tách-bachí μαχαλεσῆ).

Φαίνεται ὅτι, ἕως ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς πόλης ἦταν τελείως ἀκατοίκητο. Μᾶς ἔλεγαν οἱ παπποῦδες κ' οἱ γιαγιάδες, «οἱ καλομαννάδες», ὅτι καθένας ξεχέρωνε ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ τὰ χαμόκλαδα ἓνα μέρος

κ' οἰκοδομοῦσε. Ἄλλωστε καὶ ἕως τὸ 1922 καὶ νάνα τουρκικὸ σπῆτι δὲν ὑπῆρχε αὐτοῦ.

Γύρω στὸ 1850 ἰδρύθηκε ἡ συνοικία τοῦ «Ἀγ. Γεωργίου», τὸ «Τσαῖρ ἢ μαχαλά» ἢ «Σαράϊ μαχαλεσῆ», πρὸς τὸ βορειοδυτικὸ, παραλιακὸ, τμήμα τοῦ Πουτζάκ, τῆς Τουρκόπολης Ὁρτοῦ. Καὶ στές μέρες μας ἡ τουρκικὴ συνοικία, ἕως τὸ 1922, περιοριζότανε στὸ μεσημβρινὸ κυρίως μέρος τῆς ἐνορίας αὐτῆς, ἀκριβῶς ἀπὸ τ' ἀνατολικά ὄρια τοῦ «Τσαῖρ μαχαλεσῆ», ἢ ἀπὸ τὸ «Κούμπαση» ἕως τὴν δυτικὴν ἄκρη, ὅπου τὸ διοικητήριον κ' οἱ στρατῶνες.

Ὁ αἰσθητικὸς Σάββας Ἰωαννίδης, στὰ 1870, βρῖσκει στὰ Κοτύωρα μόνο δυὸ συνοικίες ἑλληνικές, τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, καὶ χαρακτηρίζει τὴ δεύτερη «νεωστὶ οἰκισθεῖσαν». («Ἱστορία καὶ στατιστικὴ Τραπεζούντος καὶ τῆς περὶ ταύτην χώρας», σελ. 209).

Οἱ δυὸ ἐνορίες τὸ 1865 ἀριθμοῦσαν μόλις 350 ἑλληνικὲς οἰκογένειες. («Ποντικά» Π. Τριανταφυλλίδου· σελ. 138). Οἱ κάτοικοί τους προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Ἀργυρούπολης, λίγοι δὲ ἀπὸ ἄλλους τόπους: Ἐσπία, Κασσιόπη, Κερασούντα κλπ., ὅπως μαρτυροῦν τὰ ἐπώνυμά τους: Γαργαετάνι, Κανέτανι, Κοραξενάνι, Παπαβραμάνι. Οὐσταπασάνι, Ἐσπιελάνι, Κασαπάνι, Τσιρονάνι, ὅλα ἀπὸ τὰ σχετικὰ τοπωνύμια τῶν παραπάνω περιοχῶν. Οἱ Καπταν Λαζαράνι, Παντελήρεϊζάνι, Καπταν-Γιαννάνι, εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐμποροπλοίαρχους τῆς Κερασούντας, πού ἐγκαταστάθηκαν ὀριστικὰ στὰ Κοτύωρα.

Πέρα ἀπὸ τὸ 1870 ἰδρύθηκε ἡ συνοικία τοῦ «Ἀγίου Νικολάου», ἡ ἀνατολικότερη. Λεγόταν καὶ «Ποκλούτερε» (Κουραδᾶς), ἀπ' τὸν ὁμώνυμο χείμαρρον που διατρέχει τὸ ἀνατολικότερο τμήμα τῆς, ἢ «Πιλπίλτερε, ἀπὸ τὰ ἀφθονα πουλιά ἀνάμεσα στίς δεντροστοιχίες τοῦ ξεροπόταμου—γιὰ εὐφημισμὸ κυρίως. Ἐποικίστηκε ἀπὸ κατοίκους τῆς περιοχῆς Τσάμπαση καὶ Χαψάμανα (Σεμέν, Κισβούρμπικη, Σινανλοῦ, Ἀρτας, Ἀχουρλοῦ, Ματέν, Σέννε κλπ.). Ἐπίσης καὶ στὰ Ν. καὶ ΝΑ. τῆς ἐνορίας αὐτῆς ὑπῆρχε καὶ συνοικία τουρκικὴ, μὲ ἀραιοὺς οἰκισμοὺς.

Ἡ ἀγορὰ τῆς πόλης ἀπλωνόταν ἀπὸ τὸ μέσο τῆς συνοικίας Ἀγ. Γεωργίου ἕως τὴν ἀνατολικὴν ἄκρη τοῦ Ἀγ. Νικολάου, κατέχοντας τὸ παραλιακὸ τμήμα τῶν δύο ἐνοριῶν. Ἡ σύγχρονη ρυμοτομία τῆς ἐγίνε ὕστερα ἀπὸ τὴ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ 1883, πού ἀποτεφρώσε ὁλότελα τὴν παλιὰ ἀγορά.

Τουρκόφωνοι τῆς περιοχῆς.

Ὁ ἀείμνηστος Περ. Τριανταφυλλίδης στὰ «Ποντικά», σελ. 138, μιλά γιὰ τουρκόφωνους Ἑλληνεὺς χωρικοὺς στὴν περιοχὴ Κοτυώρων, που «εἰς παντελῇ ἀγνοίαν καὶ αὐτῆς τῆς κατὰγωγῆς αὐτῶν διακρίνονται». Τοῦτο τὸ διαπιστώνει στὰ 1865.

Ἀπὸ τὸ 1880 κ' ὕστερα τουλάχιστο, οὕτως λόγος μπορεῖ νὰ γίνῃ γιὰ τουρκόφωνους ἑλληνεὺς χωριανοὺς τῶν Κοτυώρων. Πρέπει νὰ συμπεράνομε, ὅτι, μὲ τὴν τρομοκρατία που

ἐπικράτησε μετὰ τὸ 1857, ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή ἐνὸς ἀριθμοῦ κρυφοχριστιανῶν τοῦ Πόντου, ἰδίως τῆς περιοχῆς Τραπεζούντας, στὴν Ἑλληνικὴ τοὺς ἐθνικότητα, οἱ τουρκόφωνοι αὐτοὶ καταχωνιάστηκαν ὁλότελα μέσα στὸν Καιάδα τὸν τουρκικόν. Καὶ τούρκεψαν καὶ ἄλλαξοπίστησαν. Ὅπως συνέβη καὶ μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Ὀφης καὶ τῆς Θοανίας (Τόνγας). Μὲ τὴ διαφορά, ὅτι αὐτοὶ διατηροῦν ὡς τὰ τόρα τὴν ἑλληνικὴ μητρικὴ τοὺς γλῶσσα, τὴν ποντιακὴν.

Ὁ ἴδιος συγγραφέας καὶ στὴν παραπάνω σελίδα, κάνει λόγο γιὰ μεγάλον ἀριθμὸ ἑλλήνων στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Κοτύωρων. Αὐτὸ συνέχισε ὡς τὸ τέλος. Μόνον που, μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ αὐτοῦ πληθυσμοῦ μετοίκησε ἀργότερα στὴ Ρωσσία, σποραδικὰ καὶ κατὰ διαστήματα χρονικά. Κ' εἶνα ἄλλο, μεγαλύτερο, στὴν περιοχή τῆς Νικομήδειας (Ἀταπαζάρ). Ἄν τυχὸν μιὰ ἀναλογία ἀπὸ τοὺς τουρκόφωνους βρέθηκε μέσα σ' αὐτούς, δὲν μπορεῖ, σήμερα, νὰ ἐξακριβωθεῖ. Ὅσοι βρίσκονται ἀπὸ τοὺς ἐποίκους τῆς περιοχῆς τῆς Νικομήδειας ἐδῶ, στὰ χωριά τῆς Βέρροιας, Ἐδεσσας κλπ., μιλᾶν τὸ ἑλληνικὸ τοπικὸ ἰδίωμα τῆς περιοχῆς τῶν Κοτύωρων, κατὰ τὶς πληροφορίες μου.

Οἰκονομικὴ—πνευματικὴ ἀνέλιξη ἕως τὸ 1914.—Α' Στάδιο.

Ποιά εἶνε ἡ ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς ἐστίας πού ξανασυστήθηκε στὰ Κοτύωρα;

Οἱ νεοφερμένοι, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν πλημμυρὰ πού δοκίμασαν, εἶνε, ποιὸς λίγο—ποιὸς πολύ, ναυάγια οἰκονομικά, στερεημένοι ἀπὸ ἐφόδια οἰκονομικά. Οἱ πλουτοπαράγωγες πηγές τοῦ τόπου ὁλότελα ἀνεκμετάλλευσες. Οἰκονομία στοιχειώδεια, φεουδαρχικὴ, κλειστή, ἐπικρατεῖ. Ὑποτυπώδεια ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ Ἐσωτερικόν, μὲ τὸ Μελέτ (Μελιτηνὴ), μὲ τὴ Ζάρα τῆς Σεβάστειας. Ἀνύπαρκτη δὲ μὲ τὴ Σεβάστεια (Σιβάς), τὴν ἴδια καὶ μὲ τὴ Νεοκαισάρεια (Νικσάρ), πού τὰ Κοτύωρα ἦτανε—ἔρχετο νὰ εἶνε—ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν τους, τὸ φυσικόν τους ἐπίνειον.

Μέσα σὲ τέτοιο περίγυρον οἱ νέοι ἔποικοι, ἀποροὶ οἱ ἴδιοι, καθὼς ἦσαν, φυτοζωοῦσαν, βέβαια, μέσα στὲς πρῶτες 4—5 δεκαετίες.

Συνέπεια τῆς φτώχειας ἡ μορφωτικὴ, ἡ πνευματικὴ καθυστέρηση. Ὅχι πὼς δὲν τὰ θέλαν οἱ ἄνθρωποι τὰ γράμματα. Σὰν Ἕλληνες, φερμένοι μάλιστα ἀπὸ τὴν φιλόμουση τὴν Ἀργυρούπολιν, τὴν παράδοση τὴν εἶχανε, λίγο—πολύ. Τὸ παράδειγμα, ἔπειτα, τῆς Κερασούντας, τῆς γειτονικῆς, ὑπάρχει. Στὴν πλειοψηφίαν τους, τουλάχιστο, αἰσθάνονται ζωηρὰ τὴν ἀνάγκη, μέσα στὴ νέα τους ζωὴ, πού μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τους, τοὺς σπρώχνει πρὸς κάτι τὸ ἀνώτερον. Μὰ λείπουν τὰ μέσα, οἱ πόροι. Σχολικὸ κτίριον δὲν μπορούσαν ν' ἀποκτήσουν. Γιὰ τέτοιο θὰ χρησιμοποιοῦν, δεκαετίες ὁλόκερες καὶ ἕως τὸ 1878, διαμερίσματα σπιτιῶν, ἀκατάλληλα. Καί, φυσικά, λείπει καὶ τὸ διδακτικὸ προσωπικόν. Χρησιμοποιοῦνται τίποτε ἀστοιχείωτοι παπᾶδες καὶ ἐντόπιοι, αὐτοδίδακτοι.

Ἡ μόρφωση ἀπὸ εἶνα τέτοιο σχολεῖον, αὐτονόητη. Τὰ Πινακίδια, τὰ Κυριακοδρόμια, τὰ

Ψαλτήρια στὴν ἡμερησίαν διάταξη. Ἡ κατάσταση αὕτη θὰ συνεχιστεῖ, μὲ ἀνεπαίσθητες ἀνελίξεις, ἕως τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα.

Β' Στάδιο.

Ὁ Π. Τριανταφυλλίδης στὴν ἴδια σελ. 138 καταγράφει τὰ προϊόντα τοῦ τόπου, «στὰ 1865: Ρύζι, ὄσπρια, καλαμπόκι, λίγα δέσματα, καννάβι, λινάρι, λίγη ξυλεία, σκάφες.

Τὸ ρύζι εἶνε τὸ κυριότερον γέννημα ἐκεῖ, τὴν ἐποχὴ αὕτη κι' ἀπὸ δεκαετίες ἀκόμα. Οἱ ρυζῶνες (ἀντάλια) ἀπλώνονται σὲ ἑκταση, ἀνατολικά, μετὰ τοῦ ποταμοῦ Τζιβίλ καὶ τοῦ ποταμοῦ Μελάνθιου (Μελέτ—Ἰρμαγού). Μὰ κι' ἀπ' αὐτοὺς δὲν βλέπουν προκοπὴ, ἀποφασιστικὴ, οἱ κάτοικοι. Καθὼς λείπει ἡ συγκοινωνία στεριᾶς καὶ θάλασσας, κ' ἡ κατανάλωση περιορίζεται στὸ Ἐσωτερικόν καὶ κυρίως μέσα στὴν πόλιν καὶ τὰ χωριά της, οἱ τιμὲς εἶνε χαμηλές, ἐνῶ ἡ ἐκμετάλλευσή τοῦ ἰδιοκτήτη τῶν χωραφίων, Τούρκος τὸ περισσότερο γαιοκτήμονα, εἶνε βαρειά. Καὶ σὰν κέρδος ἀπομένει, στοὺς περισσότερους, ἡ ἐλαιοσάια (ἡ χαβά), σὲ μορφὴ ἐνδημικῆ. Αὐτὸ θὰ διαρκέσει σχεδὸν δύο δεκαετίες ἀκόμα, πού καταργεῖται πιά ὀριστικὰ ἡ καλλιέργεια ρυζιοῦ.

Ἡ θαλάσσια συγκοινωνία, μὲ τὶς μεγαλύτερες πόλεις τοῦ Πόντου, ἐπίσης μὲ τὴ νότια Ρωσσία καὶ μὲ τὴν Κων/πολιν, θὰ γίνετο καὶ πέρα ἀπὸ τὴν παραπάνω χρονολογίαν (1865) καὶ ἕως δύο δεκαετίες, περίπου, ἀκόμα μὲ ἱστιοφόρα καράβια, ἐφοπλιστῶν Κερασούντιων κυρίως, ἐγκαταστημένων στὰ Κοτύωρα ἀπὸ δεκαετίες πολλές.

Ὡστόσο μ' ὅλα τὰ φυσικὰ ἐμπόδια καὶ τὶς ἀντιξοότητες, κάποια προκοπὴ σημειώνεται στὸν οἰκονομικὸν τομέα. Τὰ ἐπαγγέλματα, ἡ μικρὴ βιοτεχνία—ὑφαντικὰ καὶ ξυλουργικὰ εἶδη—, τὸ μικροεμπόριον τοῦ τόπου, μπακάλικά ὑφασματοπωλεῖα κλπ. περνᾶν ἀπὸ τὰ τέλη ἀκόμα τοῦ 18ου αἰῶνα στὰ χέρια τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀποκλειστικὰ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον, ἀργότερα, τῶν Ἀρμενίων, πού κατεβαίνουνε στὸ μετὰ ἀπὸ τὸ Ἐσωτερικόν. Διενεργεῖται μικρὸ ζελεμπόριον μὲ τὴν Κων/πολιν. Μεταφέρουν ἐκεῖ, ποῦ καὶ ποῦ, μικρὰ ἰδίως ζῶα πεζῇ. Πεζοπορία μιὰ φορὰ! Συνηθισμένοι ὅμως οἱ ἄνθρωποι. Πεζῇ πήγαιναν καὶ στὸ προσκύνημα, στὰ Ἱεροσόλυμα. Κάποιο ἐξαγωγικὸ ἐμπόριον εἰδῶν ξυλουργικῆς, ἀπὸ φτενάρια, σκάφες πρὸς τὴ Νότια Ρωσσία ὁλοένα καὶ ζωηρεύει. Γίνεται ἐπίσης κίνηση ζωηρὴ, μεταναστευτικὴ, πρὸς τὴ Ρωσσία, γιὰ ἀνεύρεση καλύτερης τύχης, γιὰ ζωὴ ἐλεύθερη...

Παράλληλα καὶ ἡ παιδεία ξεφεύγει ἀπὸ τὰ στενότατα πλαίσια τῆς τοῦ 18ου αἰῶνα, τὰ παλαιότερα. Σχολεῖα, Ἑλληνικὰ καὶ Ἀλλήλων διδακτικὰ συστήνονται. Δάσκαλοι ντόπιοι, μὲ κατάρτιση καλύτερη ἀπὸ τὰ πρὶν, φιλότιμες προσπάθειες κάνουν: Ὁ Θεόδ. Ζαζόπουλος, ὁ Λάζαρος Θρουμουλόπουλος, ὁ Σάββας Πολυχρονιάδης, ὁ Γεώργ. Ἀλεξανδριδῆς κ. ἄ. Ποῦ καὶ ποῦ τὰ σχολεῖα διευθύνονται ἀπὸ ξένους, Πόντιους πάντα, μὲ πείρα καὶ μόρφωση. Εἶναι ὁ Παλαιστής, ὁ Δογγινίδης κ. ἄ.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΟΙΝΟΗΣ *

Τρία είναι τ' ατίμητα διαμάντια της δημοτικής μας ποίησης—Τὸ τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ, Τὸ τραγούδι τοῦ κάστρου τῆς Ὠριᾶς, Τὸ τραγούδι τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἀρτας. Τοῦ πρώτου δημοσιεύω σήμερα τὴν παραλλαγή τῆς Οἰνότης, ἀπὸ τῆς λαογραφικῆς συλλογῆς μου.

8.

Τὸ Ἀρετῆς.

- Σὰν τὴ μάνα, σὰν τὴ μάνα, σὰν τὴ γλυκειὰν τὴ μάνα,
ποῦ εἶχεν καὶ τὰ ἱννιά παιδιὰ, τὴν Ἀρετὴν τὴν κόρη.
Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουε, στὸ φέγγον τὴν ἐπλέκε
κ' ἡ γειτονειὰ τὴν ἤξερε πῶς εἶχε θεγατέρα.
- 5 Ἀκούσαν ἀτο στὰ μακρὰ, κάτω στὴ Βαβυλῶνα
πᾶν κ' ἔρκουνταν συμπεθεροί, τὴν Ἀρετὴ γυρεύουν.
Τὰ ὀχτῶ παιδιὰ κ' ἰθέλουνε κι ὁ Κωσταντῆς ἐκλείστε.
«Δὸς τενα, μάνα μ', δὸς τενα πολλὰ μακρὰ στὰ ξένα.
Ὅγῳ γυρίζω ξενιτιά, πάγῳ καὶ τὴν εὐρίσκω—
- 10 καμίαν πλύν' τὰ ροῦχα μου, καμίαν τὰ μπαλώνει.»
Κ' ἡ Ἀρετὴ ἐλάλησε κ' ἡ Ἀρετὴ τὸν εἶπε :
«Κι ἂν κάν' τ' ἀδέλφια μου χαρά, ποιὸς ν' ὁ καλιστῆς μου ;
Κι ἂν ἀποθάν' ἡ μάνα μου, ποιὸς νά ν' ὁ λαλιστῆς μου ;
Κι ὁ Κωνσταντῆς ἐλάλησε κι ὁ Κωνσταντῖνος εἶπε :
- 15 «Ἄν κάν' τ' ἀδέλφια μου χαρά, ἐγὼ μ' ὁ καλιστῆς σου—
κι ἂν ἀποθάν' ἡ μάνα σου, ὀγῳ μ' ὁ λαλιστῆς σου—
βάλλῳ τὸν ἥλιο μάρτυρα, τὸ φέγγῳ μαρτυρίτη.»
Κ' ἐδώσανε τὴν Ἀρετὴ κάτω στὴ Βαβυλῶνα.
Ἐπεσεν καὶ μιὰ ἀρρωστειὰ στῆς μάνας τὸ χωρίο.
- 20 Ἐπέθαναν τὰ ἱννιά παιδιὰ κ' ἡ μάνα ψυχομάχει.
«Ποῦ ἔσαι, που σαί, πρὲ Κωσταντῆ, νὰ πᾶς στὴν Ἀρετήνα.
πού ἔχες τὸν ἥλιο μάρτυρα, τὸ φέγγῳ μαρτυρίτη ;»
Κι ὁ ἥλιος ἐσηκώθηκε καὶ πάει στὸν Κωσταντῖνο.
«Σήκῳ, σηκῳ, πρὲ Κωσταντῆ, νὰ πᾶς στὴν Ἀρετήνα.
- 25 Κάνε τὸ μνημα σ' ἄλογο, τὸ χῶμα σου σεμέρι
καὶ τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά τεζκίني στ' ἄλογό σου.»
Κάνει τὸ μνημα τ' ἄλογο, τὸ χῶμα του σεμέρι
καὶ τὰ ξανθὰ του τὰ μαλλιά τεζκίني στ' ἄλογό του·
καβάλκεψεν κι ὁ Κωσταντῆς καὶ πάει στὴν Ἀρετήνα.
Ἐπῆγεν καὶ ἐπάτησεν κ' ἡ Ἀρετὴ χορεύει
κ' ἡ Ἀρετὴ ἐχόρευε σ' ἕναν ψελὸν τῶαῖρι.
«Σῶνει, χορεύεις Ἀρετῆ, ἡ μάνα σου λαλεῖ σε».
«Γιὰ ἰδὲς κ' ἐκεῖν' τοῦ ὀκύλ' τὸ γυιό, ποῦ ξέρει τ' ὄνομά μου.»
«Δὲν εἶμ' ὀγῳ τοῦ ὀκύλ' ὁ γυιόν, εἶμαι κι ὁ Κωσταντῖνος.»
- 30 «Ποῦ ναι καὶ τὰ ξανθὰ μαλλιά, τὸ μαῦρο σου μουστάκι ;»
«Τρεῖς μῆνες ἤμουν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνες στὸ κρεβάτι·

- κ' επέσαν τὰ ξανθὰ μαλιά, τὸ μαῦρο μου μουστάκι.»
 «Ἄν ἦρθες καὶ γιὰ τὴ χαρά, νὰ βάλω χρυσὰ μου·
 ἂν ἦρθες καὶ γιὰ θάνατο, νὰ βάλω τὰ μαυρά μου.»
 40 «Καὶ μὲ τὰ ποὺ φορεῖς ἔλα, ἡ μάνα σου λαλεῖ σε.»
 Καβάλκεψαν κ' οἱ δυὸ μαζὶ καὶ πᾶνε στὸ χωριὸ τους.
 Στὸ δρόμον ποὺ πηγαίνανε, στὴ στράταν ποὺ διαβαίνουν,
 ἀκοῦν πουλιά νὰ κελαῖδουν. ἀκοῦν πουλιά νὰ λέουν :
 «Γιὰ δέτε κόρην ἔμορφη, ποὺ πάει μὲ τὸ νεκρόνα.»
 «Ἄκοῦς, ἀκοῦς, πρὲ Κωσταντῆ, τί λένε τὰ πουλάκια ;»
 «Αὐτὰ εἶναι τρελὰ πουλιά, δὲν ξέρουνε τί λένε.»
 Στὸ δρόμον ποὺ πηγαίνανε, στὴ στράταν ποὺ διαβαίνουν,
 μικρὰ παιδάκια παίζανε, μικρὰ παιδιὰ μιλοῦνε :
 «Γιὰ δέτε κεὶ τὴν Ἀρετὴ, ποὺ πάει μὲ τὸ νεκρόνα.»
 50 «Ἄκοῦς, ἀκοῦς, πρὲ Κωσταντῆ, τί λένε τὰ παιδάκια ;»
 «Αὐτὰ εἶναι μικρὰ παιδιὰ, δὲν ξέρουνε τί λένε.»
 Ἐχτύπησεν τὸ ἄλογο καὶ φθάσανε στὸ σπίτι.
 «Πήγαινε, πήγαινε, Ἀρετὴ, κ' ἡ μάνα περιμένει.
 Ὅγῳ νὰ δένω τ' ἄλογο καὶ τώρα θὰ γυρίσω.»
 Ἐχτύπησεν ἡ Ἀρετὴ τῆς μάνας τῆς τὴν πόρτα
 κ' ἡ πόρτα ἦταν ἔρημη κι ἀνοίγει μοναχὴ τῆς.
 Φώναξε : «Μάνα !» ἡ Ἀρετὴ κ' ἡ μάνα δὲ μιλοῦσε.
 Ἀνέβηκεν ἡ Ἀρετὴ ὅλα τὰ σκαλοπάτια·
 τὸ τελευταῖον πρὶν πατεῖ, ξανὰ φωνάζει : «Μάνα !»
 60 Βραχνή, ξερὴ ἀκούστηκε τῆς μάνας ἡ φωνούλα :
 «Σὺ εἶσαι, Ἀρετούλα μου, σὺ εἶσαι Ἀρετὴ μου ;»
 «Ὅγῳ εἶμαι, μανούλα μου, ὁγῳ, ἡ Ἀρετὴ σου.
 Μάνα μου, ποῦ 'ν' τ' ἀδέλφια μου, ποῦ 'ναι κι ὁ Κωσταντῖνος ;»
 «Ἐπέθαναν τ' ἀδέλφια σου, μαζὶ κι ὁ Κωσταντῖνος.»
 65 Λιποθυμᾷ ἡ Ἀρετὴ καὶ πέφτει πεθαμένη
 κ' ἡ μάν' ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ἐβγήκεν ἡ ψυχὴ τῆς.

Εἰν' αὐτὸ ποὺ μπόρεσα ν' ἀποκαταστήσω μέχρι σήμερα. Παρακαλῶ θερμὰ
 κάθε Νιώτα ποὺ μὲ διαβάζει καὶ κάθε Νιώτισσα ποὺ μ' ἀκούει, νὰ μοῦ ἀνακοινώσει
 σχετικὰ ὅ τι ξέρει, ἄγνωστό μου—ἂς εἶναι κ' ἕνας μόνο ἢ καὶ μισὸς στίχος, μιὰ μι-
 κρὴ ἔκφραση, μιὰ λέξη.

Ι. Τ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΧΟΗΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ τοῦ (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

- 265 Ἀπέσ' σὴ μέσεν κάθουμαι, κι ὁλόερα μ' χορεύ'νε.
 χωρὶς ἑμέναν τὸν χορόν, 'κ' ἐποροῦν νὰ γουρεύ'νε.
 6 Ἀπέσ' σὴ μέσεν τῇ χοροῦ ἐντοῦναν τὰ ταοῦλα
 εὔρεν καιρόν νὰ καλατζεύ' καὶ νὰ μαθίζ' μ' ἄχούλα.
 7 Ἀπέσ' σὴν αὐλᾷ σ' ἔρχουμαι κ' ἐσὺ παραμερῖεις με
 κλώδεκεσ' ἄδά., κλώδεκεσ' ἄκεϊ κ' εὐτάς πῶς 'κ' ἐγνωρῖεις με.
 8 Ἀπέσ' σὴν αὐλᾷ σ' ἔστεκες κι ὁλόερα ἐτέρ'νες
 τ' ἰδμάρα ντὸ ἐποίν'να σε, νὰ 'γροίκανες 'κ' ἐθέλνες.
 9 Ἀποβραδῆς παίρ' ὁ φέγγον κι ἀποπουρνοῦ ὁ ἥλ'ον
 παρακαλῶ ἀτ'ς πέτε με τίναν ν' εὐτάω φίλον;
 270 Ἀποβραδῆς ὦσα μερών' κρατεῖς με σ' ἐγκαλόπο σ'
 φιλεῖς, φιλεῖς καὶ 'κὶ χορτάεις, νὰ λελεύω τὸ ψόπο σ'.
 1 Ἀπόθανον καὶ γλύτωσον κι ἂς ἔχω 'γὼ τὸ κρῖμα σ'
 θὰ γράφτω τὰ ταρτόπα σου, ὅλα ἀπάν' σὸ μνημα σ'.

- 2 Ἀπὸ μακρὰ ἐλέπω σε κι ἀπὸ σουμὰ τερῶ σε
καὶ 'κ' ἐπορῶ νὰ λέω σε, κορ'τζόπον, ἀγαπῶ σε.
- 3 Ἀπὸ μακρὰ ἢ ὄψη σου κι ἀπὸ σουμὰ τὰ κάλλα σ'
ποίκανε με κ' ἐρρώστεσα, ἔπαρ' με σὴν ἀγκάλα σ'.
- 4 Ἀπὸ μακρὰ ζεστᾶσκουμε κι ἀπὸ σουμὰ κρυώνω
κι ἀπ' σὴ στεναχωρία μου σείτα στέκω ἰδρώνω.
- 275 Ἀπὸ μάνας 'κ' ἐγέλασα κι ἀπὸ κυροῦ 'κ' ἐχάρα
καὶ ἄσ' σὴ χώρας τὸ παιδὶν, καλὸν ἡμέραν 'κ' εἶδα.
- 6 Ἀποπουρνοῦ ὦσνα βραδύν', γυρίζω πεινασμένος
καὶ τὸν λιμὸν ξαί 'κ' ἐγροικῶ, εἶμαι ὀδιρεμένος.
- 7 Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτὶν ἔρθεν, ἀρνὶ μ', θὰ ποπαδεύω
μὴ κόφκετ' ἡ καρδιά σου, ἀρνόπο μ', μασχαρεύω.
- 8 Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτὶν ἔρθεν μενύγ'νε με νὰ πάω,
τὴν κάλλη μ', τὰ πουλλόπα μου, 'κὶ ξέρω ντὸ ν' εὐτάω!
- 9 Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτὶν ἔρθεν νὰ ἔξερα ντό λέει
ἀέτο' πα ἐγροικῶ ἀτο καὶ πιάν' με ἡ κλαίη.
- 280 Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτὶν ἔρθεν ὀφέτος θὰ σκοτούμαι
κρύψο με σ' ἐγκαλόπο σου, ἄλλο νὰ μὴ φοοῦμαι.
- 1 Ἀπ' οὐρανοῦ χαρτὶν ἔρθεν ὀφέτος θ' ἀποθάνω
σὰν κρούει σὸ νοῦ μ' ὁ θάνατον, τ' ἡμσὸν ν' ἀχούλι μ' χάνω.
- 2 Ἀπόψ' εἶδα σε σ' ὄρωμα μ' ἔσ'νε τυραννιγμέντσα
ἐρώτεσα σε κ' εἶπες με, πῶς εἶσαι νυσταγμέντσα.
- 3 Ἀπόψ' εἶδα σε σ' ὄρωμα μ' κι ἄσ' σὴ χαρά μ' ἐκούξα
ἐπῆγα νὰ πιάνω σε κι ἄσ' σὸ κρεββάτ' ἐρροῦξα.
- 4 Ἀπόψ' εἶδα σε σ' ὄρωμα μ', σὰ χέρρα σ' εἶχες μῆλον
μετ' ἐμέναν λές καὶ γελᾶς κι ἄλλοῦ ἔεις ἄλλον φίλον.
- 285 Ἀπόψ' εἶδα σε σ' ὄρωμα μ' σὰ χέρα σ' κάτ' ἐκράτ'νες
καὶ ποῦ θ' ἐπέγνες 'κ' ἔξερες, νουνιχτὰ ἐπορπάτ'νες.
- 6 Ἀπόψ' ἡ νύχτα διπλασεν κι ὁ φέγγον ἐμαρμάρτσεν
τῇ παραδείσ'ι μ' τὸ πουλλὶν ἔξ' ἐπαραβραδάσταν.
- 7 Ἀπόψ' καὶ σὰ μεσάνυχτα ἔκ'σα ἕναν λαλίαν
ἐπαρακάλ'νεν κ' ἔλεεν «βοήθα Παναγία».
- 8 Ἀπόψ' καὶ σὰ μεσάνυχτα, ἔλα ἄς ἐνταμόυμες
ἂν θέλτς εὐτάμε παρακάθ' κι ἂν θέλτς πᾶμε κοιμοῦμες.
- 9 Ἀπόψ' καὶ σὰ μεσάνυχτα, ἐξέβα σὸ λασίον
ἐγύριζ' ὦσνα μέρωσεν, ἀπεῶκ'εσ' σὸ χωρίον.
- 290 Ἀπόψ' καὶ σὰ μεσάνυχτα, ἐρχουμαι νὰ κοιμοῦμαι
εὐρήκ' εὐκαιρον τὸ κρεββάτ' καὶ πάω νὰ λιγοῦμαι.
- 1 Ἀπόψ' καὶ σὰ μεσάνυχτα κάτ' ἔπαθα ὀζαλίγα
καὶ ντὸ ἐποίν'να 'κ' ἔξερα, τὸ γεργάν' ἐτυλίγα.
- 2 Ἀπόψ' ὦσνα ἐμέρωσεν νὰ ἔξερες ντ' ἐποίν'να
ἐθάρ'να κείσαι μετ' ἐμέν, τὸ μαξιλλάρ' ἐφίλ'να.
- 3 Ἀπόψ' ὦσνα ἐμέρωσεν ἐπαιζαν τὰ μαχαίρα
κ' ἐπέραν τὴν [Ἀνατολήν], ἄσ' σὴ [Λάμπο] τὰ χέρρα.
- 4 Ἀπόψ' ὦσνα ἐμέρωσεν σὰ πόσα τόπ'ς ἐλάστα
ἐράευσ καὶ 'κ' εὔρα σε, σὰ λόγια σ' ἐγελάστα.
- 295 Ἀπόψ' ὦσνα ἐμέρωσεν τὴν μάννα σ' ἐνεμέν'να
νὰ ἔρται φέρ' με εἶδησην, ἂν θὰ δῖη σε ἐμέναν
- 6 * Ἀρ' ἀτῶρα τέρεν μάννα—ἔστειλε με χαπάρ' Ἀννα
ἂν 'κ' ἐπρόφταναν νὰ ἐπ'έγ'να—τῇ ὀκὺλλ' τὸ κουτάβ' θ' ἐχάν'να
- 7 Ἀργαστερόπον ἔνοιξα, ἀπέσ' σὴ [Μαχαλάν·ι]
κ' οἱ [Μαχαλέτ'] 'κ' ἐδέχτανε, ἔσκωσανε καβγάνι.

- 8 Ἀργαστερόπον ἔνοιξα καὶ πουλῶ σταφυλόπα
 ἀτόσον καὶ γλυκέα εἶν', κολλίου σὰ χεῖλόπα.
 9 Ἄρ' εἶπαμε τὰ ψέματα, ἃς λέγωμε τ' ἀλήθᾳ
 ὁ πεντικὸν ἐγέννεσεν, κ' ἐποίκεν κολογκύθα.
 300 Ἄρνι μ', ἀπάν' σὸν τάφο μου, βάλεν ἕναν σταυρόν·ι
 καὶ γράψον ἀπάν' τ' ὄνομα μ', ἃς ἔν' καὶ καθαρόν·ι.
 1 Ἄρνι μ' ἀπάν' σὸν τάφο μου βάλεν τρανὸν πλακίν·ι
 ἐγὼ ἔχ' ἀτο ἔτοιμον σὸ [Μαῦρον τὸ Μυτίν·ι].
 2 Ἄρνι μ' ἀπάν' σὸν τάφο μου, φύτεψον κυπαρέσι
 π' ἐλέπ' ἀτο νὰ ἐγροικᾷ, ντὸ κεῖμαι ἐκειαπέσ'·ι.
 3 Ἄρνι μ' ἀπάν' σὸν τάφο μου, χτίσον ἀσκηταρεῖον
 ἂν θέλτς ἃς ἔν' τ' ἐμέτερον κι ἂν θέλτς τ' ἐσετερίων.
 4 Ἄρνι μ' ἀπάν' σὸν τάφο μου χτίσον ἕναν ἑξαγόπον
 καὶ ὅσα θὰ μαειρεύ'ς καὶ τρώς, ἄφ'ς κ' ἐμέναν φαγόπον.
 305 Ἄρνι μ' ἐμέναν θάψο με σ' ἕναν ποταμὶ ἄκραν
 γιὰ νὰ θολοῦν'ταν τὰ νερὰ καὶ ἄσ' τ' ἐσὰ τὰ δάκρᾳ.
 6 Ἄρνι μ' ἐπαρεξέγκα σε καὶ ὥς τὴν [Κουρασμέντσαν]
 ὀπίσ' πα πῶς θὰ κλώσκουμαι, ἀτόσον νεγκασμέντσα ;
 7 Ἄρνι μ' ἐπαρεξέγκες με ὥς τὸ Τρανὸν τ' Ὀμάλι
 τ' ἀγκάλας καὶ τὸ φίλεμαν γιὰ τ' ἐσὲν εἶν' χαλάλι.
 8 Ἄρνι μ' ἔρθεν ὁ μοθοπώρτς κ' ἐγὼ θὰ ξενιτεύω
 παρὰ κάλ' πολλὰ τὸν Θεόν, κακὸν νὰ μὴ τᾶτεύω.
 9 Ἄρνι μ' ἡ φορεσία σου πολλὰ μαστορακὸν ἔν'
 τὸ φέρσιμο σ' πολλὰ καλὸν καὶ κοδεσπαινακὸν ἔν'-
 310 Ἄρνι μ' θὰ κσταροῦμαι σε, φοοῦμαι τὰ κατάρας
 φοοῦμαι κρούν' σὸν πρόσωπον σ' καὶ χάν'ν τὴν ἐμορφάδα σ'.
 11 Ἄρνι μ'· θ' εὐτάω παλαλά, νὰ λέγ'ν ἐπαλαλώθεν
 νὰ λέγ'νε «σεβταλὶν ἔτον, κρῖμαν πῶς 'κ' ἐλαρώθεν !»
 12 Ἄρνι μ' ντὸ λέω σ' ἂν 'κ' εὐτάς, νὰ μὴ ἐλέπ'ς καλόν·ι
 νὰ χάντς τὸ νοῦ σ' νὰ λάδκεσαι ζαντὸν καὶ παλαλόν·ι.
 13 Ἄρνι μ' πουλλί μ', ἀρνί μ' πουλλί μ', πῶς εἶσ' ἄμον μωρόν·ι !
 μὴ κλαίς, σούκ' φόρ' κι ἀνάλλαξον, θὰ πάμε σὸ χορόν·ι.
 314 Ἄρνι μ', πουλλί μ', ὠρί' ἀργίης, ἔλα μὲ τὸν καιρόν·ι
 τὰ νύχτας εἶν' πολλὰ μικρὰ κι' ἀγλήγορα μερώνει
 315 Ἄρνι μ' σὰ χωραφόχειλα μ' ἀφήντς τὸ μουσκαρόπο σ'
 πῖάν' ἀτο ὁ γουρουτζῆς καὶ παίρ' τσε τῆρεμόπον.
 16 Ἄρνι μ' σ' ἐμόν τὸ λείμψανον φόρ' καὶ ὀκεπάγ' καὶ ἔλα
 ἀγκάλα σ' νὰ ἔν' τὸ ταφί μ' κι ὁ κόλφε σ' ἡ κασσέλα μ'.
 17 Ἄρνι μ' σὸν τόπον ντ' ἔστεκες ἐρροῦξεν γιλτουρούμι
 ἐχάλασεν τὸ μαρτιβάν' κι ὅλεν τὸ καλτουρούμι.
 18 Ἄρνι μ' σὸν τόπον ντὸ πατεῖς, λαῖδκεται τὸ χῶμαν
 ἀπάν' 'ς σ' ὀσπίτ' μὴ πορπατῆς, χαλάεται τὸ δῶμαν.
 19 Ἄρνι μ' τὰ ἐμορφάδας·σ' ἄσ' σ' ὀλωνῶν καλλίον
 θὰ παλαλὼν'νε τοῖ τᾶχελτς, κρύψον ἀτα ὀλίγον.
 320 Ἄρνι μ' τὰ κάλλα σ' εἶν' πολλὰ τὰ χρόνα σ' εἶν' ὀλίγα
 καὶ γιὰ τ' ἐσὲν πουλλόπο μου, σὸν θάνατον ἐπῆγα.
 21 Ἄρνι μ' τὸ γράμμαν ντ' ἔστειλες 'κ' ἐπορῶ νὰ δεβάζω
 καὶ τὴ γεράν ντὸ ἔνοιξες 'κ' ἐπορῶ νὰ ὀκεπάζω.
 22 Ἄρνι μ' τὸ δελεκόπο σου ὅλεν ξερά κουρόπα
 μὴ σύρτς βαρέα τὸ ὀκοινί σ', κόφκουνταν τὰ χερόπα σ'.
 23 Ἀρνόπο μ' δέβ' ἀνάλλαξον ὀκεπάγ' τὰ φουλιρία σ'
 φόρ' ζουπούναν γαβουῶμαλιν κι ἃς φαίνεται ἡ καρδία σ'.

- 24 Ἀρνόπο μ', ἔλ' ἄς χαίρουμες τὰ νόητα τελεῖνταν
ἀγάπη καὶ τὸ σεβταλούκ' ἀδὰ σὸν κόσμον γίν'νταν.
- 325 Ἀρνόπο μ' ἐροθύμεσα, στείλει μ' ἕναν μαντήλι
σὸν κόλφε μ' θὰ φυλάττ' ἀτο γιὰ τ' ἐσὸν τὸ χατίρι.
- 26 Ἀρνόπο μ' ἔσ'νε ἔμορφος κι ἀτώρα ἐχαλάστες
'κι' ξέρω ἄσ' τὴν βράσαν ἔν' 'κι' ξέρω ἐμματάστες.
- 27 Ἀρνόπο μ' ἐτυράντισες με ἀδαπάν' σὰ βραδὰς ι
τὰ τδεχελλούκια σ' εἶν' πολλὰ, ἄς τερῶ ντὸ θὰ φτάς ι.
- 28 Ἀρνόπο μ' ἦνταν λέγω σε κράτ' ἀτο μυστικόν ι
καὶ ντὸ θὰ λές τὴν καζατζὴν πάντ' ἄς ἔν' γνωστικόν ι.
- 329 Ἀρνόπο μ' ἦνταν λέγω σε μὴ λές ἀτο καν'νάν ι
ἀρχινοῦν καὶ συβάλλ'νε μας καὶ θ' εὐρήκ'ς μαχανάν ι.
- 330 Ἀρνόπο μ' κάτ'ι τραβώδεϊς, ν' ἀκούω τὴ λαλία σ'
μαχανάν τὸ τραβώδεμαν, πέει με τν' ἔεις σὴν καρδιά σ'.
- 31 Ἀρνόπο μ' ντὸ νὰ λέω σε καὶ ντὸ νὰ δαρμενεύω
καὶ ντὸ λόγια νὰ λέω σε, ἐσὲν νὰ γαντουρεύω.
- 32 Ἀρνόπο μ' ντὸ νὰ λέω σε μαῆρ 'κὶ κόφτ' ὁ νοῦς ι σ';
τρέεις ἄν', τρέεις κα' νεγκάδεσαι, κόφκεται τὸ σουλούχι σ'.
- 33 Ἀρνόπο μ' ξάι μ' ἐντρέπεσαι, ἔλα ἄς πορπατοῦμε
ἄς τρώωμε καὶ πίνωμε καν'νάν πα μ' ἐρωτοῦμε
- 34 Ἀρνόπο μ' ὅθεν πορπατεῖς, γνωρίζουνταν τ' ἰχνάρα σ'
μὴ πατῆς ἀέτσ' δυνατὰ, θὰ πονοῦν τὰ ποδάρᾱ σ'.
- 335 Ἀρνόπο μ' πότ' ἐρρώστεσες καὶ πότε ἐλαρώθες;
καὶ γιὰ τ' ἐμόν καὶ τὸ χατῆρ' ἄσ' σὸ κρεββάτ' σ' ἐσ'κώθες.
- 36 Ἀρνόπο μ' ὕψηλὰ μὴ πᾶς σὸν Ἀεσέρ' μ' ἐβγαίνης
πουρνὰ χονίζ' καὶ βουρκανίζ' κ' ἐσὺ ποῦ θ' ἀπομένης:
- 37 Ἀρνόπο μ' φόρ' κι ἀνάλλαξον καὶ ἔλα σὸ χορόν ι
εἶνας ἄλλε παντέμορφος, ἐμέν θὰ παλαλῶν η
- 38 Ἀρνόπο μ' φόρ' κι ἀνάλλαξον θὰ ῥχουμαι σὴν ιδέαν
κ' ἔβγα στὰ ἀπάν' σὴν πόρταν καὶ τέρ' σ' ἐμέν μερέαν.
- 39 Ἀρρώστεια ἐποῖκε σε καὶ κεῖσαι σὰ κρεββάτᾱ
τὰ ὕστερ'νὰ κανεῖς 'κὶ ξέρ' γιὰ δόσ' τὰ σαλαβάτᾱ.
- 340 Ἀρρωστον ἐψαλάφεσεν Καλανταρί' ἀπίδα
ἦντσαν εὐρήκ' καὶ φέρ' αἶτον θὰ παῖρ' τὰ δαχτυλίδᾱ.
- 41 Ἀρρωστον θέλ' ἀρρωστικά κ' ἡ κόρη θέλ' ἀγκάλα
τὸν ἄρρωστον δὸς πορτοκάλ' καὶ τὴν κόρ' παληκάρα
- 42 Ἀρρωστον κεῖται ἄρρωστος κι ὁ σεβταλὴς νουνίζει
ἄρρωστον γίνεται καλὰ κι ὁ σεβταλὴς σαπίζει.
- 43 Ἀρρωστον βασανίεται, ὁ σεβταλὴς φουντώνει
ἀρρώστᾱ παίρ' λαρωμόνην ἢ σεβτὰ θανάτῶνει.
- 44 Ἀρρωστον χάγ' τ' ἐλπίδας ἀτ', σὸ νοῦν ἀτ' πολλὰ βάλλει
λαροῦται, γίνεται καλὰ καὶ ὄλα ἀνασπάλλει
- 345 Ἄς ἀρχινῶ καὶ λέω σας τὰ τάρτα μ' ἕναν ἕναν
θὰ ἐθαρήτε ἔχ' ἀτα καὶ σὸ χαρτὶν γραμμένα
- 46 Ἄς ἀρχινῶ καὶ τραγῶδῶ ἂν θέλτες κάθ'κα καὶ ἄκ'σον,
ἄς δίγω σε κ' ἕναν χαρτὶν καὶ ντὸ λεύ' σε γράψον.
- 47 Ἄς εἶχα τὴν τριγόνα μου ἀδὰ σὴν ἐφτωχίαν
θ' ἐγλύτων' ἄσ' σὸ γαριπλούχ' καὶ ἄσ'σὴ μοναχίαν.
- 48 Ἄς εἶχα χρυσὰ ἄρματα καὶ συρμαλὶν κουκούλαν
καὶ τ' ὥρας ι μ' καὶ τὸ κεστὰκ' διπλὰ 'ς σ' ἐμόν τὴν γούλαν.
- 49 Ἄς εἶχ' ἀτώρα μετ' ἐμέν, τ' ἐμόν τὸ τριγονόπον
'κὶ θὰ ἔμ'ν' γαρίπ'ς κ' ἔρημος, ἀδὰ σὸ ἰδόλ' τὸν τόπον.

ΠΩΣ ΑΛΩΝΙΖΑΜ' ΣΗΝ ΤΣΙΤΕΝ (*)

ΤΟΥ ΤΣΙΤΕΝΟΥ

Τ' αλώνῃ σὴν Τσίτεν χωριστά ἔ-
ταν ἄσ' σὸ χωρίον κ' ἔξ'. Τὸν και-
ρὸν ντὸ 'κ' ἑλώνιζαν, ἐφύτρωναν ἄ-

πέσ' πολλὰ λογιῶν χορτάρῃ κι ἄσ'
σ' ὅλα παραπάν' τὰ τσέφῃ, κοντὰ
χορτάρῃ καὶ πυκνά, σπιχτὰ μὲ τὸ χῶ-

(*) Σ.τ.Δ. Ο Ν. Πολίτης, ὁ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς
Λαογραφίας, ἔχει διαίρεσει τὰ κείμενα τὰ λαογρα-
φικὰ σὲ δύο κατηγορίες: Σὲ κείμενα ποὺ θέλουν κα-
ταγραφή καὶ σὲ κείμενα ποὺ θέλουν περιγραφή. Κα-
ταγραφή θέλουν ὅλα τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ὅπως
τὰ τραγούδια, οἱ παροιμίες, τὰ αἰνίγματα, οἱ γλωσ-
σοδέτες, τ' ἀνέκδοτα, τὰ παραμύθια κλπ., δηλαδὴ
ἐκείνα ποὺ πρέπει νὰ καταγράφονται ἀτόφια, ὅπως
βρίσκονται στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, χωρὶς καμιά ἀπο-
λέτως ἀλλοίωση. Περιγραφή θέλουν ὅλα τὰ φανε-
ρώματα τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ, ὅπως τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα,
ὅπως γίνεται ὁ γάμος, ἡ βάφτιση, ἡ κηδεία, ἡ καλ-
λιέργεια, ἡ σπορά, ὁ θερισμός, τὸ ἀλώνισμα, ἡ ἀ-
λίσια, ἡ ποιμνική ζωὴ κλπ. δηλαδὴ ἐκείνα ποὺ
πρέπει νὰ περιγράφονται σὴν κοινὴ ἐλληνικὴ γλῶσ-
σα (στὴ δημοτικὴ ἢ ἔστω καὶ σὴν καθαρὴν γλῶσ-
σα), νὰ σημειώνονται δὲ μόνο οἱ συνηθισμένοι αἰδικοί
λαϊκοὶ (γλωσσικοὶ) ἰδιωματικοὶ ὁροὶ ποὺ χρησιμο-
ποιοῦν οἱ λαοὶ σὲ κάθε μιὰ περίπτωσι. Κατατάσσεται
τὸ παραπάνω λαογραφικὸ κείμενο ἀναλογεῖ στὸ δεύ-
τερο εἶδος. Ὅμως ἡ ἀπλὴ κ' ἐκφραστικὴ, ἡ σπαρτα-
ριστὴ ζωντανία κ' ἡ λαγαρότητα ποὺ παρουσιάζει

ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ὀλη διατύπωσή του, μᾶς ὁδήγησε
στὴν ἀπόφασιν νὰ τὸ δημοσιεύσωμε ὅπως ἔχει, γιὰ νὰ
τὸ χαρεῖ κι ὁ ἀναγνώστης μὲ ὅλες τὶς ὁμορφίες του.

Σημειώνωμε φαστῶσο πὼς παρὰ τὸ δογματισμὸ τοῦ
Ν. Πολίτη, καὶ ἄλλοι λαογράφοι, ὅπως ὁ Δ. Λουκό-
πουλος κ.ἀ., ἔχει περιγράψει παρόμοιες ἐκδηλώσεις τῆς
ζωῆς στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ποὺ μελατοῦσε (τῆς Ροθ-
μέλης). Μὰ τὸ ροιμελιώτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα δὲν
εἶναι δύσκολο νὰ τὸ καταλάβει καὶ κάθε Ἑλληνας,
μὲ τὴ βοήθεια μάλιστα καὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἰδιω-
ματικῶν λέξεων ποὺ σημειώνει, ἐνῶ τὸ Ποντικὸ γλωσ-
σικὸ ἰδίωμα πολὺ δύσκολο τὸ παρακολουθεῖν οἱ μὴ
Πόντιοι. Ἐξάλλου σὰ δύσκολο νὰ βρεθῇ καὶ κανέ-
νας Πόντιος Λουκόπουλος.

Ἔτυχε, ἀπ' ἄλλη σχετικὴ ἀφορμὴ, νὰ ζητήσωμε
τὴ γνώμη τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Γ. Μέγα, ποὺ μᾶς τόνι-
σε πὼς δὲν εἶναι σφάλμα νὰ διατυπώνονται στὸ πον-
τικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα ὁρισμένα λαογραφικὰ κείμενα
ποὺ πραγματεύονται τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς τοῦ
λαοῦ μας. Μόνο, μοῦ ὑπογράμμισε, θὰ πρέπει νὰ
ἀξίζουν τὸν κόπο. Καί, νομίζω πὼς σ' αὐτὴ τὴν πε-
ρίπτωσιν δὲν ἔκαμα κατάχρησιν τῆς συμβουλῆς σου.

- 350 Ἄς ἔμ'ν' εἶνας μωμόερος τὰ πόστῃ τυλιγμένος
θ' ἐλάσκουμ'νε τὰ Κάλαντα σὰ πόρτας μεθυγμένος.
51 Ἄς ἔμ'νε ἕναν παληκάρ' δεκαοχτῶ χρονῶν-ι
ὄθεν κορ'τζόπον ἔμορφον θὰ ἔτονε τ' ἐμόν-ι
52 Ἄς ἔμ'νε κ' ἐγὼ ἄρχοντας, ἄμον τ' ἐσὸν τὸν κύρη
ἀτότε θ' ἐλογάραζες κ' ἐμέναν νοικοκύρη.
53 Ἄς ἔμ'ν' πουλλὴν ν' ἐπέτανα κ' ἐπέγ'ν' ὄθεν ἐθέλ'να
τ' ἄδκεμους θ' ἐπαρ'γόρευα καὶ τ' ἔμορφους θ' ἐφίλ'να
54 Ἄς ἔξερα κοντόχρονον ντ' ἔεις ἀπέσ' σὴν καρδίᾳ σ'
μετ' ἐμέν λές καὶ μασχαρεύ'ς κι ἄλλοῦ πα' φτάς φιλίας.
355 Ἄς ἔξερα μικρίτδικον, ἄς ἔξερα ποῦ εἶσαι,
ἄς ἔξερα καὶ τὴν ὁτά σ' καὶ τὸ κρεββάτ' ντὸ κεῖσαι.
56 Ἄς ἔξερα μικρίτδικον μοναχὸν ντ' ἐκοιμούσ'νε,
θ' ἐχτύπανα σὸ παραθύρ', θ' ἐποίν'να σε κ' ἐσ'κούσ'νε
57 Ἄς ἔξερα ποῖος ἔτον π' ἐνοιξεν τὸ τάρωπο σ'
ἄσ' ἐσὲν κι ἄλλο ἐμπροστά, θὰ ἔμπαινε σὸν τόπο σ'.
58 Ἄς ἐτραβῶδ'να ἔμορφα κι ἄλλο τιδὲν κ' ἐθέλ'να
ὄθεν κορ'τζόπα ἔμορφα τὸ νοῦν ἀτούν θ' ἐπαίρ'να,
59 Ἄς λέω σε τὸ γιαιτρικὸν ἐσὲν ντὸ θὰ λαρώνη:
καλὸν φαεῖν, κρύον νερὸν κι ἀέρας καθαρὸν-ι.
360 Ἄσπρα εἶν' τὰ ἡερόπα σου, τὰ μάγ'λα σ' κοκκινίζ'νε,
ἔρχουμαι νὰ φιλῶ ἄτα, τὰ χεῖλα μ' πογιατίζ'νε.
61 Ἄσπρα φορεῖς ἄσπρ' ἀναλλάξεις, ἄσπρον ἔν' τὸ καμίσι σ'
μὲ τὸ μαχαίρ' θὰ κρούγ'άτον, ποῦ θὰ ρούζ' ἀποπίσ'ι- σ'.
62 Ἄσπρα φορεῖς ἄσπρ' ἀναλλάξεις, ἄσπρα εἶν' τὰ μαλλία σ',
νὰ ἔξερα ντὸ λοὲν ἔν' ἀποπέσ' ἡ καρδίᾳ σ'.
63 Ἄσπρα φορεῖς ἄσπρ' ἀναλλάξεις, ὁμάεις ἄμον τῆιτδέκι,
κατήβασον ἄσ' σὸ κιφάλ' τσ', τὸ μαῦρον τὸ λετζέκι.
64 Ἄσπρεν κόρη κ' ἐζέλεψα, ξανθὴν κ' ἐπεανεύτα
μελαχρανήν ἐγάπεσα ς' σ' ἀτὲν ἐβουρουλεύτα.

μαν. Ἐναν δύο ἐβδομάδας πρὶν ἄσ' σ' ἄλωνισμαν ἔπρε-
Τὸ ἀποτσιούφισμαν πεν ὄλα ἀτὰ τὰ
 τ' ἄλωνί' χορτάρᾳ νὰ κα-
 θαρλιουνταν, νὰ ἐβγαίν'νε ἄσ' σὰ ρί-
 ζας ἄτουν κιάν', καὶ νὰ καθαρλιεταί
 τ' ἄλων', γιὰ νὰ γανοῦται ὕστερα.

Ἡ μάνα μ' ἔστειλεν ἐπῆρεν τὴν
 Βαρβάραν κ' εἶπεν ἀτεν: Σὸ μαντρίν
 ἀπέσ', σὴν πόρταν ὀπιθκάν' ἔν' τὸ
 σιδερένεν τ' ἰφτάρ' καὶ τὸ τσακέλ', ἔ-
 παρ'τα, δέβα σ' ἄλων' κεκά ν' ἀ-
 ποτσιούφεις τ' ἄλων'. Ἐπαρ' καὶ τὰ
 παιδία ἄς πάνε γυρίζ'νε ἐκέσ'.

Ἐγὼ ἐπῆρα τὸ τσακέλ' κ' ἡ Βαρ-
 βάρα ἐπῆρεν τ' ἰφτάρ' κ' ἐπήγαμε. Ἀ-
 δελφή μ' πα, ἄσ' σ' ἐμέν κι ἄλλο
 μικρέσσα, ἐπαῖνε μετ' ἐμᾶς.

Ἄμα πῆγαμ' σ' ἄλων', ἡ Βαρβά-
 ρα ἐξέγκεν τὴν τσόχαν ἀτ'ς, ἐδίπλω-
 σεν κ' ἔθηκεν ἄ σὴ στούβας τὸ πατι-
 χάν κ' ἐρχίνεσεν σὴ δουλειαν.

Πρῶτα-πρῶτα ἀπ' ὀλόγερα κέσ'
 μὲ τὸ τσακέλ' ἐπερρίζωσεν τὰ τρα-
 νὰ-τρανὰ χορτάρᾳ, κ' ὕστερα ἐπῆ-
 ρεν τ' ἰφτάρ', κ' ἔξυσεν γιάνᾳ-γιάνᾳ
 μὲ τ' ἰφτάρ' τὸ μυτὶν τὰ τσέφα' ἤμ-
 παν ἔλεπεν δυσκολίαν, ἐπέρνεν τὸ
 τσακέλ', ἐχτάλευεν ἄ'. Ἀέτο' πὰ ἀπ'
 ὀλίγον-ὀλίγον ὄλον τ' ἄλων' ἀπε-
 τσοῦφ'σεν ἄτο. Ἐπῆρεν ὕστερα τὸ
 τσαραφόρκαλον(1)—σ' ἄχερών' ἀπέσ'
 πάντα, εἶχαμε δύο-τρία—κ' ἐσπόγξεν
 τ' ἄλων' κ' ἐκουμουλίασεν τὰ χορτά-
 ρᾳ καὶ τὰ ρίζας ἄτουν σ' ἕναν μέρος
 κ' ἐπεκεῖ ἐκουβάλεσεν ἄτα μὲ τὸ κα-
 λάθ' σὸ χωράφ' ἀπέσ'. Ἀέτο' πὰ

1) Τὸ τσαραφόρκαλον πὰ ἔτονε
 φορκάλ' ἀπὸ τσουρανέας, ἐπαίρναν
 διχβάνᾳ κλαδία ἄσ' σὸ καφούλ' τῇ
 τσουρανέας ἔδεναν κ' ἐκαλόδεναν
 ἄτα τ' ἕναν μὲ τ' ἄλλο κ' ἐγίντον
 ἕναν καλὸν φορκάλ' καὶ μὲ τ' ἐκεῖνο
 ἐσπόγγιζαν τ' αὐλία καὶ τὰ δώματα.
 Ἀπέσ' σ' ὀσπίτ' εἶχανε ἄλλα φορκά-
 λα ἄσ' σὴ τεβορί' τὰ ψηλὰ τὰ κλαδία,
 μὲ τ' ἐκεῖνα ἐσπόγγιζαν τ' ἀπέσ' τ'
 ὀσπίτ'. Οὐμπαν εἶχανε ὀτάδες μὲ τι-
 δεμές σανίδᾳ, εἶχαν καὶ τὸ φορκάλ'
 τῇ πολιτείας.

Σ. τ. Δ. Βλέπε καὶ τζατζοφόρκαλον στὸ «Ἀρ-
 χεῖον Πόντου», Τόμος Α', σελ. 118.

τ' ἄλων' ἐκαθαρίεν κ' ἐγέντον ἔτοι-
 μον σὸ γάνωμαν

Τὴν Παρασκευὴν ἐγάνωσαμε τ' ἄ-
 λων'. Ἀσ' σὰ κεπία ἄ-
Τὸ γάνωμαν πέσ' κι ἄσ' σὰ χωράφᾳ
 τ' ἄλωνί' κεκά ἐποίκαμε αὐλάκ'
 κ' ἔφεραμ' συνόρ'·συνόρ' τὸ νερόν
 σ' ἄλων'. Ἀσ' σ' ἀπάν' τὸ περβόλ'
 ἐδέκαμ' ἀτ' ἀπέσ'. Ἐβαλαμ' κ' ἕναν
 γουρνάν νὰ μὴ παίρ' νερόν καὶ δα-
 βαίν' κά τὸ περ'βόλ'. Ἀπέσ' σὴ μέσ'
 τ' ἄλων' κι ἄδᾳ κι ἀκεῖ ἐποίκαμε φω-
 σία φωσία κ' ἐλιμνᾶσταν τὸ νερόν
 ἀπέσ'. Κι ἀπεκεῖ ἐτόδαντσαμε ὄλον
 τ' ἄλων, δεξᾶ, ζεβρά, ἀπάν' ἀφκά.
 Ὀλον τ' ἄλων' ἐρδεύταν καλὰ κι ἄσ'
 τ' ἐτιζλάεψαμ' ὄλεν καὶ τ' ὀλόγερα
 θε καὶ ἔσυρεν καὶ ὀλίγον, ἐπῆραμ' τὸ
 λόγ' κ' ἐλογλάεψαμ' ἄτο. Τὸ λῆγ'
 ἕναν στρογγυλὸν καὶ μακρουλὸν λι-
 θάρ' ἔτον, γιὰ καζκάρ' γιὰ ἡμερον
 λιθάρ' καλὰ καὶ ψιλὰ πελεκεμένον,
 βαρὺν νὰ καθίζ' τοὶ δωματίων τὰ χῶ-
 ματα.

Εἶχαν ἄτο σὸ δῶμαν ἀπάν' καὶ
 ὅσᾳν ἔβρεχεν ἐλογλάευσεν τὰ δώμα-
 τα. Εἶχεν σὰ δύο ἄκρας ἄθε ἀπέσ'
 σὴ μέσ' ἀπ' ἄδᾳ κι ἀπ' ἐκεῖ ἀπ' ἕναν
 τρυπίν. Ἐκεῖ ἔμπαιναν τοὶ λογοξυ-
 λίων τὰ κἀντζας, ἔδεναν τὰ λογόξυ-
 λα κ' ἐσύρ'ναν ἄτο. Ἀοῖκα λόγᾳ εἶ-
 χαν καὶ σ' ἄλωνα κέσ' καὶ ἐπορεύ-
 κουνταν ἕνας μὲ τὸν ἄλλον.

Οὕς τ' ὀλημέρα ἐτελειώσεν τ' ἄλω-
 νί' τὸ γάνωμαν. Ἔτονε καὶ ἡλὸς
 Σ' ἕναν δύο ἡμέρας θὰ ξεραίνεται
 τ' ἄλων'. Τὸ λογλάεμαν ἅμα πρέπ'
 νὰ γίνεται πολλὰ φοράς, γιὰ νὰ μὴ
 ὀκλουνταν τὰ χῶματα. Ἐναν καλὸν
 γάνωμαν ὀκισίματα ἵκ'ι πρέπ' ν' ἀφήν'.

Τὴν Κυριακὴν τὸ βράδον ἄσ' σ' ἔ-
 φαγαμ' κ' ὕστερα,
Τὸ κατὰστρωμαν. ἐγὼ κι ἀδελφή μ'
 ἐκάτσαμε σὴν πόρταν ἐμουν ἐμπρο-
 στὰ ἀπάν' σὸ δῶμαν τῇ Παπαδημη-
 τράντων. Ὁ φέγγον πὰ ἐπῆρεν ἔτονε.
 Ἔταν κι ἄλλ' ἐπεκεῖ ὀλόγερα. Ἡ
 πατῶή μ' ἡ Σοφία τῇ Μαρουλάντων
 ἔλεγεν παρᾶμύθα κ' ἔκουγαμ' ἀτεν.
 Καὶ ἔξερεν πολλὰ ἐσχωρεμέντσα.

Ἡ μάνα μ' τιδέν 'κ' ἐκώμπονεν ἀτεν. Σ' ὅσπιτ' τὰ δουλείας καὶ τὰ σιγυρίσματα. Ἀσ' σ' ἐγλύτωσεν ὅλα ἔρθεν κ' ἐκείνε ἐκάτσεν μὲ τ' ἐμᾶς ὀλίγον. Ἐποῖκεν νὰ σ' κοῦται, ἡ Σοφία ἐπάτεσεν ἀτεν κά:

— «Θεμά σε, Ἄννα, ἀρ' κάθ' κα ἐλίγον ἀναπάγ' καὶ σύ· ὁ νοῦς-ι-σ' πάντα σὰ δουλείας, ἐθαρεῖς μὲ τ' ἐκείνα θὰ βάλ'νε σε κά». Ἀρ' ἐντρά πεν ἐκάτσεν ὀλίγον κι ἄλλο. Ἄμα σάνκι σ' ἀχάντα ἀπάν'. Ὑστερα ἐσκόθεν.

— «Χαίτε, παιδία, εἶπεν. Κοιμεθέστε ἐνωρίς. Πουρνὰ θ' ἀλωνίζομε» κ' ἐπῆρε μας ἀσ' σὸ χέρ' τοῖ δύο'ς πὰ. «Καλὴ νύχτα σας» εἶπεν. «Καλὸν ἐξημέρωμαν», εἶπαν οἱ ἄλλ' κ' ἡ Σοφία.

Σεῖτα πάμε σ' ὅσπιτ' κι ἀσ' σ' ἐσέβαμ' ἀπὲς πὰ: «Κοιμεθέστε, παιδία, πουρνὰ θ' ἀλωνίζομ'. Ἡ ζεξία μουν πα καλὸν 'κ' ἐν' ἄμα ντό νὰ φτάμε. Τ' ἐμέτερον τὸ βούδ' θὰ νεγκάδκεται. Ντό νὰ λέω τὸν κύρ'ν ἀτ'ς, ἡ Καντσάβα π' ἐχάλασεν τὴν ζεξίαν σὴ δουλείας τὸν καιρὸν ἀπάν'. Πουρνὰ-πουρνὰ, σύναυγα, θὰ σ' κώνω σας, πρὶν νὰ παῖρ' ὁ ἡλὸν, ἀσ' σὸ ρούζ' ἡ γραοῦ κ' ὕστερα, νὰ μὴ νεμλενεύκουνταν τὰ στάχα. Τὸ τρανὸν τὸ θεμόν'ν ἐμουν δύο ἀλών'ν γίνεται. Θὰ ρούζομ' ἀφκὰ τ' ἡμ'σὸν κι ἀπ' ἕναν ἕναν θὰ ξάνομε τὰ δεμάτα. Θὰ λύνετε τὸ δεμάτ', θὰ παίρετε ὅσον ἐπορεῖτε στάχα σὰ χέρ' σου, θὰ κουράζετ' ἄτα ἀπ' ἕναν ἕναν. Ἀέτσ' θὰ καταστρώνομε ὅλον τ' ἀλών' καὶ μὲ τ' ἡλ' τὸ πάρσιμον, ἕναν πρόσωπον ἐφτάμε. Ἐγὼ θὰ φέρω φάζω τὰ βούδα καὶ θὰ ζέμνομ' ἄτα. Τὸ ζυγόν' καὶ τὰ τουκάν' πα ἐδανέιστεν ἡ Φατιμὲ τῇ κῖρταλη—γειτόντσα ἐν' ντό νὰ φτάς - 'κ' ἐπῆραμ' ἄτα. Ἄμα πουρνὰ-πουρνὰ σεῖτα τρώνε τὰ βούδα στείλω τὴν Βαρβάραν καὶ φέρ' ἄτα. Ὁ Θεὸν νὰ φτάει καὶ 'κὶ βρέχ'. Τὸ τῶν' σ' ἀχέρων' ἐν'. Ἀδὰ σὴν πόρταν ὀπιδκάν' κρέμεται τὸ κερατίδ', τερέστε μ' ἀνασπάλλομ' ἄτο».

Γιὰ τὰ παιδία καὶ γιὰ τοὶ τρανοὺς πα τ' ἀλώνισμαν σάνκι πανογύρ' ἔ-

τον. Ἐκοιμέθαμ' εὐχαριστεμέν', γιὰτὶ ἡ μάνα μ' ἐμᾶς λαλαχέμεντς εἶχε μας καὶ ἀὰ δουλείας πολλὰ-πολλὰ 'κ' ἐτῶραζε μας. Ἀρ' ἐκοιμέθαμε οὐς τὸν πουρνὸν ἄμον ἕναν ἄμνόν. Ὅνταν ἐγνέφ'σαμε, ὁ ἡλὸν ἀσ' σὸ παρὰθύρ' ἐτῖρτιξεν ἀπὲς' κι ἀμάν-ἀμάν ἕναν ζυγονέαν ἐσ' κώθεν, Τεροῦμ' ὁ λόγερα, ἡ μάνα μ' πουδέν 'κ' ἐν'. Σὴν πόρταν ὀπιδκάν' τὸ κερατίδ' 'κὶ κρεμάεται. Ἐσ' κώθαμ', ἐφόρεσαμ' κ' ἐτρεξαμ' σ' ἀλών'. Ἡ μάνα μ' πάντα νυχτοπούλ', σὰ δουλείας ἄψιμον. ὅλα ἐτοίμασεν ἄτα. Τὰ βούδα τρώνε σ' ἀλωνί' τὴν πόρταν, τὰ τουκάν' ἔρθαν ἀσ' σὴ Φατιμές, τὸ θεμὸν' ἐχάλαεν καὶ τ' ἀλών' τ' ἡμ'σὸν καὶ τὸ παραπάν' πα καταστρωμένον. «Ἐγὼ εἶπα τὴν κυρά μ' τὴν Σοφίαν νὰ γνεφίει σας. Ἐσεῖς μοναχοὶ ἐσ' κώθετε κ' ἔρθετε; 'κ' ἐνύφτετε κιέλα καὶ 'κ' ἔφατε. Ἀρ' ἐλάτε, πουλόπα μ', ἕνα ξά' κι ἄλλο τελειώνομ' τὸ κατὰστρωμαν, θὰ ζέμνομε τὰ βούδα, θ' ἐμπαίνετε ἐσεῖς ἀπὲς' σ' ἀλών' μὲ τὴν Βαρβάραν κι οὐς νὰ γίνεται πρόσωπον ἐγὼ πάγω σ' ὅσπιτ' φέρω καὶ τρώμε».

Ἀρ' ἐκράτεσαμ' κ' ἐμεῖς τὸ ζυγόν', ἔδεσαν τὰ ζεβλία σὴ βουδίων τὰ γούλας, ἔβαλαν τὸ κερατίδ' σ' ἐνὸς τῇ βουδί' τὰ κέρατα' ἐλάλεσαν τὰ βούδα ἀπὲς' σ' ἀλών' κ' ἐπεκεῖ ἔφεραν τὸ τῶν' καὶ ἔνωσαν τὸ τουκάν' μὲ τὸ ζυγόν'. Τὰ βούδα ἐσκάλωσαν νὰ σύρνε. Ἐξέβαμ' ἀπάν' **τ' ἀλώνισμαν**. σὸ τουκάν', σεῖτα κρατοῦμε καὶ τὸ κερατίδ' κ' ἡ Βαρβάρα ἐλάλ'νεν ἀποφκαέσ' οὐς νὰ κατακάθουνταν τὰ στάχα. Ἡ μάνα μ' ἐφέκε μας κ' ἐπῆγεν σ' ὅσπιτ' νὰ ἐτοιμάζ' καὶ φέρ' τὸ φαγίν' κ' ἐμεῖς πα μὲ τὴν Βαρβάραν ἀλωνίζομε.

— Χὰ Ἀσλάν καὶ χὰ Γαπλάν! τὰ βούδα ἐπορπάναν καὶ ἐτογράευν μὲ τὰ ποδάρ'α τουν, μὲ τὰ καινούρ'α τὰ πέταλα τουν καὶ τῇ τουκανί' τὰ χαλέκα, ἀσ' ἄλλ' τὸ μέρος, τὰ στάχα. Ἀράπ'ς ἐμουν ἔτον πολλὰ παληκάρ', ἄμα τᾶλλο τὸ βούδ' χάμ' γαρκὸν ἔτον ἀκόμαν καὶ μὲ τ' ἐκείνο 'κ' ἐκράνεν. Ἡ Καντσάβα ἐφέκε μας ἀπὲς'

σή μέσ'. Τὸ βούδ'ν ἀτ'ς μὲ τὸ βούδ'ν ἔμουν πολλὰ καλὸν ζεξιαν ἔτον. Ὅν-
ταν ἐλάιζες τὸ βουκέντρ' ἐπέταναν
τὰ δύο ἐντάμαν. Ἡ Βαρβάρα, ἄμον
τ' ἐπῆρεν καλὰ ὁ ἥλων, ἀγληγορεῖ
νὰ ἐφτάει ἕναν πρόσωπον οὐς νὰ ἔρ-
ται ἡ μάνα μ' ἄσ' σ' ὁσπὶτ' μὲ τὸ φα-
γίν. Ἐμεῖς πὰ ξάι 'κ' ἐτυράντσαμ'
ἀτεν καὶ τὸ πρόσωπον ἐέντον κ' ἡ μά-
να μ' πα ἔφερεν τὸ φαγίν. Ἐσυραμ'
τὰ βούδα, ὅπως ἔταν ζεγμένα ἀφκά
σὴν στούβαν τ' ἁλώνι' νὰ στέκ'νε
σὴν ἐβόραν ν' ἀναπάουνταν κ' ἐμεῖς
ἐκάτσαμ' νὰ τρώγομ'. «Φατέστε ἡσυ-
χα, εἶπεν ἡ μάνα μ', τὰ βούδα πὰ ἄς
ἀναπάουνταν καὶ τ' ἁλών' πὰ ἄς
καίει ἄτο ὁ ἥλων. Κ' ἐπεκεῖ κλώθομ'
ἄτο καὶ ξὰν κάθουστουν ἀπάν' σὸ
τουκάν' καὶ λαλεῖτε τὰ βούδα».

Ἄρ' ἔφαμα, ἔπαμ'—κρύον νερόν
πὰ ἔφερεν ἀπέσ' σὸ λαγήν' ἡ μάνα μ'
ἄσ' σὸ πεγάδ'—κ' οἱ τρανοί, ἡ μάνα
μ' κ' ἡ Βαρβάρα, ἐσ'κώθαν γιὰ τὸ
κλώσιμον. «Ἄουτο τὸ τρανὸν τὸ δι-
κράν' ἐσὺ ἔπαρ', Βαρβάρα ρίζα μ',
ἐγὼ γραία εἶμαι, τὸ μικρὸν καλλίον
πάει σὰ ἕρα μ'». Τὸ πρῶτον κλώσι-
μον τ' ἁλώνι' δύσκολον ἔν' κ' ἐβά-
σταξεν κάμποσον καιρόν. Ἄσ' σ' ἡμ'
σὸν ἅμα ἐπέρασεν, ἔρθεν ἡ μάνα μ',
ἐπῆρεν τὰ βούδα ἐξέβεν ἀπάν' σὸ
τουκάν' ἐκείνε καὶ λαλεῖ ἄτα σὸ κλω-
σμένον τὸ μέρος. Κι ὄνταν ἐτελείω-
σεν ὅλον τὸ κλώσιμον κι ὀλίγον πα
ἐκατεκάτσεν, ἐφέκε μας νὰ πᾶμε κ' ἐ-
μεῖς νὰ λαλοῦμε. «Λάχ' κόφ'νε οὐς
τ' ὀλημέρα σὶ Μολάντ' καὶ δίνε μας
καὶ τ' ἐκεινέτερα τὰ βούδα», λέει ἡ
μάνα μ', κι οὐς τὴν βραδὴν ἂν 'κὶ
κόφτομε πὰ, πουρνὰ πουρνὰ ἐφτάμε
ἕναν πρόσωπον καὶ σερεύομ' ἄτα.
Τὰ δύο ζευγάρῃ δύο ζευγαρίων δου-
λείαν ἐφτάνε. Οἱ Μολάντ' πὰ καλοὶ
γειτονάδες εἶν'. Κ' ἐμεῖς πὰ ὄνταν
ἔν' ἐφτάμ' ἀτ'ς ἀοῖκον ἀνθρωπίαν.
Τουρκ' εἶναι. ἅμα τουρκότες 'κ' ἔχ'-
νε. Σὴ γειτονίαν ἔρταν. Χάλα ἐκείνε
ἡ Χατιτζέ, ντό καλὸν νυφάδ' ἔν', κ' ἡ
Μαχπούπ μὲ τὰ λαλαῆματα τῇ κυ-
ροῦ ἀτ'ς πολλὰ καλὸν κορίτσ' ἔν'. Ὁ
κύρ'ς ἀτ'ς πὰ μειζέτερος τῇ χωρί' καὶ
καλὸς γείτονας, ἄσ' σὸν λόγον ἀτ'ς

'κ' ἐβγαίν'. Κ' ἐπεκεῖ, ἂν ἐβγαίν' ἀέ-
ρας σὴν βραδὴν ἀπάν', πᾶμε κ' ἐ-
μεῖς μὲ τ' ἐκεινοὺς σ' ἰβόρισμαν.
Σ' ἁλώνι' τὸν καιρόν, ἕνας τὸν ἄλ-
λον ὅσον ἐπορεῖ βοηθᾷ τον. Καὶ
τ' ἁλών' πὰ. Ἰλλα τὸ κόμμα, ἄμον
λείψανον ἔν' καὶ πρέπ' νὰ σ'κοῦται
σὸν καιρόν ἄθε». Ἀτὰ σείτα ἔλεεν
ἡ μάνα μ', ὁ Μολλαπτουρραχμάντς
ἐφάνθεν ἄσ' σὴν τζαμὴν κέσ'. Χάμαν
σ' ἁλώνι' τὸ γιάν'—τ' ἕναν τ' ἁλών'
μὲ τ' ἄλλο γιάν-γιανὰ ἔτον—ἐκου-
ξεν τὴν Μαχπούπ: «Μαχπούπ, Μαχ-
πούπ, εἶπεν ἀτεν, τέρεν ὁ κίρβα μ'
ἔρται, πέει ἄτον τὰ βούδα ὄνταν θὰ
τελειώνετε τ' ὀλήμερα, δῖτε μας ἄτα
νὰ φτάμε δύο-τρία προσώπ'ς». «Καλὰ,
θεία», εἶπεν κ' ἐκείνε. Ὁ Μολλα-
πτουρραχμάντς, τοὶ Τουρκαντίων μει-
ζέτερος καὶ ἄσ' σὴ χωρί' τοὶ μειζε-
τέρτς, μὲ τοὶ Ρωμαῖοις Ρωμαῖος ἔτον
καὶ μὲ τοὶ Τούρκ'ς Τουρκος, τὴν μά-
να μ', δουλευτάραιναν καὶ προκομ-
μέντσαν, πολλὰ ἐχτιπάρ' ἐποῖνεν
ἀτεν. Σὴ τζαμῆς τὴν πόρταν εἶχαν
μεζλήδ'. Ἀτός, ὁ Παιερδάμ'ς, Ἀ-
βράμ'ς, ὁ Λοκούρτς ὁ Κεχαγές καὶ τῇ
Κιζήρ' ὁ Λάζαρον ὁ Γουρουτζῆς. Ἐ-
τυχεν νὰ εἶν' ἐκεῖ κι ὁ Μεχμέτ ἐφέν-
της ἄσ' σὴ Μακκλὲλ κι ὁ Σόχ'ς ὁ Μολ-
λὰς κ' ἕνας κι ἄλλος π' ἔρθαν σὸ
γούλεμαν τῇ Παρασκευῆς. Ἐκεῖ ἐτέ-
ρεσαν τὰ δουλείας τοὶ χωρετίων, π'
ἐπαῖναν σ' ὁρμάν' κ' ἔκοφταν κρυφὰ
ξύλα—Ἀπ' ἐκέσ' ἔρχουνταν. Ἀσ' σ'
ἐμέτερον τ' ἁλών' κέσ' ἔρθεν νὰ πε-
ρᾷ. Ἡ μάνα μ' ἄμον τ' εἶδεν ἄτον
ἐσ'κώθεν ἄν'.

— Καλὸν κ' εὐλογημένον τ' ἁλώ-
νι σ', εἶπεν ρωμέϊκα τῇ μάνα μ'.

— Καλῶς τὸν εὐλογημένον, εἶπεν
ἄτον κ' ἐκείνε.

— Κίρβα, εἶπεν ἐκεῖνος, ἐμεῖς ἐθα-
ρῶ ἀγλήγορα θὰ κόφτομε, ἐπάρτε
ὕστερα καὶ τ' ἐμέτερον τὸ ζευγάρ'.
Ἐσὺ ἐξέρω πολλὰ στενόχωρος εἶσαι
σὰ δουλείας-ι-σ', νὰ κόφ'ς ἀγλή-
γορα.

— Εὐχαριστῶ τὴν τιμὴ σ', εἶπεν ἡ
μάνα μ'. Ἐγὼ πα ἀτὸ ἐπαρακάλεσα
τὴν Μαχπούπ.

Τ' ὀλομέρα ἐέντον 'κ' ἐέντον οἱ

Μολλάντ' ἔκοψαν. Καί τὰ βούδα ζευ-
μένα ὅπως ἔταν, μὲ τὸ ζυγόν' καὶ μὲ
τὸ τῶν' ἔφεραν ἄτα σ' ἐμέτερον τ'
ἁλῶν'. Τουκάν' εἶχαμ' ἐμεῖς ἕναν κι
ἄλλο. Σ' ἐκεῖνο ἔζεξαμ' ἄτα. Οὕς
ἀτότε κάμποσον ἐκόπαν τὰ στάχ-
μουν καὶ τὸ λάλεμαν τῇ βουδίῳ κι
ἄλλ' εὐκολον ἔτον. Ἐδέκανε τ' ἕναν
τὸ ζευγάρ' ἐμὲν καὶ τ' ἄλλο ἐλάλ-
νεν ἡ μάνα μ'. Τ' ἕναν ἐπαῖνεν δεξιά
καὶ τ' ἄλλο ζεβρά. Ὦνταν ἔρχουνταν
ν' ἀντιδᾶβαίν'νε τ' ἕναν τ' ἄλλο, ἄσ'
σ' ἕναν τὸ μέρος ἐσύρ'να ἐγὼ ἀπέσ'
κι ἄσ' σ' ἄλλο ἡ μάνα μ'. Τὸ κερα-
τίδ' ἐκεῖ ἐγιαράευν. Ὅπως ἔτον δε-
μένον σὴ βουδί' τὰ κέρατα, ἅμον τ'
ἐσύρνα το ὀλίγον, τὸ βούδ' ἐγύριζεν
ἐκεῖ μερ' ἐθέλ'να. Τὸ κερατίδ' ἕναν
ἄκοινιν ἔτον καὶ σὴν ἄκραν ἄθε εἶχεν
ἕναν θελέκ' καὶ ἐθελάκωναν ἄτο σὴ
βουδί' τὰ κέρατα. Ἀέτσ' πὰ τ' ὀλη-
μέρα ἄσ' σ' ἐπέρασεν καὶ τ' ἄλλο
τὸ ζευγάρ' πὰ ἔρθεν μὲ τ' ἦλ' τῇ δύ-
ναμην καὶ τῇ ζευγαρίῳ, τ' ἁλῶν' ἐρ-
χίνεσεν νὰ κατακόφκεται. Τὰ κοκκία
ἐρχίνεσαν νὰ φαίντανε ἄσ' σ' ἄχ'ύρα
ἀφκά. Τὰ βούδα πα εὔραν τὸν κάμ-
πον εὐκαιρον μὲ τὰ μουντσούρα τουν
χορχοτεύ'νε καὶ τρών'. Ἡ Βαρβάρρα
π'ἔλεπεν ἄτα ἐτζάζεν: «Λαλέστ'
ἄτα, λαλέστ' ἄτα, ὅλα τὰ κοκκία
ἔφαγαν». Ἀμα ἡ μάνα μ' ἔλεγεν ἄ-
τεν: «Ἄς τρώνε κι ἄτα πὰ ποι δου-
λεύ' θὰ τρώει. Μόνον τερέστε καὶ
τοῦ βραδί' νὰ μὴ ποτίζετ' ἄτα πολλά,
πρέσκουνταν τὰ κοκκία ἀπέσ' ἄτουν
καὶ σπάν'νε».

Πολλά 'κ' ἐπῆγεν τ' ἁλῶν' ἐέντον
τῇ λαγμετερί'. Ἐφέκαν τὸ δικράν' καὶ
κλώθ'νε μὲ τὸ λαγμετέρ'. Ὁ ἦλον θέλ'
ἀκόμαν πολλά νὰ βασιλεύ'. Ὁ καιρὸν
χαραδοξία. Ἀμα πολλά 'κ' ἐπῆγεν,
ἀναχάπαρ ἕναν λίβ' ἐφούρτισεν ἄσ'
σὴ Χουντούζ' τὸ Παρτίν. Ἡ μάνα μ'
ἐσυνεπῆρεν ἄτην ὁ φόβον. «Βαρβάρρα,
εἶπεν, γιὰ λαλέστε. Ἀκεῖν' τὸ λίβ'
βρεχῆν ἔχ'. Λαλέστε ἄς κόφκεται ὁ
λίγον κι ἄλλο νὰ ἐποροῦμε καὶ σε-
ρεῦομ' ἄτο». Ἀρ' ἐλάλεσαν σ' ἕναν
γαράρ', τὰ βούδα πὰ ἐνεγκάσαν,
ἕνα-δύο προσώπ'ς ἐπρόφτασαμ' κ' ἐ-
ποίκαμ'. Ἡ μάνα μ' ἐκατὸν φορὰς

ἐτέρεσεν σὸν οὐρανὸν κιάν'. «Ἀμάν,
γουρπάνι σ' Ἀεστράτηγε — ἐκεῖνος
ἔτον σὴ Χουντούζ' τὸ Παρτίν μερέαν
— μὴ βρέεις!». Κι ἄσ' σὴν ἄκραν πα
σὰ βούδα μὲ τὸ ὀχδάεμαν: «Χοί λελέ,
χοί λελέ, χά ἐλύεν, χά ἐκόπεν, χά
ἐσέβεν σ' ἄχ'ερών', χοί λελέ, χοί λελέ-
χά ἐλύεν, χά ἐκόπεν, χά ἐσέβεν σ' ἄ,
χ'ερών'» ἐδίνεν ἕναν θάρρος σὰ βούδα.

Τὸ λίβ' ὀλίγον ὀλίγον ἐτράνυνεν,
ἔρθεν ἅπ'αν' σὸ χωρίον, ἐμαύρυνεν
κ' ἐχάλκυνεν. Πολλά 'κ' ἐδέβεν, ἐ-
στραψεν κ' ἐβρόντεσεν ἕναν δύο φο-
ράς. Τεροῦμε οἱ Μολλάντ' πὰ τὸ
κόμμαν 'κουντοῦν ἄτο σὴ στούβαν
ἀφκά.

— Ἀφέντα, εἶπεν ἡ μάνα μ' τὸν
Μολλάν, ντό λέτε, θὰ βρέχ'.

— Σέρεψον, σέρεψον, κίρβα εἶπεν
ἐκεῖνος. Ἐμεῖς πὰ 'κ' ἐλέπ'ς, σὴ
στούβαν 'κουντούμ' τὸ κόμμαν.

Ἀρ' οὕς νὰ τᾶμλίζομ' τ' ὀμμάτα
μουν ἡ μάνα μ' κ' ἡ Βαρβάρρα ἔλυσαν
τὰ βούδα κ' ἐδέβασαν ἄτα σὰ χωρά
φα κέσ' κ' ἐρχίνεσαν νὰ τοπλαεύ'νε
τ' ἁλῶν'. Μὲ τὸ τᾶπᾶν' καὶ μὲ τὰ
λεγμιτέρ' ἐσέγκαν ἀφκά σὴ στούβαν
ὅσα ἐχώρεσαν — ἡ στούβα μουν μι-
κρόν ἔτονε — καὶ τᾶλλα ἐκουμουλία-
σαν ἄτα ἀπέσ' σὴ μέσ' τ' ἁλῶν'.
Ἐμεῖς πὰ ἐσύρναμ' ἀπ' ἐμπροστὰ τὸ
τᾶπᾶν' μὲ τ' ἕναν ἄκοινιν δεμένον σὸ
λάβ'ν ἄθε καὶ ἡ Βαρβάρρα ἐκούντα
νεν ἀποπίσ' μὲ τὸ λάβ'. Ἡ μάνα μ'
μὲ τὸ λεγμετέρ' ἐποίνευ ὅσον οὕλτς
δουλείαν. Ἀμον τ' ἐκουμυλίσασαμ'
τὸ παραπᾶν' ἀπέσ' σὴ μέσ' τ' ἁλῶ-
νι', ἔσυραν ἅπ'αν' τὰ τζατζίμα κι ἀπ'
ὀλόγερα τὰ τουκᾶνα καὶ τὰ ζυγόν'να
σὸ γιάν' κιάν' νὰ μὴ παίρ' ἄτα ἀέ-
ρας καὶ ἔξυσαν ὀλόγερα ψιλὰ ψιλὰ
ἄχ'ύρα νὰ τρέχ' τῇ βρεχῆς τὸ νερόν
ἔξ' καὶ νὰ μὴ ἐμπαίν' ἀφκά σὰ κοκ-
κία. Εἶχαμε τύχην καὶ ἀγλήγορα ἐτε-
λείωσαμ'. Ἀς εἶν' καλὰ οἱ γειτονά-
δες οἱ Μολλάντ' πὰ, κ' ἡ Κιζηρίνα
π' ἔρθαν κ' ἐβοήθησαν. Κ' ἡ Χαβανί-
τσα πὰ ἔτρεξεν ἄσ' σὸ χωρίον κ' ἐ-
κατέβεν ἐκεῖ κ' ἔβαλεν χέρ'.

Πολλά κ' ἐπῆγεν τὰ καταρράχτα
τ' οὐρανοῦ ἐνοίγαν. «Βαρβάρρα, Βαρ-
βάρρα, εἶπεν ἡ μάνα μ', τρέξον ἀδα-

πάν' σὸ μέρος, γόμωσον μὲ τὸ μα-
κὲλ' καὶ τ' ἰφτάρ' τῇ νεροῦ τ' αὐλάκ'
νὰ μὴ βρέχ' νερόν ἀπέσ' σ' ἁλῶν'
καὶ δέβασον ἄτο πλάν κέσ'»

Ἡ Βαρβάρα ἐπῆεν κι ὄνταν ἐκλώ-
σταν ἐβράχεν καὶ λουλούτσ' ἐέντον.
'Ασ' σὴ στούβαν ἀφκά τεροῦμε πῶς
βρέχ'. Βρεχῆν, πολλὰ δυνατὸν βρε-
χῆν. Ἡ κουρεμμέντσα ἡ Τεμενίνα μα-
ναχέσσα ἔτον καὶ 'κ' ἐπρόφτασεν νὰ
σερεύ' ὅπως ἔπρεπεν τ' ἁλῶν' ἄγ'ς.
Συγενοὺς 'κ' εἶχεν κ' οἱ γειτονάδες
ἀτ'ς οἱ Τοῦρκ' πα πολλὰ 'κ' ἐθέλ' νιν
ἀτεν. Κλωστέσα ἔτονε κ' ἐκεῖν' πα
ἐξεραν ἄτο. Ἡ μάνα μ' ἐκεῖ πα ἐπρό-
φτασεν. Ὄνταν ἔστειλεν τὴν Βαρβά-
ραν σ' αὐλάκ', ἐκείνε μὲ τὸ λεχμιτέρ'
σ' ὦμιν ἀτ'ς, σ' ἕναν σολούχ' ἔφτα-
σεν σὴ Τεμενίνας τὸ γιαρτίμ'. «Χά-
ιτε, ρίζα μ' Ναζλή, μὴ τυραννίσαι.
ἀτώρα ὅλα σερεύομ' ἄτα. Ἀηλί τὸν
μοναχόν. Τὸ φαγίν πα μὲ τοῖ πολλοὺς
ἔχ' νοστιμάδαν». Ἀτὰ ἔλεγεν τὴν
Βαρβάραν ἡ μάνα μ' ὄνταν ἐγύρτσεν
ἀσ' οἷ Τεμενίνας τ' ἁλῶν'.

(Συνεχίζεται)

Λεξιλόγιο: τσέφα (τὸ τσέφ') = ἄ-
γριαδα· ὀπιδκάν' = πίσωθε· ἰφτάρ' =
φτιάρι· τσακέλ' = τσάπα· ἀποτσουφίζω
καθαρίζω ἀπὸ τὰ ἄγρια χόρτα· ἐξέγκεν
= ἔβγαλε· τσόχα = ντόπιο μάλλινο πανω-
φόρι· στοῦβα = στοά, ὑπόστεγο· πατιχάν
= κούφωμα μὲσ' στὸν τοῖχο σὰν τουλάπι·
γιάνα· γιάννα = λ. τ. γαν, πλάγια· πλάγια·
ἡμπαν = ὅπου· ἐχτάλευεν = ἔσκαβε·
τσουρανέας = θάμνοι πὺν ἀπ' τὰ κλαδιά
τοὺς φτιάνουν σκοῦπες· ἑαφούλ' = φουν-
τωτὸ μέρος· ἑβόρ' = δέντρο βελονοειδές·
οὔμπαν = ὅπου· ὀτάδες = λ. τ. oḍa, ὁ-
μάτια· τιδεμές σανίδα = πατωσάνιδα· ἐ-
κουμουλίσαν = μάζεψε (λέξη λατινική)
κεπία = κῆποι· γουρνάν = λ. τ. küpna,
βρύση· κόνουλα· φωσία = λακκοῦβες· ἐ-
τῶντσαμε = ραντίσαμε· ἐτιζλάεψαμε =
λ. τ. dizlemek, τακτοποιήσαμε· καζκάρ' =
γρηνίτης· κάντζας = λ. τ. канца, ἀγκίστρια·
πατῶη = ἀδελφή, προσαγόρευση γιὰ μεγα-
λύτερη· ἑκόμπωνεν = ξεγελοῦσε· θεμά-
σε = κολακευτικά καὶ προστατευτικά· ἀνά-
θεμά σε· σάνκι = λ. τ. sanki, ὥσάν· ἄ-
χάντα = ἀγκάθια· σείτα = ἐνῶ, ἐκεῖ πού·

ζεξία = συμφωνία δυὸ σπιτιῶν πὺν εἶχαν
ἀπὸ ἑνα βόδι νὰ συνεργάζονται καὶ νὰ
τὰ ζέψουν πάντα μαζί· Ἡ τήρηση τῆς
συμφωνίας ἦταν αὐστηρή, ἱερή· νεγκά-
δκεται = κουράζεται· γραοῦ = ὑγρασία,
δροσιά, πάχνη· νεμλενεύκουνταν = λ. τ.
nemlenmek, ὑγραίνονται· θὰ ρούζομ'
ἀφκά = θὰ ρίξουμε κάτω· κουράζω =
λυγάζω καὶ σπάζω· φάζω = ταγίζω· ζυ-
γόν' = ζυγός· ἀνασπάλλω = ξεχνῶ· λα-
λαχέμένος = καλομαθημένος, χαϊδεμέ-
νος· ἐτῶραξεν = ἀνακάτωσε· ἀμνόν =
λωρίδα χωραφιοῦ, πὺν τὴ χερίζαν σὲ
κάθετα κομμάτια· ἐκοιμέθαμε ἕναν ἄ-
μνόν = μεταφ. σημασία: κοιμηθῆκαμε
τόση ὥρα, ὅση περίπου χρειάζεται γιὰ νὰ
θερίσει κανεὶς ἕναν ἄμνόν· ἐγνέφ'σα-
με = ξυπνήσαμε· ἐτζίρτιξεν = μπῆκε· κυ-
ριολεξία: ἀναβλύζω, ξεπετάγομαι· τὸ γαῖ-
μαν ἐτζίρτιξεν = τὸ αἷμα ξεπετάχθηκε·
ἄμν-ἄμν = λ. τ. heman, περίπου· ἕνα-
ξά' = λιγάκι· Ἀσλάν καὶ Γαπλάν = λ. τ.
arслан καὶ karlan, λιοντάρη καὶ τίγρη,
κολακευτικὴ προσαγόρευση στὰ βόδια· ἐ-
τογράευσαν = λ. τ. togramlak, κομμάτια-
ζαν· χάμ' = λ. π. ham, ἄγουρο· γαρκόν
= μικρὸς τῆς ὥρας· ἑλάττες = κουνούσες·
σὴν ἐβόραν = στὸν ἱστικὸ τὸ δροσερό·
λάχ' = νὰ λάχει, εἴθε· σερεύομε = μα-
ζεύομε (σωρεύομε)· ἱλλα = λ. α. illâ ἢ
ille, προπαντός· ἀσ' σὸν λόγον ἀτ'ς
'κ' ἐβγαίν' = δὲ βγαίνει ἀπὸ τὸ λόγο τῆς,
ὅ, τι τοῦ λέει κάνει· ἱβόρισμαν = λίχνισμα,
ἐχτιπάρ' = λ. ἄ. itibar, ἐκτίμηση· μεζ-
λῖδ' = λ. ἄ. meclis, συμβούλιο· γούλε-
λαν = λ. τ. kilmak, μωαμεθανικὴ θρη-
σκευτικὴ τελετὴ τῆς Παρασκευῆς· θελέκ' =
θηλιά· μερ' ἐθέλ'να = πὺν ἡθεῖλα· μουν-
τσούρα = μοῦρες· ἐτζάττεν = φώναζε
λεγμιτέρ' = λιχνιστήρι· ἀναχάπα =
ξαφνικά· λιβ' = σύννεφο· ἐφούρτσιξεν =
ξεπρόβαλε· γαρῶρ' = λ. ἄ. karar, ῥέγοντα·
ὀχῶαεμαν = λ. τ. ohsama, φωνὴς προτρε-
πτικῆς στὰ ζῶα· κουντοῦν = σπρώχνουν·
σέρεψον = μάζεψε· τῶαμλίζω τ' ὀμμά-
τα = ἀνοίγω· κλείνω τὰ μάτια (καμμύω).
τοπλαεύω = λ. τ. toplamak, μαζεύω·
λάβ' = λαβή· τῶατζίμα = κουρελοῦδες·
ἔξουσαν = ἔχυσαν· κουρεμμέντσα = κα-
ψερή· σ' ἕναν σολούχ' = σὲ μιὰ στιγμή
(σολούχ' = λ. τ. soluk, ἀναπνοή). γιαρ-
τίμ' = λ. τ. yardım, βοήθεια· σέλτα =
λ. τ. sel, πλήμμυρες.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΚΑΥΚΑΣΟΥ

•Ο Κοσμάγας.

ΤΟΥ ΛΑΖ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Ἄσ' σὸ Γιολκεσμέζ, ἄσ' σὴ Καρσί' τὰ χωρία, ὁ Κοσμάγας πολλὰ τσιγγούντες ἔτονε, ἐσχωρεμένον (λαφρὸν ἢ νύχτα τ'). Ἄμον ἐκεῖνον κι ἄλλο χούρ' ἐποῖκεν καὶ τὰ παιδία τ'.

Ἐναν ἡμέραν ὁ παραγιός αὐτον ἔφυγεν καὶ τὰ δουλείας ἐπέμναν ἅπᾶν' σὸ πρόσωπον. Ὁ παιδάς αὐτ' εἶπεν τὸν Κοσμάγαν:

—Τάιτᾱ! ἐγὼ θὰ πάγω τερω καὶ φέρω εἶναι παραέν».

Νέϊσα, ἐπῆγεν σ' ἕναν χωρίον εὗρεν εἶναι παραέν, εἶναι φτωχὸν καὶ πουαλεμένον, ἐσυμφώνεσεν αὐτον κ' ἐκλώσταν ὁπίσ'.

—Νέπρε, Θόδωρε! εἶπεν αὐτον ὁ κύρτζ αὐτ', ντ' ἐποικες;

—Τάιτᾱ, εἶπεν, ἐπίασα εἶναι παραέν!
=Καὶ πόσον ἐπίασες αὐτόν;

—Τάιτᾱ! εἶπεν ὁ Θόδωρον, ἐσυμφώνεσα τὸν ἕναν ἁπασίν (20 καπίκια=50 λεπτὰ προπολεμικά, μὲ λίρα 25 δραμέες) τὸν μῆναν. Τὸ ψωμὶν πὰ σὴν γούλαν αὐτ' τὸ φαγίν πὰ, καὶ τὰ τῶαρούχᾱ τ' πὰ σὴν γούλαν αὐτ'.

Ὁ Κοσμάγας εὐχαριστέθεν, ἔχαμογέλασεν, καὶ

—Νέπε, εἶπεν, ἐσὺ ντ' ἀφορισμένα εὔρες αὐτον! τ' ἐμέτερα τὰ τῶαρούχᾱ πὰ ἔκ' ἐπόρεσες νὰ ἐποῖνες αὐτὰ σὴν γούλαν αὐτ';...

Λεξιλόγιο: χούρ'=χειρότερα· τάιτᾱ=λ. τ. dede, πάπος, πατέρας· παραέν=παραγιός, ὑπηρέτης· νέϊσε=λ. τ. ne ise τελοσπάντων· πουγαλεμένον=λ. τ. bu-palmak, κοκομοιριασμένον ἀπὸ ἀνέχεια, ἀπὸ στενοχώρια· σὴν γούλαν αὐτ'=στολαιμό του. Μετ. σημ. ἀπὸ δικά του.

ΧΑΛΔΙΑΣ

•Αδελφὴ τῇ Δεσπότη'.

ΤΟΥ Γ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗ (ΚΑΝΙ)

Ὁ Γερβάσιον ὁ Δεσπότης ἐποῖκεν σὸ Κάν' σερανταδύο χρόνᾱ δεσποτικήν. Εἶχεν κ' εἶναι ἀδελφὴν ἤθεραν, ἐφτωχέσαν καὶ πολλὰ ἀδκεμόχτιστον. Ἄμα ἔτον καὶ

πολλὰ ἀχουλλοῦσσα, ποὺ ἔκ' ἐπαίρ'νεν ὁ νοῦς τ' ἀνθρώπ'.

Ἐναν ἡμέραν ἐπῆγεν σὴν Ἰμεραν κιάν' νὰ γυρεύ' κ' ἕνας Ἰμερίτσα εἶπεν αὐτεν: «Ἀδκεμόχτιστος, ἔκ' ἐντρέπεσαι καὶ γυρεύς, π' ἔεις ἀδελφὸν Δεσπότης». Εἶπεν αὐτεν κ' ἐκεῖνος: «Ἀδκεμος ἂν εἶμαι, ἄς ἐντρέπεται ὁ Θεὸν· καὶ φτωχέσσα ἂν εἶμαι ἄς ἐντρέπεται ὁ Δεσπότης· ἐσὺ ντὸ θὰ δίς, δός».

Λεξιλόγιο: ἤθερα=χήρα· ἀδκεμόχτιστος=ἀσκημη· ἀχουλλοῦσσα=λ. τ. a-killi, ἔξυπνη· νὰ γυρεύ'=νὰ ζητιανέψει· π' ἔεις=ποὺ ἔχεις.

ΣΑΝΤΑΣ

•Ο παράδεισον κ' ἡ κόλαση.

ΤΟΥ ΜΙΑΤ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ πάπο μ' ὁ Πιπιλίκας ἄσ' σ' Ἰῶχανάντων ἔτον καλὸς τιλκέρτζ καὶ ἐπέγγεν, σὴν Ἀγκυραν ἅπᾶν' κεκά σὴν ξενιτεῖαν. Ἐδούλευεν σ' ἐνὸς πέγ' ὁσπίτ' καὶ ὁ πέγτζ εἶχεν αὐτον ἄμον· ἀδελφόν. Ὁ Πιπιλίκας ἐπέρεν θάρρος, ἔτον καὶ πολλὰ μασχαράνος καὶ ξαί τὸν πέγ' ἔκ' ἐσαλάευσεν· ἔλεγεν ἦντᾱν ἐπρόφτανεν ἐμπ' αὐτ' κεκά. Ἄμαν ὁ πέγτζ πὰ ἐποῖνεν γιὰ τ' ἐκεῖνον παλαλά. Ἐναν ἡμέραν λέει αὐτον ὁ πέγτζ:

—Κά θὰ λέγωσε, Δημήτρη Οὐσιτά, ἄβουτοῖν οἱ γυναῖκ', τ' ἐμέτερον ἄς εἶν' τ' ἐσέτερον ἄς εἶν', πῖσ'κα μιλλέτᾱ εἶναι. Τ' ἐμέτερον ὁ Μουχαμέτζ λέει: κανέννας γυναῖκα σὸν παράδεισον νὰ πάει ἔκ' ἐπορεῖ, ὅλ' αὐτον θὰ πάγ'νε σὴν κόλασην. Γιὰ τ' ἐσᾱς τοὶ κιαούρτζ πὰ λέει: Οἱ κιαούρ' ποῦ θὰ ἐποροῦν κ' ἐλέπ'νε τὸν παράδεισον ἂν ἔκ' ἐφτάγ'νε καποὺλ' τὸ σωστὸν τὴν πίστ'; Ἐλα ἐσύ, μάστορα Δημήτρη, κριμαν σ' ἐσέν, πρῶτος μάστορας καὶ καλὸς ἀνθρώπος, καὶ νὰ εἶσαι κιαούρτζ! Ἀφ'ς τὴν πίστ'ν ἔσουν καὶ ἔλα γίνον Τοῦρκος, κι αὐτότε ὅλα τοῦ κοσμί' τὰ καλὰ θὰ εἶν' τ' ἐσᾱ καὶ ὁ παράδεισον πα τ' ἐσόν.

Κλώδκεται ντὸ λέει αὐτον κι ὁ Πιπιλῆς:
—Πέγ' ἐφέντη, νὰ ζεῖς χρόνᾱ πολλὰ! Εὐχαριστῶ ντὸ ἀγαπᾱς με καὶ θέλεις τὸ καλὸ μ', ἄμα εὐχαριστῶ καὶ τὴν τύχη μ'

ντ' ἐποῖκε με κιαούρ'. Τδίνκι ὄνταν πάγω σὴν κόλασην, τ' ἐσέτερον καὶ τ' ἐμέτερον οἱ γυναικ' ὄλ' ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ θὰ φτάγω χόδ-πέδ με τ' ἐκεινούς. 'Εσεῖν ὄλ' θὰ πᾶτε σὸν παράδειςον, ἅμα ἐγὼ τὴν κόλασην 'ἔ' ἐπορῶ νὰ ἀπιδαβαίνω, ἅσ' σὴ γυναικίων τὸ σεπέπ'.

Ὁ πέγτις ὄνταν ἔκ'σεν ἅτα ἐγέλασεν καὶ ἅτόσον πολλὰ εὐχαριστέθεν, ἐξέγκεν ἐδώκεν ἅτον ἕναν ἀσημένον γαλιόν'.

Λεξιλόγιο: τιλέρις=λ. τ. dülgör, μα-
ραγκός. πέγτις=μπέης. 'ἔ' ἐσαλλάσεν=
δὲν λογάριζε λ. τ. sallamak. μασχαρά-
νος=εὐθυμολόγος, ἀσιεῖτος. παλαλά=
τρέλες. οὔσιτᾶ=λ. τ. usta, μάστορη.
πισ'κα=λ. τ. pis, ἀκάθαρτα μιλλέτᾶ=
λ. τ. millet, πλάσματα, ἔθνη. ἐφτάγω
καπούλ'=παραδέχομαι, ἀσπάζομαι λ. ἁ.
kabal. τδίνκι=λ. τ. çunkî, διότι. χόδ-
πέδ=ἔκφο. τουρ. διασκέδαση. σεπέπ'=
λ. ἁ. seber, αἰτία, λόγος. γαλιόν'=
πίπα.

Ὁ παπᾶς κ' ἡ ζουρνά τ'.

Σὴ Σαντά ἕνας ποπᾶς ἔτον ἀγράμμα-
τας καὶ ὀλίγον τεβεκελής. Ποπαδικὴν 'ἔ'
ἐλογάριζεν, ἦνιαν ἐπρόφτανεν ἔλθεν, τά-
ξην 'ἔ' εἶχεν, τὸν Θεὸν 'ἔ' ἐφοβάτον.
Ἐναν ἡμέραν ὁ Δεσπότης ὁ Γερβάσιον
ἐταξιολάσεν ἅτον γιὰ τοῦ 'ἔ' εἶχεν τά-
ξην. Ἐμαθεν ὁ Δεσπότης ντὸ παίζ' καὶ
ζουρνὰν καὶ ἐφοβέρτσεν ἅτον. Ἀτότες ὁ
ποπᾶς ἐζάντυνεν (ζατὶ ζαντὸς ἔτον) καὶ
εἶπεν τὸν Δεσπότην: Δεσπότη' ἐφέντη, ἐθα-
ρεῖς κατ' ἐπορεῖς κ' ἐφτᾶς με; Τὸ καλυ-
μάφ'·ι-μ' παίρτς, τὸ ράσο μ' πὰ παίρτς,
τὸ πετραχῆλ'·ι-μ' πὰ παίρτς, ἅμα τὴν
ζουρνά μ' ἐπορεῖς καὶ παίρτς;

Λεξιλόγιο: τεβεκελής=λ. τ. tevek-
kelî, κουτός, ἡλίθιος. ἐταξιολάσεν=λ.
τ. tazirlamak, ἐπέπληξε. ζουρνά=ὁ
ζουρνᾶς, πνευστὸ ὄργανο. ἐζάντυνεν=
τρελάθηκε.

ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ

Ἄνεμε κι ἀγρᾶνεμε!...

Τοῦ Γ. ΖΕΡΖΕΛΙΔΗ

Τοῦ γυναικίων μαναχὸν κὶ τελεῖ'νταν.
Οὐρανὸν ἐκαρμουύτσεν, τὰ ραχῖα 'κλει-
δωσαν, ἄνεμον συντυλίζ' τοῦ δεντροῦ τὰ

κλαδία, ἐβράδυνεν ὁ Θεὸς κ' ἐπαῖρεν καὶ
τὸ Ἰονωτόν.

—Καρή, ἐγὼ θ' ἐπέγ'να σοῦ Νικόλα
κὲς νὰ τερῶ πότε θὰ δαβαίν' κά, κατ'
θ' ἐσημαρλάενα τον, ἅμα μετ' αἶκον
καιρὸν πουδὲν 'ἔ'ι πάω, τὴν ψή μ' σὸ
γιαπᾶν' 'ἔ' εὔρα,—κ' ἔψαν τ' ἀψιμον, ἐ-
ποῖκεν τὸν τσίχαρον ἅτ', τὰ ξύλα ἔλανά-
ξαν κι ἅτὸς ἐκαλοκάτσεν.

Ἡ καρὴ ἐτέρεσεν τὰ σχέδια 'χαλάαν
πρέπ' νὰ παίρ' τ' ἐμπροχ' θε:

—Νέπρε κιὰ παρὲ ἃ; ἔλανάριζαμε ἀ-
οὔτα τὰ μαλλία, κ' ἔκ'χεν καὶ τὸ σακκὶν
τὰ μαλλία κ' ἐρχίνεσαν. Ἐριφ'ς ξάν', κ'
εἴεινε λαναρίζ'.

Πολλὰ 'κ' ἐδέβεν: κρὶκ! κρὶκ! κατ'
χτυπᾶ σὴν πόρταν. Ἡ καρὴ ἐτῶκεψεν
τὴ δουλειαν: ὁ φίλος ἅτ'ς! Ἀμὰν τὸ
τερτίπ', ἐρχίνεσεν τὴν τραωδιαν:

«Ἄνεμε κι ἀγρᾶνεμε ντὸ χτυπᾶς τὸ κα-
ρακίδ',
ἄντρας-ι-μ' ξάν' τὸ μαλλὶν κ' ἐγὼ ἅπᾶν'
σὸ λαναρίδ'»

(παραλλαγή... κ' ἐγὼ ἡ λαναρίστρα).

Σημ. Ἀνάλογο ἀνέκδοτο μὲ τὶς παρακάτω
παραλλαγὰς ὑπάρχει καὶ στὴν Τήνο (δὲν ξέρω
ἂν καὶ σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας). Ἡ πλη-
ροφορία τῆς κ. Κατίνας Φωσκόλου Τηνιακῆς,
κατοίκου Ἀθηνῶν, Σ. Κροκιδᾶ 27.

α) Ἄ Βοριά καὶ Νότα, μὴ χτυπᾶς τὴν πόρτα,
ἄντρας μου σακκιά δὲν εἶχε καὶ στὸ μύλο δὲν
β) Φύγε μπαμπούλα ἀπ' ἐδῶ (ἐπῆγε.
κατ' τοῦ παιδιοῦ ὁ μπαμπᾶς εἶναι δῶ
κι' ὅταν φύγη ὁ μπαμπᾶς
ἔλα μπαμπούλα νὰ τὸ φᾶς.

Λεξιλόγιο: τοῦ γυναικίων μαναχὸν
'κὶ τελεῖ'νταν (φο)=τῶν γυναικῶν μόνον
δὲν τελειώνουν—πολλὰ 'ναι πὸν σκαρῶ-
νουν οἱ γυναικες' ἐκαρμουύτσεν=σκο-
τείνιασε, κατσούφιασε. συντυλίζ'=τυλίγει
τὸνα μὲ τᾶλλο, δέρνει ἄγρια. ἐπαῖρεν καὶ
τὸ Ἰονωτόν=ἄρχισε νὰ χιονίζει μὲ τὴν
ψυχὴ του. θ' ἐπέγ'να=θὰ πηγαινα. θὰ
δαβαίν' κά=θ' ἀναχωρήσῃ κάτω (στὴν
Γραπεζοῦντα). θ' ἐσημαρλάενα (λ. τ. is-
marlamak) θὰ παράγγελνα. μετ' αἶκον
=μὲ τέτοιο. πουδὲν=πουθενά. τὴν ψή
μ' σὸ γιαπᾶν' 'ἔ' εὔρα=(φο) δὲν βοήθα
τὴν ψυχὴ μου στὸ ὑπαιθρο, δὲ διακινδύ-
νεύω τὴ ζωὴ μου τσίχαρον=τσιγάρο.
ἔλανάξαν=ἐλαμψαν μὲ τὴ ζωηρὴ ἀνά-
φλεξη. ἐκαλοκάτσεν=στρογγυλοκάθησε.
'χαλάαν=χαλάσανε. νὰ παίρ' τ' ἐμπροχ'
'θε=(φο) νὰ πάρῃ τὸ μπρὸς του, νὰ προ-

λάβη· Νέπρε=προσαγόρευση στοὺς ἄρρε-
νες· κιὰ παρὲ=λοιπὸν μιὰ κ' εἶναι ἔτσι·
ἐκ' ἔχεν κ'ά'=ἄδειασε χάμου· ξάν'=ξοίνει·
πολλὰ 'κ' ἐδέβεν=δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα·
ἐτῶκεψεν τῇ δουλείαν=(φρ) ἀντιλήφθη·
κε τὸ πρᾶγμα (λ.τ. cakmak=ἐννοῶ, κα-
ταλαβαίνω)· ἀμὸν=(λ.τ. hemen) ἀμέσως·
τερτίπ'=(λ.τ. tertip) τέχνασμα· καρακίδ'
=μάνταλο· σὸ λαναρίδ'=σιὸ λανάρι.

ΚΟΤΥΩΡΩΝ

Τῇ τερβέδ' ἡ προφητεία.

Τοῦ ΕΥΚΛ. ΘΡΟΥΜΜΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ σ'χωρεμένον ὁ Πανίκας ὁ Θρουμ-
μούλης—'λαφρὸν ἡ νύχτι τ'—πολλὰ εἶ-
δεν καὶ πολλὰ ἐπέρασεν σὴν ζωὴν αὐτ'.
Ταχτικά ἐκάθουμ'νες καὶ ἐκαλάιζεσαμε
ἀπαδᾶ κι ἀπακεῖ: 'Ιβόριζαμε παλαιὰ ἄ-
χ'ύρα. Εἶπε με κάποτε κ' ἕναν ἱστορίαν
αὐτ', ἀκόμαν κρούει σὸν νοῦ μ' καὶ 'κ' ἐ-
ξέρω ντὸ νὰ λέγω. «Σύντεκνε, —ἐμ'νες
καὶ κουμπάρ'—ἀκ'σον κάτ' ἂς λέγω σε
καὶ θάμαξον κ' ἐσὺ πά», εἶπε με. «Ἐ-
ναν ἡμέραν, σὸ Ἰντιν ἀπάν', σείτ' ἐκά-
θουμ'·ε σὸ μαγαζί μ', ἔρθεν ἐσέβεν ἀπὸς
εἷνας τερβέης καὶ ἐψαλάφεσε με ὀλίγον
ἐλαπόδον. Ἐγὼ ἐθέλεσα νὰ δίγ' αὐτον
παράδες ἐλεημοσύνην καὶ 'κ' ἐθέλεσεν·
«ὀλίγον ἐλαδόπον βάλε με ἂδὰ σὸ δου-
δόπο μ' ἀπὸς» εἶπε με. Ἐγὼ πὰ ἐσ'κώ-
θα ἐδέκα τον ὀλίγον ἐλάδ'. «Κάτ' ἂ λέγω
σε, εἶπε με, πολλὰ ἡμέρας 'κ'ι θὰ περάν'
νε, σὰ χέρα σ' τὰ κλειδιά σ' θ' ἀπομέν'
νε· σὸ σπή'ν' ἐσούν πὰ τρεῖ εἴστουν, ὁ
εἷνας θὰ 'βγαίν' καὶ πάει καὶ ξὰν τρεῖ
θ' ἀπομένετε». Ἀτώρα πά, σύντεκνε, ἀ-
ναστερῶ τὰ λόγια τ' ἐκεῖνα καὶ 'κ' ἐξέρτε
πῶς ἵνομαι!

Ἐβδομάδα 'κ' ἐπέρασεν, ἵνεται τὸ
τρανὸν ἡ γιαγκοῦ, ἄγρᾶ μεσάνυχτα, κάε-
ται ὅλον τὸ παζάρ', ἵνται χούνδ' καὶ τ'
ἐμὸν τὸ μαγαζίν. Ἄν 'κ' ἐγλύτωσεν τὰ
κλειδιά μανάχον ἐπέμ'ναν σὰ χέρα μ'.
Πολλὰ ἡμέρας 'κ' ἐπέρασαν, ἡ Γεωργία,
ἡ γυναῖκα μ', σὸ μωρὸν ἀπάν' ἔειται κι
ἀποθάν'. Τὸ μωρὸν ἔζησεν· Γεωργία ἐ-
κόλλτσαμ' ἂ καὶ ἄρ' ἄέτ'· πά, με τὴν
μάννα μ' τὴν Ἐρῆνεν τρεῖ ἐμ'νες σ' ὁ-
σπήτ' πρῶτα καὶ ξὰν τρεῖς ἐπέμ'ναμε!

Λεξιλόγιο: τερβέης=δεοβίσης· ἐκα-
λάιζεσαμε=μιλούσαμε· ἰβόριζαμε παλαιὰ
ἄχ'ύρα=λιχνίζαμε παλιὰ ἄχυρα (παρ. ἐκ-
φραση: συζητούσαμε ἀποδῶ κι ἀποκεῖ,
χωρὶς κανένα σοβαρὸ θέμα)· Ἰντιν=λ.τ.
ikindi, δειλινό· ἐψαλάφεσε με=μοῦ ζή-
τησε· δουδόπον=λ.τ. sise, μπουκαλάκι·
ἀναστερῶ=θυμοῦμαι· γιαγκοῦ=λ.τ. yan-
gin, πυρκαϊά· χούντ'δ'=στάχτη· ἐκόλλ-
τσαμ'ἂ=τ' ὀνομάσαμε.

Ντὸς ἂ σὴν κλωστρά.

Τοῦ Φ. ΛΕΜΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐναν ἡμέραν, σὴν Ὁρτούν, ὁ σ'χωρε-
μένον ὁ Χρηστον τῇ Λεμόνας, ἐρώτεσεν
κάτ' τὸν δέσκαλον, τὸν Ι. Σ. Ὁ δέσκα-
λον 'κ' ἐπόρσεσεν νὰ ἐδίνεν αὐτον τὴν ἀπάν-
τησιν καὶ λέει αὐτον:

—'Απ' αὐτὰ ὁ νοῦς-ι·μ' 'κ'ι κόφτ'.

Εἶπεν αὐτον κι ὁ Χρηστον:

—'Αν 'κ'ι κόφτ', ντὸς ἂ σὴν κλωστρά.

Λεξιλόγιο: ντὸς ἂ=χτύπα το, δὸς το·
κλωστρά=τροχὸς γιὰ ἀκόνισμα· ὁ νοῦς
-ι·μ' 'κ'ι κόφτ'=ὁ νοῦς μου δὲν κόβει,
δὲν καταλαβαίνω.

Ὁ Μάραντον.

Σὸν Ἄδ' πᾶνε οἱ ἔμορφοι χωρὶς τὴν ἔμορφόταν,
σὸν Ἄδ' πάει καὶ ὁ Μάραντον χωρὶς ἄρματωσίαν
κ' ἡ μάνσ' τ' ἡ Ἰλιάκλερος πάει κρούει σὸν Ἄδ' τὰ πόρτας.
«Ἐγκα τῇ 'οὔ μ' τὰ ἄρματα ἀνοῖξτεν ἄς ἐμπαίνω,
ὁ Μάραντο μ' νέϊκον παιδὶν κι ὁ Μάραντο μ' τδεχέλ'κον
γιάμ' κρούν' σὸ νοῦν ἀτ' τ' ἄρματα τ' καὶ πονεῖ ἡ καρδιά τ'
καὶ στέκ' σὸν Ἄδ' παράμερα καὶ μαραγκουλασμένους».
Ἔκ'σαν ἀτο οἱ ἔμορφοι καὶ 'μαυροφτερουλίαν,
ἔκ'σεν ἀτο κι ὁ Μάραντον κ' ἡ γούλα τ' ἐγομώθεν
κι ἀπὸ βαθέα 'στέναξεν κι ἀπὸ καρδίας εἶπεν :
«Ἢ κρούν'νε σὸ νοῦ μ' τ' ἄρματα μ' τ' ἀσημοπλουμισμένα
σὸ νοῦ μ' κρούει ντὸ ἐφέκα σε παντέρημον σὸν κόσμον
χωρὶς κανάν, χωρὶς χωράν, χωρὶς παρηγορίαν
κι ἀσὰ παραπονέματα μ', —ναηλί ἐμέν μανίτσα μ'—
ἡ μέραν ἔν' βοὴν σὸν Ἄδ', κατάβραδα λαλίας,
κι ὅλεν τὴ νύχταν βάϊνασσην, δάκρᾱ, μοιρολοῖτας !»

Λεξιλόγιο : Ἰλιάκλερος=κακομοίρα· ἔγκα=ἔφερα· τῇ 'οὔ μ'=τοῦ γιοῦ
μου· νέϊκον=νέο· τδεχέλ'κον=λ. τ. cahil, ἄμαθο, πρωτόδικο· χαϊδεμένο· γιάμ'=
μήπως· κρούν' σὸ νοῦ ἀτ'=θυμᾶται· ἡ γούλα τ' ἐγομώθεν=συγκινήθηκε, τοῦ
ἦρθαν δάκρυα στὸ λαιμό· ἐφέκα σε=σὲ ἄφησα· βάϊνασσην=ὀλολυγμός.

Ἡ Καρτερή.

Ὁ χάροντας ἐκόνεψεν σὴ Καρτερῆς τὴν αὖλᾱν.
«Ἐλα κι ἄς πᾶμε, Καρτερή, ἐγὼ γιὰ τ' ἐσὲν ἔρθα.»
Τὰ κάστρᾱ καστροσεῖανε, τὰ πέραγκιαν' κὰ ἔρθαν
καὶ τῇ κοσμί' τ' ἀμάραντια σὰ δάκρᾱ ἔταράαν
καὶ τῇ κοσμί' τὰ κρένερα ἔνταν θολὰ ποτάμᾱ...
Ὅλεν ὁ κόσμον 'βόεσεν ἀσ' σὰ μοιρολοῖτας !
κ' ἡ Καρτερὴ ἐνέλλαζεν κ' ἡ Καρτερὴ ἐφόρ'νευ
κ' ἡ Καρτερὴ ἐχπάσκουτον καὶ μὲ τὰ τραωδίος :
«Ὁ κύρ'·ι·μ' ἔν' τρισέλλενος, ἡ μάνα μ' ἔν' ρωμάνα,
ὁ ξένο μ' καὶ ὁ ἔταιρο μ' ἀκρίτας σὰ ραῖλια
κ' ἐγὼ εἶμαι ἡ Καρτερὴ σὰν Ἄδ' ἔκι κατηβαίνω
μὲ τὰ παραπονέματα καὶ τὰ μοιρολοῖτας.
Ἐπαρ' σὰ ἤερα σ', χάροντα, χρυσᾶ ἀνοιγορίτσα,
ἄνοιξον καὶ τ' ἐξώπορτο μ' τὸ χρυσοκλειδωμένον
κι ἄμὸν φέγγονος ἔλαμαν σὴν αὖλᾱ μ' νὰ ἐβγαίνω.
Καὶ τ' ἀερλή μ' τὸ ἄλογον φέρον, Χάρε, σὴν αὖλᾱ μ',
τορὶν καὶ μαυρογόνατον, τορὶν καὶ λεβεντάτον
κι ἄμὸν ντ' ἐπαίγ'να σὸν παρχάρ' σὸν Ἄδ' νὰ κατηβαίνω.
Καὶ λάλ' κρωμέτεν λυριτζήν, Σταυρέτεν τραγωράνον
καὶ τῇ Σαντᾶς τοῖ ἔμορφους κι ὅλᾱ τὰ παληκάρᾱ
κι ἄμὸν ντ' ἐπαίγ'να σοῦ Μελᾶ Αὐγούστ' τῇ Παναῖτας,
μὲ τὴν χαρὰν καὶ μὲ τὸ κέϊφ' σὸν Ἄδ' νὰ κατηβαίνω».
Μὲ τὰ ραῖᾱ ἐλάλεσεν μὲ τὰ πουλᾶ ἐμέντσην :
«Ἐλα, κρωμέτε μ' λυριτζῆ, Σταυρέτε μ' τραωδάνε μ'».

Ἔστειλεν δράκους Ἑλλενους, ἔστειλεν δρακοπούλα:
 «Ἐλάτεν Σαντάς ἔμορφοι, ἐλάτεν παληκάρᾱ».
 Καί τ' ἀερλὴν τὸ ἄλογον σὴν αὖλαν ἀτ'ς ἐστάλτισεν,
 τορὶν καὶ μαυρογόνατον, τορὶν καὶ λεβεντάιον·
 ἐπῆρεν καὶ σὰ χέρα του χρυσᾶ ἀνοιγαρίτσα
 καὶ ἔνοιξεν τ' ἐξώπορτον τὸ χρυσοκλειδωμένον
 κι ἄμον τὸν ἦλεν ἔμορφος ἀρματωμέντσα νύφε
 καὶ μὲ τὰ ἐμορφύτας ἀτ'ς ἡ Καρτερὴ ἐξῆβεν
 Μὲ τὴν χαρὰν καὶ μὲ τὸ κέϊφ' ἐσήβανε σὴν στράταν.
 Ἐδεῖβεν ἔμπρ' ὁ λυριτζῆς κι ἀπ' ἔμπρ' ὁ τραγωδᾶνον
 κι ἀπέσ' σὴ μέσ' ὁ οὐρανὸν κι ἀπέσ' σὴ μέσ' ὁ ἦλεν
 κι ἀπέσ' σὴ μέσ' ἡ Καρτερὴ χρυσοκαβαλαρέα,
 κι ὁλόερα οἱ ἔμορφοι κι ὅλα τὰ παληκάρᾱ,
 ἄμὸν ἀητοὶ χρυσόφτεροι καὶ τρισγαῖτανωμένοι
 κι ἄμὸν δράκοι χρυσόζωστοι καὶ τρισαρματωμένοι
 Ραῖόπα ἐπιδέβανε κι ἄσ' σὰ ψηλοραῖέας
 κι ἄσ' σὰ παρχαροκέφαλα, κι ἄσ' σὰ παρχαροτόπα
 κι ἄσ' σὰ τρεχοῦμενα νερά ἀπὸ σουμὰ ἐδῆβαν.
 Τ' ἀπόμακρα ἐβόεσαν καὶ ν' ἄσ' σὰ τραωδίας
 καὶ τὰ τρεχοῦμενα νερά καὶ τὰ παρχαροτόπα
 καὶ τὰ παρχαροκέφαλα λαλίας ἐγομώθαν,
 καὶ τὰ ραῖᾱ ἐθάρρεσαν ἔχ'νε χαρὰν καὶ γάμον
 καὶ τὰ πουλά ἐθάρρεσαν πᾶνε σὸ πανοῦριν
 κ' ἐκεῖν' ἐπαρεξέγκανε τὴν Καρτερὴν σὸν Ἄδην
 ὄνταν σὸν Ἄδ' ἐπάτεσεν κι ὄνταν σὸν Ἄδ' ἐσήβεν
 ἐμαιομοιρολόεσεν καὶ παραπονεμένα
 ἀπὸ καρδίας ἔκλαψεν κι ἀπὸ καρδίας εἶπεν:
 «Ἄφ'σον τὴν λύρα σ', λυριτζή μ', καὶ σταύρωσον τὰ χέρα σ',
 νέ, τραβωδᾶνε μ', τούλωσον καὶ δάξον τὰ χεῖλόπα σ',
 Σαντέτ', ἀφί'σταν τ' ἄρματα, ἀφίσταν τὰ σπαθία,
 ἐπάρτεν καὶ σὰ χέρα σου ἀπὸ διπλᾶ λαμπάδας.
 Ἄδᾱ χαρὰν ἔχει ἵνεται, πανοῦρ' ἔχει εὐρισκᾶται,
 ἄδᾱ φαρμάκα τὰ νερά καὶ τὰ ποτάμα δᾶκρα
 κ' οἱ νεοντάδες μαραιμέν', νηλὶ ἐμέν, μαννίτσα μ'!»

Λεξιλόγιο · Κά=κάτω· ἔοθαν=ἦρθαν· ἐταράαν=ἀνακατώθηκαν· κρέ-
 νερα=κρύα νερά· ἐχπάσκουτον=ἐτοιμαζόταν νὰ κινήσει· Ρωμᾶνα=ἡρωϊκὴ ρω-
 μιοπούλα τοῦ ἀδούλωτου Πόντου· ἔλαμαν=τὸ διάβα, ἡ ἄφιξη· τ' ἀερλὴν τ' ἄλο-
 γον=ὁ κέλης· λάλ' (λάλει)=κάλεσε ἄμον=σάν, ὅπως· ἐμέντσειν=διεμήνυσε·
 ἐστάλτισεν=ἔβαλε νὰ κάτσει· ἐσήβανε σὴ στράταν=μπήκανε στὸ δρόμο· ἐπιδέ-
 βανε=προσπεράσανε· ἐπαρεξέγκανε=ξεπροβοδήσανε· τούλωσον=μεῖνε ἄφωνος,
 σῶπαινε· οἱ νεοντάδες=οἱ νέοι.

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗΣ

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Συλλογή τοῦ Ξένου Ξαντά θεωρημένη ἀπὸ τὸν
καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρᾶ.

Ἦχος $\frac{4}{q}$ Πα ρ Ρυθμὸς 9σημος Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΗΛ. ΓΑΡΑΛΗ)

Κ'ε ε ναν α στροον ε ξε ε βε εν γγ ση
η ην Α να α το ο ο λη ην γγ Κι'α α αλ λε να αν
Κι'α αλ λο ε ξε ε βε εν γγ σ'Αρ μα α α λου ου ου το
χα αν

Ἦχος $\frac{4}{q}$ Πα ρ. Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Παληὸ τραγοῦδι)

(Ἀπόδοση ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ)

Και πα ρα κα λω σε ξε σκα λε ω'νε δε σκα α
π (ἡ ω'ι ναηλι ἐμέν).
λε ε ρ Και την κορ μη κα α νο
νι ι ζει εις πο δε δι ζωω σε ε

Ἦχος $\frac{4}{\pi}$ Πα Ρυθμὸς 9σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΔΗΜ. ΒΛΑΧΙΔΗ)

Και ν-η ψη η τη ην ψην ο ον τα ας κι θε ε ε ελ
και πο πα α α α ντο ο στε φα α νω ω νεις και
δυ ο ο ο μα α χαιρα α δι ι στο μα α και
πως φε ε ε ερτσ και αι αν τα α μω ω νεις

(1) Τραγοῦδι παλαιὸν βλέπε συνέχεια στὸ «Ἀρχεῖον Πόντου», Τ. 11ος σελ. 42. (2) Βλέπε τὸ τραγοῦδι ολόκληρο «Ἡ ἀγαπημένη μαθήτρια» στὸ «Ἀρχεῖον Πόντου», Τόμος Β', σελ. 227. (3) Ἔτσι τραγουδιῶνται καὶ ὅλα τὰ 15σύλλαβα δίστιχα.

Ζωή και Κίνηση

Ένας σταθμός.

Με τὸ σημερινό μας 13ο τεύχος ἐγκαινιάζουμε τὸ Β' τόμο τοῦ περιοδικοῦ μας, ποὺ κανονικά θάπρεπε ν' ἀνταποκρίνεται στὸ δεύτερο χρόνο τῆς ἐκδόσῃς του.

Οἱ γνωστὲς ἀνωμαλίες τῆς τελευταίας διέτις μᾶς ἔφαγαν ἕνα χρόνο δόλακερο. Ἔτσι ὁ Α' τόμος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἔτος: Σεπτέμβρης 1943 μὲ τέλος Αὐγούστου 1944. Ὁ Β' τόμος θ' ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἔτος: Σεπτέμβρης 1945 μὲ τέλος Αὐγούστου 1946.

Ἐχομε τὴν πεποίθηση πὼς καὶ κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ ἀμέριστη θὰ ἐκδηλωθεῖ ἡ προθυμία καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική ὑποστήριξη ἀπὸ μέρος τῶν συμπατριωτῶν μας, ὥστε νὰ μπορέσει τὸ περιοδικό μας ν' ἀνταποκριθεῖ στὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς του καὶ στὶς προσδοκίες ὄλων ἀπὸ κάθε ἄποψη.

Σημειώνουμε τοῦτο τὸ σταθμό, καί, μὲ τὴν εὐκαιρία, ἀπευθύνουμε θερμὸτατο ποντιακὸ χαιρετισμὸ σὲ ὄλους τοὺς συνεργάτες καὶ τοὺς ἀναγνώστες μας.

Θεόδωρος Εὐστάθ. Ἀποστολίδης

Ἀντισυνταγματάρχης Πεζικοῦ

(1895—1940).

Ψηλά, ἀπὸ τὴν τραχιὰ καὶ ἀνεμόδαρτη βουνοκορφὴ τοῦ Μάροβα, βιγλίζει καὶ μᾶς θωρεῖ μὲ τὴν περήφανη ματιά του ἕνας σταυραετός. Δὲν εἶναι τοῦ τόπου αὐτοῦ. Ἐτάνυσσε τὰ φτερά του τὰ μεγάλα πέρα, ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου τοῦ Προμηθέα, ἀπὸ τὴ μυθικὴ Κολχίδα, μέτρησε μὲ βιά ὅλη τὴ γῆ τὴν Ἑλληνική, καὶ σὰ νὰ χάραξε συμβολικὰ τὰ δυὸ πανάρχαια ἀκραῖα λίκνα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, κόνεψε κεῖ, καὶ διάλεξε τὴ μόνιμη, τὴν πανιοτεινὴν του ἀπροσπέλαστη κατοικίαν. Ἐκεῖ μᾶς ὀδηγοῦν σήμερα εὐλαβικὰ τὰ βήματά μας τὰ καθυστερημένα. Καὶ ἀνεβαίνομε τὸ θεόρατο βουνὸ λαχανιάζοντας!..

Ὁ Θεόδωρος Εὐστ. Ἀποστολίδης γεννῆθηκε στὴν Ἀμισὸ τὸ 1895. Ἀκολούθησε τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς του στὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸ Γυμνάσιο καὶ ἔπειτα στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ Ἀμισοῦ. Ἀπὸ μικρὸς διακρινόταν ἀνάμεσα στοὺς σενονήλικους καὶ συμμαθητὲς του. Ἀπὸ τὰ

μαθητικὰ του ἀκόμα χρόνια δημιουργοῦσε ὄνειρα μὲ τολμηρὰ καὶ εὐγενικὰ φιλοδοξίες. Εἶχε μιὰ ἐμφυτὴ ζωηρότητα καὶ εὐψυχία ποὺ τὸν παρορμοῦσε πρὸς κάθε τόλμημα.

Κάτι παραπάνω μάλιστα: Ἐπιζητοῦσε τὴν περιπέτεια, τὸν κίνδυνον, τὸ δύσκολον κατόρθωμα. Στὸν κύκλον τῶν φίλων του τὸν ἀποκαλοῦσαν «Сар»—καπετάνιο. Καὶ τὸ δεχότανε μ' εὐχαρίστηση καὶ τὸ θυμότανε πάντα, ὡς τὸν τελευταῖον καιρὸ, μὲ ξεχωριστὴ χαρὰ καὶ μὲ κάποια νοσταλγικὴ συγκίνηση. Δημιουργικός, μὲ πνεῦμα ἀνήσυχο καὶ αἰσιόδοξο στὴν πάλῃ τῆς ζωῆς. Σεμνός, λιγομίλητος, βαρὺς στὶς σχέσεις του, σὰν ἕνας τύπος κλεισμένος στὸν ἑαυτό του.

Ἀκαμπτὴ ἀποφασιστικὴ καὶ θέληση σταθερὴ χαρακτήριζε κάθε του ἐνέργεια, κάθε του δράση.

Προσδευτικὸς ὡς ἕνα προχωρημένο σημεῖον, ποὺ πέρα ἀπ' αὐτὸ εἶχε τὴ γνώμη πὼς θίγεται τῆς κοινωνίας ὁ ρυθμὸς καὶ τοῦ τόπου ἡ ἀσφάλεια.

Οἱ παραδόσεις οἱ ποντιακὲς καὶ τὰ γεγονότα τὰ ἱστορικὰ μὲ τοὺς δυὸ δοξασμένους ἀπελευθερωτικοὺς πολέμους τοῦ 1912—13 τὸν εἶχανε γαλουχήσει καὶ τὸν εἶχαν ἀναβαπτίσει σὲ μιὰ κολυμβήθρα κατεξοχὴν ἐθνικὴ—ἐλληνολατρικὴ.

Τὸ 1914 φεύγει ἀπὸ τὴν Ἀμισὸ στὴ Γαλλία γιὰ σπουδὲς μαζὶ μὲ τὸν ἀδερφικὸ φίλον καὶ συμμαθητὴν του Γιάννη Σκαλόπουλον. Ἀντίξοες περιστάσεις τοὺς ἀναγκάζουν νὰ ριχτοῦνε στὴ βιοπάλη. Φεύγουνε στὴ Βόρειον Ἀφρικὴ. Ἐμπορεύονται στὴν Καζαπλάγκα. Εὐδοκιμοῦν καὶ προσδεύουν. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος στὸ ἀναμεταξὺ ἔχει φουντώσει καὶ ἡ Ἑλλάδα ταλανίζεται μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς της περισπασμούς. Ὅπου τὸ Φθινόπωρον τοῦ 1916 ἀποκορυφῶνε ἡ ἐσωτερικὴ κρίση καὶ ξεσπάει τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ «Ἐθνικὴ Ἀμυνα». Παρατάει ἀμέσως καὶ ἐμπόριον καὶ στρωμένη μὲ κόπους ἐργασία καὶ σπεύδει, μὲ τὸν ἀχώριστον φίλον του, στὴ φωνὴ τῆς Ἑλλάδας. Ἐρχονται καὶ κατατάσσονται ἐθελοντὲς, ἀπλοὶ στατιῶτες. Μὲ τὰ προσόντα ποὺ εἶχανε μπαίνουνε τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1917 στὸν οὐλαμὸ ἐφέδρων ἀξ(ι)τικῶν καὶ στὶς 29 Σεπτεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὀνομάζονται ἐφεδρὸι ἀνθυπολοχαγοί. Ἀποκεῖ καὶ πέρα ἡ ὑπηρεσία χωρίζει τοὺς δυὸ φίλους (1).

Ὁ Θεόδωρος Ἀποστολίδης βρίσκεται πιά στὸ στοιχεῖο του. Ἡ Ποντιακὴ ψυχὴ του σε-

(1) Ὁ Γιάννης Σκαλόπουλος, λεπτὸς καὶ εὐαίσθητος πολὺ χαρακτήρας, γνωρίζοντας καὶ πολὺ καλά τὴ Γαλλικὴ καὶ Τουρκικὴ γλῶσσα, ὑπηρετήσε τὸν περισσότερον καιρὸ σὲ γραφεῖα, χρημάτισε δὲ καὶ σύνδεσμος Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀγγλικοῦ Στρατηγείου στὴν Κων(σταντινούπολιν) ἀπὸ 1918—20. Ἀπολύθηκε ἀπὸ 1923 μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ ἐφέδρου λοχαγοῦ. Ἐπιδόθηκε σὲ χρηματιστηριακὰς ἐργασίας καὶ αὐτοκτόνησε τὸ ἔτος 1927 στὴν Ἀθήνα.

μένη στολή και τὸ ἐπίση-
σὲ ὁμορφο παραμύθι τ' ὁ-
αιδικά του χρόνια. Ὅλος
ητα πέφτει μὲ τὰ μοῦτρα
η τοῦ 1918 μονιμοποιεῖται
ηρεσία καὶ τὴ δράση του.
ετόντας στὸ 2ο Σύνταγμα
ατὰ τὴ μεγάλη συμμαχικὴ
ισπαση τοῦ Βουλγαρικοῦ

κρανία καὶ ἀκολούθησε ἡ
στρατεία. Ἀπὸ τὴ Στρατ.
νης, ὅπου ὑπηρετοῦσε τότε,
ἐρχεται, μὲ ἀνήμπορο ἀκόμη
Σύνταγμα Εὐζώνων, ἔξω ἀπὸ
ὑπηρετοῦσε κι' ὁ ὑποφαινόμε-
ἐπιχειρήσεις πού εἶχε λάβει
του, ἔδωκε δείγματα σπάνι-
χίας καὶ στρατιωτικῶν ἀρε-

Θεόδωρος Εὐστ. Ἀποστολίδης

ζεται στὴ Μάχη τῆς Δοϊ-
οῦ δεξιοῦ βραχίονα, μπρο-
έσεις. Παρὰ τὸ βαρὺ τραῦ-
εδίο τῆς μάχης καὶ διευ-
λατικὴ ψυχραιμία καὶ μὲ
σία τὸν ἀγῶνα τοῦ λόχου
στέλεσμα.

οῦ αὐτὴ τιμήθηκε μὲ τὸν
αὶ προβιβάστηκε ἐπανδρα-
οῦ ὑπολοχαγοῦ (*).

αὐτὸ στὸ Νοσοκομεῖο, ὅσο
α του καὶ ν' ἀναλάβει. Στὸ
ἡ ἐκστρατεία στὴν Οὐ-

ὴν πρόταση πού τοῦ εἶχε γί-
νὰ τίς ἐπίμονες ἐρευνές μου
κείμενο γιὰ νὰ τὸ παραθέ-
πραγματικὰ ἀξίζε νὰ δημο-

ρι τᾶκουγα ἀπὸ παλιούς σι-
στούς μου συναδέλφους πρὸ
θοῦν μαζί του.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1919
μὲ διαταγὴ τοῦ Γενικοῦ Στ
Τάγματα Ἐθελοντῶν Πόντι-
τὸν ἀκολουθῶ. Ἀναλαμβάνε
πού τὸν ὀργανώνει ὑποδειγμα-
σιασμός του εἶνε ἀκράτητος.
μπορεῖ νὰ πᾶμε νὰ λευτερο-
τερὴ μας πατρίδα, καὶ ὁ κλί-
χε κατὰ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ
ζει τὴν ψυχὴ μὲ μιὰν ἀπεί-
ὑπερηφάνεια.

Καὶ ὅταν ἡ ὑπόθεση τοῦ
νὰ ξεφυλλιστεῖ, ἀγωνίζεται
Πόντιους ἀξίους τοῦ τάγμα-

άλλη διέξοδο, σύμφωνα με τη λαϊκή παροιμία: «Τὸ καλὸ τὸ παληκάρι ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι».

Τὸ ζήτημα ναυαγεί. Τὸ μοναδικὸ Τάγμα ἐθελοντῶν Πόντου, ποὺ εἶχε μεταφερθεῖ στὴ Σμύρνη, ἀλλάζει τὸν ἐθελοντικὸ του χαρακτήρα μὲ τὴν ἀπόλυση τῶν κλάσεων ποὺ δὲν ὑπηρετοῦσαν καὶ ὁ Θεόδωρος Ἀποστολίδης μετατίθεται τὴν ἀνοίξη τοῦ 1920 στὸ 17 Σύνταγμα τῆς Χίης Μεραρχίας ποὺ κινεῖται σὲ λίγο στὴν περιοχὴ τῆς Νικομήδειας. Πάντα ὁ ἴδιος, διαπρέπει σὲ ὅλες τὶς ἐκεῖ γύρω σκληρὲς ἐπιχειρήσεις κ' ἐπειτα λαμβάνει μέρος μὲ τὸ Σύνταγμα τοῦ στὴ μεγάλη ἐπίθεση τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1921 ὡς εἰς τὴν Κιοιτάχεια καὶ τὸ Ἑσκή Σεχέρ καὶ ἀκολουθῶς στὴν ἐκστρατεία τοῦ Σαγγαρίου.

Κατὰ τὴ μοιραία Μικρασιατικὴ καταστροφὴ βρέθηκε νὰ ὑπηρετεῖ στὸ 3ο Σύνταγμα τῆς ΧΙΙης Μεραρχίας. Στὴ μάχη τοῦ Ἀλῆ Βεράν, ἐκεῖ ποὺ ἦταν κυκλωμένο τὸ Β' Σ. Στρατοῦ, τραυματίστηκε βαρὺ τὴν 18-8-22 κάτω ἀπὸ συνθήκες ποὺ θ' ἀφήσουμε νὰ μᾶς τὶς πεῖ ὁ δῖος τοῦ Συντάγματος, Στρατηγὸς τώρα Δ. Ἀβράμπος, ὅπως τὶς διατύπωσε στὶς διαδοχικὲς του σημειώσεις:

«Διέφυγεν εὐδοκίμως τὸν Δόχον του κατακτῆσας τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν ἀνδρῶν του. Ὁξείας ἀντιλήψεως, ἐργατικὸς, ἀξιοπρεπὴς, τολμηρὸς καὶ πλήρης πατριωτικῶν αἰσθημάτων. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπεδείχθη ἐξαιρετικὴ διαγωγή. Ἐν ταῖς κρίσιμαῖς στιγμαῖς, περιφρονῶν τὸν θάνατον ἐπολέμει μὲ πάθος δεικνύων ἀρετὰς γενναίους καὶ εὐδόκον στρατιώτου, τιμῆσας τὰ ὅπλα τῆς Πατρίδος του. Ἐν τῇ γενικῇ συμφορᾷ διεξάγων τὸν ἔσχατον ἀγῶνα ἵνα ἀνοίξῃ δρόμον καὶ διαρρυσῇ τὴν φάλαγγ ἐτραυματίσθη...» (3).

Μετὰ τὴν ὑπογραφή τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάνης πολιτεύθηκε στὶς ἐκλογὲς τοῦ Δεκεμβρίου 1923 ὡς ὑποψήφιος βουλευτῆς στὴ Δημοκρατικὴ Ἑνωσις, στὸ συνδυασμὸ τοῦ Νομοῦ Καβάλλας, κ' ἔχασε τὴν ἐκλογὴ μὲ λίγους ψήφους.

Ἐκτοτε ἀφοσιώθηκε στὰ στρατιωτικὰ του ἔργα. Πέρασε ἀπὸ τὰ περισσότερα στρατιωτικὰ σχολεῖα γιὰ μετεκπαίδευση: Σχολὴ κατωτέρων ἀξιωματικῶν, Σχολὴ Μέσων Συνδέσμου καὶ Διαβίβασων, Σχολὴ Τοπογραφίας—ἐργάστηκε καὶ ὡς τοπογράφος—καὶ τελευταία στὴ Σχολὴ Ταγματάρχων Πεζικοῦ, μὲ πολὺ καλὴ ἐπίδοση. Ἔτσι ἐξελίχθηκε σὲ ἀριστὸ ἐπαγγελματία ἀξιωματικὸ.

Στὸ ἀναμεταξύ ἔτυχε καὶ στὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴ σύγκρουση τοῦ 1925, ἐπὶ Παγκάλου, καὶ τραυματίστηκε γιὰ τρίτη φορὰ πάνω στὸ Μπέλες τὴν 27—10—25.

Τὸ κίνημα τοῦ 1935 τὸν βρῆκε «συμπα-

θοῦντα» κ' ἔτσι τὸν πῆρε τὸ σχέδιο καὶ ἀποτάχθηκε. Ἄν καὶ βρέθηκε μὲ ὑποχρεώσεις βαριές μὲ γυναῖκα, δυὸ παιδιά, ἀδελφὸ ἄρρωστο καὶ γέρο πατέρα, δὲν ἔχασε διόλου τὴν ψυχραιμία του. Ἦ αἰσιοδοξία καὶ ἡ αὐτοπεποίθησή του ἦσαν ἀκλόνητες. Μπῆκε παληκαρίσια στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ σὲ λίγον καιρὸ δημιούργησε μιὰ ἀξιόλογη οικονομικὴ κατάσταση, σὰν ἰδιοκτῆτης ἀλωνιστικοῦ συγκροτήματος μὲ τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετοῦσε τοὺς ἀγρότες τῆς περιοχῆς Βερροίας. Ὅλη ἡ περιοχὴ ἔχει νὰ λέγει ἀκόμα γιὰ τὴν ἐργατικότητά του, τὴν τάξη, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν ἀνωτερότητά του.

Ἀρχίζει ὁ δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ Ἰταλία καταλαμβάνει τὴν Ἀλβανία καὶ ἀποκεῖ κάθε τόσο προκαλεῖ καὶ ἀπειλεῖ τὴ χώρα μας. Γίνεται μερικὴ ἐπιστράτευση. Ἀνακαλεῖται ὀνομαστικῶς στὶς ἀρχὲς Σεπτεμβρίου 1940 καὶ στέλνεται στὴν προκάλυψη πρὸς τὰ ἀλβανικὰ σύνορα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἂς ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσουμε μερικὰ ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν του, ποὺ τὶς ἔγραψε πρὶν καὶ μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου. Εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνωτέρου πνεύματος μὲ τὸ ὁποῖον ἐννοοῦσε τὸ καθήκον ἀπέναντι στὴν πατρίδα, ἄσχετα μὲ τὶς πικρίες ποὺ δοκίμασε.

Μοῦ ἔγραφε στὶς 27—10—40:

«... Ἀπὸ 15ῆμέρου περίπου βρίσκομαι ἔξω εἰς ὑψόμετρον 900 περίπου μέτρων καὶ ὑπὸ συνθήκας μισοεκστρατείας. Ἡ Μονὰς ποὺ διοικῶ εἶναι ἀντίστοιχος μὲ τὸν βαθμὸν ποὺ εἶχαμε 17 χρόνια (4). Τὰ πατριωτικὰ ὅμως αἰσθήματα κυριαρχοῦν τόσο πολὺ ἐπὶ τοῦ μυαλοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ἐδῶ ἐπάνω, ὥστε ὅλα τὰ ἄλλα αἰσθήματα ἀτονοῦν... Ἐμεῖς τὴν Πατρίδα θὰ τὴν ὑπηρετήσουμε καὶ ὡς ἀπλοὶ στρατιῶται.

Ἡ Ἑλλὰς ὑπεράνω ὅλων.

Μονὰς 600]48. Τ.Τ. 518 τῇ 27—10—40

Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἔγραψε καὶ στὸν αἰμνηστοῦ τῶρα σύγγραμμό του, ὁπόστρατο Συνταγματάρχῃ τότε, Ἰωάν. Ν. Καράμπελλα.

Τὴν πρώτη μέρα ποὺ κηρύχτηκε ὁ πόλεμος ἔγραψε στὴ γυναῖκα του:

«... Δι' ἐτιδήποτε καὶ ἂν συμβῇ μὴν ἀνησυχεῖς. Νὰ χαλυβδώσης τὸ νευρικό σου σύστημα. Ὁ ἀγὼν τὸν ὁποῖον διεξάγει ἡ Ἑλλὰς εἶναι τόσο μεγάλος καὶ ἱερὸς ὥστε ἐπιβάλλεται καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά νὰ τονώσουν τὸ ἠθικό τους. Στὸν σημερινὸ πόλεμο ὁλος ὁ κόσμος μάχεται. Πολλὲς φορὲς ἐκείνοι ποὺ βρίσκονται στὰ μετόπισθεν χρειάζεται νὰ ἔχουν περισσότερο θάρρος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται μπρῶς... Τελικῶς θὰ θριαμβεύσουν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα διότι οὐδέποτε οἱ Ἑλλήνες ἀντιμετώπισαν ἀγῶνα

(3) Ὑπηρετοῦσα τότε στὸ 5[12 Σύνταγμα Εὐζώνων. Τὸν πέτυχε στὶς 20—8—22 μὲς στὰ αἶματα τ' ἀποξηραμένα ἀπὸ τρεῖς μέρες, κάτω ἀπὸ ἓνα ἐλαιόδεντρο στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ Τακμάκ. Τοῦ κάναμε ἀλλαγὴ, τοῦ ἐξασφάλισα ἓνα μουλάρι τραυματισμένο στὸ λαϊμό, καὶ τὸν διακομίσαμε στὸ σταθμὸ τοῦ Ἑλβανλάρ, ὅπου πέτυχε τὸν τελευταῖο συρμὸ γιὰ τὴ Σμύρνη.

(4) Εἶχε ἀποταχθεῖ ὡς λοχαγὸς γιὰ τὸ κίνημα τοῦ 1935 καὶ μετὰ τὴν ἀμνηστία ἦταν ἀπόστρατος Ταγματάρχης. Ὡστόσο ἀνακλήθηκε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ! Ἀποκαταστάθηκε στὸ βαθμὸ του μετὰ τὸ θάνατό του.

τόσο ἰερὸν σὰν τὸν σημερινὸ καὶ μὲ τόσο μεγάλο ἐνθουσιασμό».

Καὶ τὴν ἐπομένη μέρα :

«... Εἶμαι πολὺ καλὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι δὲν ἔχομε τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑψίστη ἱκανοποίηση νὰ συμμετέχομε εἰς τὰ τμήματα ποὺ μάχονται καὶ προελαύνουν...».

Σὲ γράμμα του τῆς 1·11 40 λέγει :

«... Θεοῦ θέλοντος θὰ νικήσωμεν διότι ἐγωνιζόμεθα ἐναντίον μισητοῦ ἐχθροῦ ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὴν ὑποδούλωσίν μας. Ὁ ἐνθουσιασμός πάντων εἶναι μεγάλος. Ὅλοι ἀναγνωρίζουν ὅτι ἀμύνονται ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Ἐγὼ, ὅπως καταλαμβάνεις, συνεπὴς πρὸς τὸ παρελθόν μου, θὰ κάμω τὸ καθήκον μου ὅπως ἄλλοτε. Αἰσθάνομαι τὰς δυνάμεις μου καὶ τὴν θέλησίν μου ἀμειώτους. Ὑπεράνω ὅλων ἡ Ἑλλάς. Γι' αὐτὸ σφύζει καὶ σὺ τὴν καρδιά σου καὶ ἀντιμετώπισε τὴν κατάστασι σὰν Ἑλληνίδα καὶ ὄχι σὰν γυναῖκα ἀπλῶς...».

Καὶ σὺ τέλος τῆς ἐπιστολῆς οὕτῃς γράφει γιὰ τὰ παιδιὰ του :

«Εὐχαριστήθηκα γιὰ τὴν φρονιμάδα τῶν παιδιῶν. Εἶναι ἀνάγκη καὶ αὐτὰ νὰ σοβαρευθοῦν...».

Ἄλλοῦ πάλι, δίνοντας ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ τὴν προστασία ἀπὸ τὶς ἀεροπορικὰς ἐπιδρομὰς, «τῶν ἀνδρῶν δολοφόνων, οἱ ὁποῖοι ὅταν δὲν μποροῦν νὰ τὰ βάλουν μὲ μᾶς ποὺ τοὺς πολεμοῦμε καὶ τοὺς συντρίβουμε ξεσποῦν νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ ἀθῶα γυναικόμενα», συνεχίζει :

«Εἶναι ἀνάγκη νὰ προστατευθῇ ἡ ζωὴ τῶν παιδιῶν. Ἡ πατρίς τὰ χρειάζεται. Ἐγὼ εἶμαι καλὰ. Ἀνυπομονῶ νὰ ἔλθῃ ἡ εὐλογημένη ἐκείνη στιγμή ποὺ θὰ προσθέσω κ' ἐγὼ μὲ τὶς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις κάτι στὸν χείμαρρο ποὺ ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ τοὺς παρὰσύρει στὸν ὄλεθρο, τοὺς ὀλετήρες τῆς ἀνθρωπότητος...».

Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ τὰ γράμματα, εὐκολὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ μαντέψει τὸ ἐνδοξο τέλος τοῦ τιμημένου μας παληκαριοῦ. Φαίνεται ἀνάγλυφο στὸ παρακάτω δικαιολογητικὸ μὲ τὸ ὅποιο τοῦ ἀπονέμεται τὸ «Χρυσοῦν Ἀριστεῖον Ἀνδρείας» (γιὰ δευτέρη φορά) :

«Διότι διοικητὴς Λέχου τυγχάνων ὠδήγησε τὸν λόχον του μετ' ἐξαιρετικῆς τόλμης καὶ ἱκανότητος κατὰ τῶν ἰσχυρῶς ὀργανωμένων ὑψωμάτων Πόρτας, Ὁσμὰν Μπαταρὸς καὶ Γκορίτσας, καὶ διότι κατὰ τὴν ἐποποιῶν τοῦ ὑψ. 1878 ὠδήγησε τὸν Λόχον του καὶ ἕτερα φιλικὰ τμήματα μετὰ θαυμαστῆς τόλμης, ἐπιδείξας ἀπαράμιλλον γενναιότητα προδίδουσιν πλήρη περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον, ὃν καὶ εὗρεν ἐνδόξως, ἀφοῦ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ὀχυρῶν ἀντερείσματων τοῦ 1878, ἅτινα κατεῖχε δεκαπλασία τοῦλάχιστον ἐχθρικῆς δύναμις, ἥτις ἤρξατο ἀποσυρομένη ἀτάκτως, ὡς διεπιστώθη, πρὸς Μπομποστίσαν—Κορυτσάν».

Ὅταν μιλοῦν τὰ ἔργα τόσο ζωντανά, τόσο μεγαλόστομα, ταιριάζει νὰ σωπαίνουν τὰ λόγια τ' ἀναιμικά.

Βαριὰ καὶ ἄχαρη ὑποθήκη μοῦ ἄφησες νὰ σὲ νεκρολογήσω, συμπολίτη καὶ φίλε, συνάδελφε καὶ συμπολεμιστῇ ἀλησμόνητε. Συχώρα μου τὶς ἀδυναμίες. Παράβλεψε τὶς ἀτέλειες. Ἐσὺ, μόνος σου, μὲ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν αὐτοθυσίαν σου, σωστὸς ἀκρίτας, ἔχεις κατακτήσει τὴν ἀθανασία, ἔχεις ἐξασφαλίσει τὴ μνήμη τὴν ἀγέραστη ὄχι μόνο μέσα στίς ἐπερχόμενες Ποντιακὰς γενεάς, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ Πανελλήνιο, σὰν ἄξιος Πόντιος, σὰν ἄξιος Ἕλληνας.

Ε. ΞΕΝΙΤΑΣ

Νικόλ. Κ. Κωτίδης.

Πέτρος Ν. Κωτίδης.

Μαύρη καὶ ἄραχλη πέρασε πάνω ἀπὸ τὴ δόλια Πατρίδα ἢ θανατηφόρα, βαρεῖα καὶ καταστρεπτικὴ φτερούγα τῆς βαρβάρου κατοχῆς. Σαράντα μῆνες βάσταξε, σαράντα αἰῶνες μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς πέρασαν. Κι ὅταν τὸ σκοτάδι πέρασε, ὅταν σηκώσαμε τὸ κεφάλι καὶ, μουνδιασμένοι ἀπὸ τὶς πληγὲς καὶ τὰ βάσανα, ἀπὸ τὸν βούρδουλα καὶ τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, μετρηθήκαμε... πόσοι καὶ πόσοι ἔλειψαν!

Ἡ Ποντιακὴ οἰκογένεια ἐξαιρετικὰ πληγώθηκε καὶ πολλὰ θλιβερά κενὰ παρουσιάσθηκαν.

Πάγει ὁ ἀγνὸς πατριώτης, ὁ καλὸς νοικοκύρης, ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Τραπεζουντιακῆς παραδόσεως καὶ τῶν ἰδεωδῶν τῆς Πατρίδας, τῆς οἰκογενείας, τῆς θρησκείας, Νικόλαος Κωτίδης σὲ γῆρας θαλερό, μὲ τὴν γλυκεῖα ἱκανοποίηση ὅτι ἀνέδειξε γιὰ τὴν Πατρίδα δύο ἐπιστήμονας, τὸν δικηγόρον Κώσταν Ν. Κωτίδην καὶ τὸν γεωπόνον Ἀνέστην Κωτίδην καὶ μὲ τὸ παράπονο ὅτι δὲν ἀξιώθηκε νὰ πεθάνῃ σ' ἐλεύθερη Ἑλλάδα, ποὺ τόσον ἐλαχταροῦς.

Πάγει καὶ ὁ γυιὸς του ὁ πολὺκλαυστος Πέτρος, τὸ καμάρι αὐτοῦ τῆς Πτολεμαΐδας, μέσα στὸν ἀνθὸ τῆς νεότητος, μέσα στὸν ὄργανισμὸ τῆς δραστηριότητος ποὺ ἀκατάβλητος καὶ ἐνθεὸς ἀπὸ ἐνθουσιασμό καὶ ὑψηλὰ ἱδανικὰ ἀνθρωπισμοῦ καὶ ἀλτρουισμοῦ, ἀνέπτυξε γιὰ νὰ γίνῃ πρωτοπόρος καὶ στυλοβάτης τῆς συγκοινωνιακῆς προόδου τοῦ τόπου μας.

Τὸ ὄνομά του, ἀναφέρεται μὲ ἀγάπη καὶ ἀνείπωτη λύπη γιὰ τὸν χαμὸ του, ἀπὸ ὅλους, μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ μόνη παρηγορία μᾶς μένει ὅτι στὸν δρόμο ποὺ χάραξε θὰ βαδίσῃ θαρραλέα, μετρημένα, ἀποφασιστικά καὶ μὲ ἀνεξάντλητη ζωτικότητα ὁ νεώτερος ἀδελφός του Χρῆστος.

Ἀπὸ τὴν νέα Ποντιακὴ γενεὰ ἀναμένομε νὰ φανῇ ἀνταξία τῆς παλαιᾶς, νὰ βαδίσῃ ἀκλόνητα, μὲ πίστι καὶ θάρρος πρὸς τὰ ἔμπροσθ, ὡς Πόντιοι πραγματικοί, δηλ. θερμοὶ πατριῶται, τηρηταὶ τῶν πατρίων ἐθίμων, τῆς πατρίου θρησκείας.

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀλησμόνητων πατριῶτῶν μας, ποὺ μᾶς ἀφήκαν διὰ παντός.

Π. ΜΕΛΑΝΟΦΥΔΗΣ

Εὐφυχία καὶ εὐθυμο πνεῦμα τοῦ Χρήστου Λεμονόπουλου (¹).

Τὴν Ἀνοιξη τοῦ 1943 ἄρχισε νὰ φουντώνει ὁ ἐθνικοαπελευθερωτικὸς ἀγώνας στὸν Ὀλυμπο καὶ στὰ Πιέρια. Τὸ Φεβρουάριο εἶχε σημειωθεῖ ἓνα σοβαρὸ σαμποτάζ στὰ μεταλλεῖα χρωμίου τοῦ Ἀγ. Δημητρίου. Οἱ Γερμανοὶ πιάσανε τότε καὶ τουφεκίσανε στὸ Σιδηρ. Σταθμὸ τῆς Κατερίνης 88 ὁμήρους καὶ μαζί τὸν ἄλλοτε δήμαρχο Αἰμίλιο Ξανθόπουλο. Ἡ κατάστασις μέρα μετὴν ἡμέρα ἀγρίευε. Στις ἀρχὲς Μαΐου οἱ Γερμανοὶ πιάσανε μὲς ἀπὸ τὴν Κατερίνη 106 ἄντρες γιὰ ὁμήρους καὶ τοὺς πήγανε στὴ Θεο(ν)ίκη στὸ στρατόπεδο Παύλου Μελά. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Χρῆστος Λεμονόπουλος, οἱ δυὸ γιοὶ του, παντρεμένοι κ' οἱ δυὸ μὲ παιδιὰ, ὁ γαμπρός του ἀπὸ κόρη, ὁ κουνιάδος του, καὶ πολλοὶ στενοὶ συγγενεῖς του, καταζητούσανε δὲ καὶ τὸν τρίτο του γιό. Ὁ μακαρίτης δὲν ἔχασε οὔτε μιὰ στιγμή τὴν ἀεραξία του, τὴν ὀλύμπια γαλήνη του, τὸ πνεῦμα του τὸ εὐθυμο καὶ εἰρωνικό. Τὴν πρώτη μέρα πρὸς τοὺς πιάσανε τοὺς εἶχανε στὸ σιδ. σταθμὸ τῆς Κατερίνης καὶ τοὺς φυλάγανε αὐστηρά. Οἱ γυναῖκες, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοὺς μαζεύτηκαν ἐκεῖ καὶ παρακολούθησαν ἀπὸ ἀπόστασις τὴν τύχη τοὺς. Εἶχε βγεῖ ὁ Χρῆστος Λεμονόπουλος γιὰ ψιλό του μὲ συνοδεία ἐνὸς Γερμανοῦ. Τὸ μάτι του πῆρε μὲς στὸν κύκλο τῶν γυναικῶν τὴν κουνιάδα του τὴν Εἰρήνη καὶ τῆς κράζει μὲ ἀφελέστατη ἀπάθεια:

«Εἰρήνη, ἐλέπ'ς; Τῇ δ'κύλ' τὰ παιδίό σο' τσιλτίο πᾶ, τέρε ντό τιμὴ ἐφτάνε μας. Μὲ τοὶ νεφέρτς φυλάτ'νε μας. Πέει τῇ Σιμέλα(²) ξάι τεβεῖκελ(³) μὴ κλαίει, καὶ ξάι πα μὴ νουνίζ' μας»(⁴).

Ὅταν τοὺς πήγανε στὸ στρατόπεδο Παύλου Μελά εἶπε:

«Ἀρ' ἔρθαμε καὶ σὸ μαλέα τὸν Παῦλο».

Ἔτσι ὀνόμαζε τὸ στρατόπεδο καὶ ὕστερα ὅταν βγήκε(⁵), θές γιὰ, ἀστεῖο, θές γιὰ νὰ φυλάγεται ἀπὸ ὑποπτα αὐτιά.

Τὸν ἐρώτησε ὁ συγκρατούμενοξ Ἀγγελος Σιδηρόπουλος:

— Θεῖο Χρῆστο, γιατί κρατοῦνε μας ἀδαπέσ';»

Καὶ ὁ μακαρίτης τοῦ ἀποκριθῆκε ἀποτείνόμενος στὸν ὀλόγυρά του κύκλο:

— Χὰ παιδί νὰ μὴ εὐχαριστεῖται τῇ φυλακῇ.

Σὲ ἄλλο συγκρατούμενο πρὸς στενοχωριότανε γιὰ τὴ φυλάκισή του καὶ τὴν τύχη του, εἶπε:

«Νέπε, ἐζάντυνες; Ἀπ' ἀβουτο καὶ

δυνατὸ μέρος πουδὲν 'κ' ἔν'. Ἀδαπέσ', σὸ μαλέα τὸν Παῦλο, ἀσ' σὴν καν'νὰν ἀνάγκη 'κ' ἔχομε. Τῇ γὰρ δ'ἄρ' τὰ παιδία, οἱ Γερμανοί, ντό δυνατὰ φυλάτ'νε μας. Ὁ Σουλτ'ὰν Χαμίτ'ς πᾶ ἀγοῖκο ἀσφάλεια 'κ' εἶχε. Ἀσ' σ' ἓναν μερέο τὰ κανόνᾶ, ἀσ' σ' ἄλλο τὰ τάγκς, τὰ μιτραλόζα, τὰ τσιουφέγκα, σύρματα ἀπαδά, σύρματα ἀπεκεῖ. Νέπε, γιὰ ἄς ἐποροῦν τῇ δ'κύλ' τὰ παιδία οἱ κλέφτ' κ' ἔρχουνταν ἀδεπεσ' καὶ σοεῦ'νε μας. Ἐγὼ τὸ ἐξέρω, ἀσ' σ' ἀβουτο καὶ ἀσφαλισμένο μέρος νὰ ἔεις τὰ παρά'ς-ι-σ' ἄλλο τόπος 'κ' εὐρίεται».

Ὅταν ἐβγαζαν τοὺς κρατούμενους στὸ προαύλιο καὶ τοὺς ἔβαζαν στὴ γραμμὴ γιὰ νὰ κάμουν σουηδικὴ γυμναστικὴ ἔλεγε:

«Σ' σὸ σκολεῖο ντό 'κ' ἔμαθαμε τὰ πράματα, ἃ μαθίζ'νε μας ἄτα ἀδαπέσ', σὴ μαλέα τῇ Παύλ'».

Τοῦ εἶτε κάποια μέρα ἓνας του συγκρατούμενος:

— Ὅπως φαίνεται ἐσὺ εἶσαι εὐχαριστημένος ἀδαπέσ'.

— Νέπε, ντό λές, πὼς νὰ μὴ εἶμαι, τοῦ ἀποκριθῆκε. Ἀσ' τὸ ἐγεννέθα κιάν' ἄντζα ἔφαγα βασιλέα ψωμίν. Λελεύω σε καὶ τοὶ Γερμανοὺς, π' ἔφερανε μας σὴ μαλέα τὸν Παῦλο καὶ π'εσλεύ'νε μας. Ἀπαδαπέσ' νὰ χαντ'εῦ'νε μας πᾶ 'κὶ φεύω. Ἀοῖκο ἀναπαυτικὸ φαγὶ μέρ' ἃ ηὐρίκ' ἃ.;

Τ' ἀνέκδοτα αὐτὰ μοῦ τὰ σημείωσε ὁ γιός του Φιλόθεος. Ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πρὸς πρῶπαι νὰ συναχτοῦν, ἀπὸ τοὺς συγκρατούμενους καὶ τοὺς δικούς του.

Ξ ΞΕΝΙΤΑΣ

Λεξιλόγιο: τσιλτίο=κατοῦρημα· νεφέρ'=λ. ἄ. nefet, στρατιώτης· τεβεῖκελ(³)=λ. τ. tevekkeli, ἄσκοπα· μαλέας=ψωριάρης ἀγοῖκο=τέτιο· σοεῦ'νε=λ. τ. soymak, κλέβουν· τὰ παρά'ς-ι-σ'=τοὺς παράδες σου· ἄντζα=λ. τ. anca, μόλις τώρα· π'εσλεύ'νε=λ. τ. beslemek, ταγίζουν· νὰ χαντ'εῦ'νε μας=νὰ μάς διώξουν· μέρ'=ποῦ (ἐρωτ.).

Ποντιακὴ καλλιτεχνικὴ κίνησις Θεσσαλονίκης.

Τὴν Κυριακὴ τῆς 10ης π. Ἰουνίου οἱ Πόντιοι Θεσσαλονίκης—εἰδικότερα οἱ Πόντιοι τῆς Ρωσσίας—ξανάζησαν ἓνα μέρος ἀπ' τὴ νοσταλγημένη τους ζωὴ.

Παίχτηκε ἀπὸ τὸν ἐρασιτεχνικὸ ὄμιλο τοῦ

(¹) Βλέπε καὶ νεκρολογία του στὰ «Χ.τ.Π.» τεύχος 11)12 σ. 264 καὶ 282.

(²) Ἡ γυναῖκα του.

(³) Μιλοῦσε τὸ ἰδίωμα τοῦ Σεμὲν καὶ ὄχι τῶν Κοτσώρων.

Νίκου Σπανίδη, τὸ ἔργο τοῦ Θεόδωρου Κανονίδου «Οἱ Πόντιοι στὴν Ἑλλάδα», διασκευασμένο καὶ συμπληρωμένο ἀπὸ τὸν Γιώργο Τσουλφά, ὁδηγημένο, ὡς σημειωθεῖ, μόνο ἀπὸ τὸ ἐνστικτώ του, διότι ὁ φίλος δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ λογοτεχνία γενικά.

Τὸ θέατρο «Παλλὰς» ἦταν ἀπὸ νωρὶς γεμάτο ὡς πέρα.

Ὁ Τάσος Κούσης ἀπαγγέλλει ὑποβλητικό, γεμάτο λυρική ἔξαρση προλόγισμα, ἀναφερόμενο στὸ ξερίζωμα τοῦ Ποντιακοῦ στοιχείου ἀπὸ τὴν κοιτίδα του, στὰς ἀνήσυχες ἐννοιες καὶ σκέψεις τοῦ Πόντιου οἰκογενειάρχου, κατὰ τὸ τοξίδι γιὰ τὸ φτιάξιμο τῆς νέας του ζωῆς ἐδῶ, στὴ ζωντανὴ ἐξόρμησή του γιὰ καινούργια προκοπὴ στὴν ὀριστικὴ του Πατρίδα. Καὶ ἡ σκηνὴ ἀνοίγει.

Τὸ ἔργο δὲν ἔχει καλλιτεχνικὲς ἀξιώσεις. Εἶναι ἀπλὰ περιγραφικὸ καὶ ἠθογραφικὸ. Εἶναι ὡστόσο καλοδεμένο. Ἀναμορφώνει τὶς ἀρχικὲς συνέπειες τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1918.

Ἀναστάτωση ὁλόκληρη στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ: Ὁ Ἕλληνας Πόντιος μέσα στὴ νέα κατάστασι, χάνει τὰ νερά του. Δὲν ἐννοεῖ τὸ νέο καθεστῶς.

«...Ἐμπόριον ἔλθ᾽ ἐφτάει

θὰ χάν' καὶ τὴ θρησκείαν»,

παραπονιέται καὶ οχοῦζει ὁ ἐμπορευόμενος.

Ὁ κτηματίας βλέπει, μὲ ἀπόγνωσι, ὅτι κινδυνεύει ν' ἀποξενωθεῖ ἀπ' τὰ κτήματά του:

«...Κι' ἀτοῖν' λένε μετ' ἐσά κ' εἶν' ἀτὰ ντό θὰ φτάγω ἀοῖκον ζώην».

ἀναφωνεῖ μελαγχολικά.

Κι' ὁ Κώτας, Ἕλληνας ἀγρότης, ἄνθρωπος τοῦ μόχθου καὶ τοῦ ἰδρωτα, συμπεραίνει, μ' ἓνα ξέσπασμα κ' ἓναν ἀφορισμὸ ἀδιάλλαχτου πατριωτισμοῦ:

«...Σὴν Ἑλλάδαν ὡς πατῶ

κι ὁ Θεὸς ὡς παῖρ' τὴν ψή μ'»

Εἶναι ὁ πηγαῖος πατριωτισμὸς τοῦ Ἑλλήνα Πόντιου—γι' αὐτὸν πρόκειται ἐδῶ.

Μέσα στὴν Ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς παλινόστεσης ξεσκεπάζονται οἱ ἀδυναμίες, τὰ τραπὰ τῆς χρηματιστικῆς κοινωνίας. Ὁ ὥμος ἀποκλεισμὸς τῆς ἀπορῆς γριᾶς, που ἔχει τὴν οἰκογένειά της ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, που στὸ τέλος τὴν γαληνεύει καὶ τὴ βολεῦει ἢ ἐπέμβαση τῆς λαϊκῆς ἐλληνικῆς εὐαισθησίας. Οἱ δωροδοκίες, ἀπ' τὴν ἄλλη, που συμβιβάζουν τ' ἀσυμβίβαστα καὶ πλαστογραφοῦν τὰ «πράγματα». Καὶ ξεπηδοῦν οἱ ἀντιθέσεις, που δημιουργεῖ τὸ χρεῖμα.

«Ἐσὺ τοῖν ξέντς ἐφτάς συγγενούς,
τοῖν φίλτς ἐσὺ ἐφτάς ἐχτρούς.

Ἀσκεμοὶ π' εἶν' ἐμορφίζ'νε,

οἱ γραιάδες ξὰν ἀντρίζ'νε».

Ὁ κόσμος που φεύγει ἀπ' τὴ Ρωσσία εἶναι μπασμένος στὰ κοινωνικὰ ζητήματα...

Φτάνουν στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὺς τοὺς περιμένει ἡ ἀποτυχία στὴ ζωὴ. Κι' ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, κουρασμένος ψυχικά, μονολογεῖ: «Ἐμεῖς ξὰν ἐκεῖ που ἔμ'νες, ἔπρεπε νὰ ἀπομείνομε»! Μὰ κείνοι που πέτυχαν, τὸν ἀντικρούουν. Καὶ στὸ τέλος, κλείνουν ὅλοι μαζὶ τὴν ὑπόθεσι, μὲ τὸ τραγοῦδι-εὐχή: «Ζωὴ λεύτερη—μονιασμένη—εὐτυχισμένη ὡς ζητήσουμε—ἀπ' τὸ Θεό». Ἔτσι ἐννοοῦν τὴ νέα, τὴν πλατύτερη Πατρίδα τους.

Ἐπιμείναμε—παρὰ τὸν κανόνα—στὴν ἀποδοτικὴ ἀνάλυση αὐτῇ, διότι δίνει τὰ νήματα που ἐρμηνεύουν τὴν πρόθυμὴ συρροὴ τοῦ Ποντιακοῦ κόσμου καί, ἀκόμα, μερικὰ ἀπ' τὰ στοιχεῖα τοῦ περιεχόμενου τῶν ἔργων, που πρέπει ν' ἀνεβάζονται.

Ἡ παράστασις ὑπῆρξε γιὰ τοὺς Ποντίους τῆς Θεσπικῆς ἓνα ξαναβάφτισμα κ' ἓνας περιόριστος νοερός ἀνάμειξι στὸς δρόμους μιᾶς πρόσφατης ζωῆς καὶ μιᾶς ἀποφασιστικῆς καμπῆς τῆς.

Ἐντύπωση κάνει, ὅτι οἱ ρωσοφοβούμενοι εἶναι, ἰδίως, ἐκεῖνοι που παρακολούθησαν μὲ τὴ μεγαλύτερη συγκίνηση καὶ ἐντασι προσοχῆς, μὲ τὸ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμὸ. Κι' αὐτοὶ εἶναι φυσικό.

Μὰ καὶ τὸ παίξιμο τοῦ ὁμίλου ἦταν ἐπιτυχημένο: Μὲ ὑπέροχη ἀπόδοσις ἔπαιξε τὸ ρόλο τοῦ χωρικοῦ Κώτα ὁ Γιώργος Τσουλφάς, που παρουσιάζει ἐξαιρετικὴ προδιάθεσι. Ἐπίσης μὲ φυσικότητα τέλεια ὑποδύθηκε τὸ πρόσωπο τῆς ἀπορῆς γριᾶς Μάρθας ἡ Μ. Παπαδοπούλου. Πειτυχημένο πολὺ καὶ τὸ παίξιμο τοῦ Δημ. Καλαϊτζίδου, ὡς Γιάνναγα, ταμία, καθὼς καὶ τοῦ Ἡρακλῆ Κοκοζίδου, στὸ ρόλο τοῦ κτηματία Παντελῆ. Ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα ἔπαιξαν πολὺ καλὰ τοὺς ρόλους τους.

Γενικά ὁ Νίκος Σπανίδης ἐτοίμασε τὴν παράστασι μ' εὐσυνειδησία.

Εἶναι αὐτενόητη ἡ ὠφελιμότητα τῆς τέτοιας, κτηματικῆς νὰ ποῦμε, καλλιτεχνικῆς κίνησης, ἀπὸ τὶς διαφορὲς, ξεχωριστά, ὁμάδες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Καλλιεργεῖ τὰ κριτήρια, ἀνεβάζει τὸ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα, ἐξυψώνει τὴ θεατροφιλίαν τοῦ λαοῦ ἕως τὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας—πού εἶναι ἡ ἐθνικὴ μας θεατρικὴ κίνηση καὶ ζωὴ. Μὲ τὸν ὅρο ὅμως, τὸν ἀπαράιτετο, τὰ ἔργα που ἀνεβάζονται, νὰ περιέχουν τ' ἀνάλογα στοιχεῖα.

Θὰ εὐχόμεσταν στὴν Ποντιακὴ Σκηνή, που ἔχει ἐγκαινιάσει ὁ φίλος Ν. Σπανίδης, ν' ἀνεβάζει ἔργα ὁλοένα καὶ ἀνώτερης πνοῆς καὶ μὲ γυναιότερο κοινωνικὸ περιεχόμενο κ' ἐκτέλεσι προσαρμοσμένη περισσότερο στὶς σημερινὲς σκηνικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀπαιτήσεις.

I. Σ.

Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες στὰ 11—12 τεύχος

Σελ. 246, στήλη 1, στίχ. 5, ἀντί:

> 266 > 1 > 12 >

> 266 > 2 > 37 >

> 282 > 1 > 58 >

> 288 > 1 > 10 >

ἀρκόπαππος γρ. ἀρκόπαππος

ποδαρί' ἀτ'ς > ποδαρί' ἀτ'ς.

ἔσου ορθάαν > ἔσυνορθάαν»

1945 > 1944

Γ. Σουρμελίδης > Γ. Σουρμελίδης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

—Σὸ κομψὸ τόμο 192 σελίδων ἐκυκλοφόρησε ἡ «Ἀντίσταση», τοῦ συμπατριώτη μας κ. Δ. Ψαδᾶ, μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ Ἀντίσταση κατὰ τὸ διάστημα τῆς Γερμανοϊταλικῆς κατοχῆς.

—Ἐκυκλοφόρησε τὸ 1ο τεῦχος τοῦ ἐβδομαδιαίου περιοδικοῦ «Ὁ Παγκόσμιος Σοσιαλισμὸς ὑπὸ τὴν φῶς τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως» μὲ περιεχόμενον φιλοσοφικὸ, ἐπιστημονικὸ καὶ κοινωνιολογικόν. Ἰδρυ-

τῆς του ὁ συμπατριώτης μας λατρὸς κ. Σωτ. Κωνσταντινίδης.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Τὴν 14 Αὐγούστου ἐ. ε. τελέσθηκα ἐτήσιο μνημόσυνο τῆς Σοφίας Π. Κηρυττοπούλου. Ἡ οἰκογένειά της ἀπέστειλὲ εἰς μνήμην της στὸ Σύλλογο «Ἀγριοναῦται—Κομνηναί» δραχ. 2000, γιὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς.

ΒΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Τὰ χειρόγραφα ποὺ μᾶς στέλνονται, εἴτε δημοσιεύονται εἴτε ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται)

Δημ. Σπυρίδην. Καλὸ τὸ εὐθυμογράφημά σας. Ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ εἶδος τῆς ὕλης ποὺ ἀποτελεῖ μέλημα τοῦ περιοδικοῦ μας. Στείλτε μας τίποτα ἄλλο ποὺ νὰ σχετίζεται μὲ τὴν λαογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδας μας.

Γ. Κανδηλάπτην (Κάνιν). Λάβαμε τὸ γράμμα σας καὶ τὴ συνεργασία σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Ὁ ἐνθουσιασμὸς σας καὶ ἡ προθυμία σας νὰ ἐνισχύσετε τὴν προσπάθειαν τῶν «Χρ. τοῦ Π.» μᾶς συγκινοῦν ξεχωριστά. Ὑπολογίζομε πάντα στὴν πολύτιμη συνεργασία σας. Σᾶς γράφομε καὶ ἰδιαιτέρως.

Ἀνανίαν Νικολαΐδην. Λάβαμε τὴν ἐπιστολὴν σας καθὼς καὶ τὴν πραγματεία σας γιὰ τὴν Κορόνιζα τοῦ Πόντου. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἀγάπην σας στὸ περιοδικό μας. Θ' ἀρχίσωμε νὰ δημοσιεύωμε τὴ μελέτην σας ἀπὸ τὸ ἐρχόμενο τεῦχος.

Ἀρχιμανδρίτην Θεόφ. Τσανοσίδης, Ἰωάν. Γ. Καλτσίδην, Κωνστ. Κεβρεκίδην, Γεώργ. Παπαχρυσοεταμίδην, Ἀπόστολον Ἐφραιμίδην, Ἰωάν. Κεβρεκίδην.— Ἀλεξανδροπόλιν. Ἐλάβαμε μέσον τοῦ συνεργάτη μας (Δ. Κ. Π.) Σταυριώτη τὴν ἐξά-

μηνη συνδρομὴν σας ἀνὰ 500 δραχμὰς, καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμε.

Γεώργιον Ζαχαριάδην. Ἐνταῦθα. Ἐλάβαμε τίς 1400 δραχμὰς ποὺ μᾶς στείλατε καὶ σᾶς ἐγράψαμε συνδρομητὴ γιὰ τὸ δεύτερο ἔτος, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦτο μᾶς τὸ τεῦχος. Σᾶς εὐχαριστοῦμε.

Ἰωάννην Ἐλευθεριάδην καὶ Πέτρον Ἀκριτίδην. Ρωσοχώρι. Ἐλάβαμε τίς συνδρομὰς σας γιὰ τὸ πρῶτο ἔτος, ἀνὰ δραχμὰς 1200 καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμε. Σᾶς ἐστείλαμε τὰ τεύχη 1—12.

Ἰωάννην Σιδηρόπουλον. Ἐνταῦθα. Λάβαμε τὴ συνδρομὴν σας, 1000 δραχμὰς, γιὰ τὸ δεύτερο τόμο τοῦ περιοδικοῦ μας καθὼς καὶ τὴ δωρεὰν σας τῶν 1000 δραχμῶν. Σᾶς εὐχαριστοῦμε.

Ν. Σαββαντίδην. Συνδρομὴ σας δευτέρου ἔτους 1000 δραχ. ἐλήφθη. Εὐχαριστοῦμε.

Ἀ. Τηλεκρίδην, Χ. Τσιβελεκίδην, Ἰ. Χαραμπίδην, Γ. Ἀναστασιάδην, Γ. Μαραντίδην, Α. Μαραντίδην, Γ. Τευμανίδην, Π. Ἀλευράν, Γ. Σαλλαλίδην, Ἰ. Πολυματίδην. Λάβαμε τὴν ἐξάμηνη συνδρομὴν σας ἀπὸ δραχ. 500, γιὰ τὸ 1ο ἐξάμηνο τοῦ Β' ἔτους. Σᾶς εὐχαριστοῦμε.

Σημείωση. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ βρίσκεται στὰ γραφεῖα μας Μενάνδρου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ὥρα 10—11.

"ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ,"

Α' ΤΟΜΟΣ

ΤΕΥΧΗ 1—12

ΔΡΑΧ. 2000

ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΔΡΑΧ. 100

ΕΚΔΟΤΙΚΑΙ - ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Ν. ΑΠΑΤΣΙΔΗ

ΟΔΟΣ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 - ΤΗΛΕΦ. 29.193